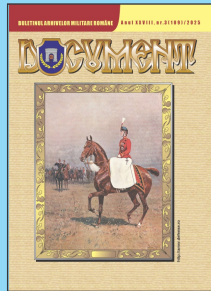


DOCUMENT





Coperta 1, Coperta 4 –
Principesa Maria alături
de Regimentul 4 Roșiori
(sursa: Fototeca Muzeului
Militar Național
„Regele Ferdinand I” și
a Arhivelor Militare
Naționale Române)

Editor coordonator:

Comandor Marius-Corneliu CROITORU

Redactor-șef:

Dr. Teodora GIURGIU

Tel./fax: 021-318.53.85, 021-318.53.67/1022309

amnr@mapn.ro

Redactori:

Daniela Florentina BORCAN, Dr. Lucian DRĂGHICI,
Colonel Cătălin NICHITA,
Dr. Oana Anca OTU, Raluca TUDOR

Coperte:

Valentin MACARIE, Mădălina DANCUI

Tehnoredactare computerizată:

Mădălina DANCUI

Consiliul științific:

- Conf. univ. Dr. Florian BICHIR
Academia Română
- Prof. univ. Dr. Valentin CIOREBA
Universitatea „Ovidius” Constanța
- Prof. univ. Dr. Marian COJOC
Universitatea „Ovidius” Constanța
- Colonel Dr. Liviu CORCIU
Direcția Instanțelor Militare
- Colonel (r) prof. univ. Dr. Alesandru DUȚU
Comisia Română de Istorie Militară
- Colonel (r) prof. univ. Dr. Ion GIURCĂ
Universitatea „Hyperion” din București
- Dr. Luminița GIURGIU
Comisia Română de Istorie Militară
- Comandor (r) Dr. Marian MOȘNEAGU
Centrul de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe
cu Armata României „General Paul Teodorescu”
- Colonel (r) prof. univ. Dr. Alexandru OȘCA
Comisia Română de Istorie Militară
- Prof. univ. Dr. Petre OTU
Comisia Română de Istorie Militară
- Prof. univ. Dr. Dumitru PREDA
Ministerul Afacerilor Externe
- Prof. univ. Dr. Ioan SCURTU
Academia Oamenilor de Știință
- Dr. Alin SPĂNU
Universitatea din București
- General de brigadă (r) Dr. Mircea TĂNASE

Sumar în limba engleză:

Dr. Teodora GIURGIU

Distribuție:

Agenția Media a Armatei

Adresa redacției:

Drumul Taberei nr. 7H, sector 6, cod 61353,
București. Tel./fax: 021-318.53.85; 021-318.53.67/1022309

e-mail: amnr@mapn.ro

http://amnr.defense.ro

Buletinul Arhivelor Militare Române apare trimestrial, sub egida
Arhivelor Militare Naționale Române. Publică articole pe teme de
istorie universală și românească, precum și documente provenind
din Arhivele Militare Române, dar și din alte arhive din țară
sau străinătate.

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor revine autorilor.
Manuscrisele nu se înapoiază. Reproducerea articolelor sau a
documentelor publicate se poate face numai cu indicarea autorului
articolului și a titlaturii revistei.

ISSN 1454-0924

Tiparul este executat

la Centrul Tehnic-Editorial al Armatei

C.366/2025 B 00139



SUMAR

STUDII/DOCUMENTE

*Ordinul „Coroana României” acordat în 1881 lui
Al. Marghiloman*

Dr. Laurențiu-Ștefan SZEMKOVICS 1

*Regimentul 4 Roșiori „Regina Maria”- onoare, datorie
și romantism -*

Colonel Cezar CUCOȘ 3

*Ecouri ardelenne în ziarul „Ardealul” („România Nouă”)
de la Chișinău (1917-1919)*

General de brigadă (r) Ion I. DĂNILĂ 16

Contribuții la o biografie - Mihail Moruzov

Plutonier-adjutant șef (r) Eugen-Dorin SPĂTARU 21

Industria de apărare a României în anul 1975

Dr. Viorel GHEORGHE 32

*Diplomație politică și militară românească în Orientul
Mijlociu și cazul generalului Ion-Mihai Pacepa
(1967-1978)*

Locotenent-colonel (r) Dr. Petre OPRIȘ 37

AGORA

45

SEMNALE EDITORIALE

53



ORDINUL „COROANA ROMÂNIEI” ACORDAT ÎN 1881 LUI AL. MARGHILOMAN

Dr. Laurențiu-Ștefan SZEMKOVICS¹

Alexandru Marghiloman s-a născut la 27 ianuarie 1854, la Buzău. Și-a luat licența și doctoratul în Drept și Științe politice la Paris (1878). A intrat în magistratură ca procuror la Tribunalul Ilfov (1878), iar din 1883 a activat în cadrul baroului, apoi ca avocat al statului, funcție din care s-a retras pentru a se lansa în politică. Din 1884 a fost de mai multe ori deputat, senator, ministru de Justiție, de Interne, de Externe, de Domenii, de Lucrări Publice și de Finanțe. După izbucnirea Primului Război Mondial, a fost adept al alianței cu Puterile Centrale. În timpul ocupației străine a unei părți din teritoriu (1917-1918) rămâne în zona ocupată, conducând operațiunile organizate de Crucea Roșie pentru ajutorarea răniților și prizonierilor români. A fost prim-ministru al României într-o perioadă grea pentru țară (5 martie-24 octombrie 1918), după antamarea armistițiului cu Puterile Centrale, care au impus condiții grele ale păcii de la Buftea, semnată la 24 aprilie 1918. În timpul guvernării sale, la 27 martie 1918, Sfatul Țării din Basarabia a votat unirea cu România. A publicat o mare parte din discursurile sale politice (perioada 1885-1895). Marghiloman s-a numărat printre marii moșieri ai țării. Crescător și proprietar de cai de curse, a fost animator al curselor ecvestre în țara noastră. A fost fondator al Băncii Generale Române și al Băncii Agricole și unul din principalii deținători ai Societății de asigurări „Generală”. A încetat din viață la 10 mai 1925, la Buzău².



Ordinul „Coroana României” în gradul de Cavaler, model 1881
(avers și revers)

Prin Înaltul Decret nr. 1.928/1881, Regele Carol I a conferit Ordinul „Coroana României” în gradul de Cavaler lui Al. Marghiloman, magistrat, pentru că s-a pus la dispoziția Comitetului Executiv al Serbării Încoronării, însărcinându-se cu funcția de comisar extraordinar. Actul normativ amintit mai sus, prin care decorația a mai fost acordată și altor persoane, a fost publicat în „Monitorul Oficial” nr. 97 din 31 iulie/12 august 1881, p. 3059.

Prezentăm descrierea decorației, precum și reproducerile grafice care provin de la Muzeul Jandarmeriei Române.

Ordinul „Coroana României”, instituit prin Legea nr. 1.244 din 10 mai 1881³, în memoria proclamării regatului, avea scopul de a recompensa serviciile aduse statului. Conform *Regulamentului Ordinului „Coroana României”* nr. 2002 din 6 august 1885⁴: „Decorațiunea acestui

Ordin este o cruce cu ramuri egale; fiecare ramură e de smalt roșu, având împrejur o dungă albă, între ramuri e cifra regală. În mijlocul crucii e un medalion cu două fețe: partea de deasupra conține coroana regală de oțel, pe smalt roșu; împrejur, pe un cerc de smalt alb, e scris, în partea superioară: PRIN NOI ÎNȘINE, și în partea inferioară, 14 MARTIE 1881. Reversul medalionului poartă scris la mijloc, pe smalt roșu: 1866, 1877, 1881. Crucea e atârnată de o panglică albastru-închis, cu câte o dungă pe fiecare latură de culoarea oțelului. Cavalerii poartă pe partea stângă a pieptului, atârnată de panglică, crucea prescrisă mai sus, în mărime de 40 milimetri, având cifra regală, între ramuri, de argint”⁵.

The “Crown of Romania” Order conferred in 1881 to Al. Marghiloman Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Ph.D.

Abstract. The article presents, using phaleristics, heraldry and sigillography, the “Crown of Romania” Order in the rank of Knight which was awarded, in 1881, to magistrate Al. Marghiloman.

Keywords: phaleristics, heraldry, sigillography, “Crown of Romania” Order, Al. Marghiloman.

NOTE

¹ Arhivele Naționale ale României.

² Constantin Gheorghe, *Ministrii de interne ai României*, Editura Ministerului Afacerilor Interne, București, 2015, pp. 160-163.

³ Aflată, sub formă de copie, la Arhivele Naționale Istorice Centrale, *Ministerul Afacerilor Externe. Cancelaria Ordinilor*, dosar nr. 642.

⁴ Publicat în „Monitorul Oficial” nr. 103 din 10 / 22 august 1885, p. 2100.

⁵ Laurențiu-Ștefan Szemkovics, *Distincții onorifice acordate unor pompieri români în 1919*, în „Pentru Patrie”, septembrie 2018, editată de Ministerul Afacerilor Interne, pp. 36-37; idem, *Decorație primită de George Pop de Băsești, Teodor Mihali și Ștefan Cicio-Pop (1918)*, în „Analele Aradului”, Colecția „Astra Arădeană – 1863”, anul V, nr. 5, Supliment, Asociația Națională Arădeană pentru cultura poporului român, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2019, pp. 119-129; idem, *Decorație primită în 1918 de Vasile Goldiș, Alexandru Vaida-Voevod, Miron Cristea și Iuliu Hossu*, în „Administrație românească arădeană. Studii și comunicări din Banat-Crișana”, vol. XIV, 100 de ani de administrație arădeană, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2019, pp. 471-475; idem, *Decorație conferită lui Feneș Dionisie din Făget (1922)*, în „Restituiri bănățene”, IX, Societatea de Științe Istorice din România - Filiala Lugoj, Editura Eurostampa, Timișoara, 2021, pp. 247-253; idem, *Decorație conferită șefului Poliției Turnu-Severin (1922)*, în „Cronica de Severin”, anul X, nr. 333, 7 septembrie 2021, p. 4; idem, *Decorație de la 1922 conferită notarului de la Prefectura județului Sălaj*, în „Caiete Silvine”. Revistă de cultură sub egida Uniunii Scriitorilor din România, nr. 199, august 2021, p. 38; idem, *Două decorații conferite Episcopului Visarion Puiu (1912, 1924)*, în „Muzeul Presei Românești”, anul I, nr. 4, noiembrie 2021, pp. 15-16; idem, „*Prin noi înșine*”, în „Pentru Patrie”, editată de Ministerul Afacerilor Interne, nr. 9, 2021, p. 50; idem, *Ordinul „Coroana României” acordat în 1922 unui preot și ajutorului de primar al orașului Turnu-Severin*, în „Cronica de Severin”, anul XI, nr. 348, 4 ianuarie 2022, p. 4; idem, *Ordinul „Coroana României” conferit unui deputat al Colegiului III Ialomița (1897)*, în „Helis”, anul XX, nr. 1-2-3 (222-223-224), ianuarie-februarie-martie 2022, Editor Asociația culturală Helis, p. 19; idem, *Decorație acordată în 1922 comandantului sergenților din Arad*, în „Gutenberg Universul Cărtii”, publicație trimestrială editată de Editura Gutenberg Univers Arad - România, anul XIV, nr. 52, septembrie 2022, pp. 24-26; idem, *Decorație conferită președintelui Comunității Israelite din Cernăuți (1922)*, în „Studia Iudaica Aradensis”, VII / 2022, Arad, „Vasile Goldiș” University Press, pp. 195-196; idem, *Decorație conferită prim-președintelui Tribunalului Buzău (1922)*, în „Analele Buzăului”. Buletin științific al Muzeului Județean Buzău, XIII, Buzău, 2021, pp. 163-168; idem, *Distincții onorifice acordate clerului român în 1918*, în „Crisia”, nr. XLVIII, 2018, Editura Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, pp. 209-221; idem, *Ordinul „Coroana României” acordat în 1906 directorului liceului din T.-Severin*, în „Cronica de Severin”, anul XI, nr. 385, 1 noiembrie 2022, p. 4; idem, *Ordinul „Coroana României” acordat în 1897 președintelui Camerei de Comerț din Brăila*, în „Analele Brăilei”, Serie Nouă, anul XXII, nr. 22, Brăila, 2022, pp. 77-90; idem, *Ordinul „Coroana României” acordat în 1922 medicului șef al Spitalului de copii din Arad*, în „Gutenberg Universul Cărtii”, anul XV, nr. 55, martie 2023, pp. 13-15; idem, *Ordinul „Coroana României” conferit în 1897 unui profesor de la Liceul „Traian” din Turnu-Severin*, în „Cronica de Severin”, anul XI, nr. 381, 4 octombrie 2022, p. 4; idem, *Ordinul „Coroana României” conferit lui Bogdan Petriceicu Hasdeu (1882, 1886)*, în „Revista Arhivelor”, XCV (2018), nr. 1-2, pp. 7-13; idem, *Ordinul „Coroana României” conferit în 1920 unui preot și unor canonici francezi*, în „Muzeul Presei Românești”, anul III, nr. 9, februarie 2023, pp. 22-25; idem, *Ordinul „Coroana României” conferit în 1915 lui George Enescu*, în „Independența Română - Independența prin cultură”, anul VII, nr. 79, ianuarie-februarie 2023, p. 47; idem, *Ordinul „Coroana României” acordat în 1905 prim-rabinului din București*, în „Realitatea Evreiască”, anul LXV, nr. 620-621, 1-31 decembrie 2022, p. 8; idem, *Pompieri români decorați cu distincții onorifice în 1919*, în „Pompieri Români”, 9/2018, pp. 32-33; idem, *Decorație conferită episcopului Aradului în 1926*, în „Studia Theologica et Historica Aradensis”, anul V, nr. 5, 2023, pp. 36-43; idem, *Ordinul „Coroana României” decernat în 1923 directorului Școlii inferioare de meserii din Giurgiu*, în „Sud”. Revistă editată de „Asociația pentru Cultură și Tradiție Istorică Bolintineanu”, anul XXVII, nr. 3-4 (264-265), martie-aprilie 2023, p. 29; idem, *Decorație conferită în 1921 unor președinți și unor procurori generali de la Curțile de apel din Cluj, Oradea-Mare, Târgu Mureș și Timișoara și de la Tribunalul din Sibiu*,

în „Pro Lege”, Serie Nouă, anul XXXIII, nr. 1/2023, pp. 222-226; idem, *Ordinul „Coroana României” conferit în 1894 unui secretar de legăție din Ghergani (Dâmbovița)*, <https://chindiamedia.ro/editorial/editorial-ordinul-coroana-romaniei-conferit-in-1894-unui-secretar-de-legatie-din-ghergani-dambovita/>; idem, *Ordinul „Coroana României” acordat în 1894 unui inginer din T.-Severin*, în „Cronica de Severin”, anul XII, nr. 410, 9 mai 2023, p. 4; idem, *Ordinul „Coroana României” decernat în 1904 secretarului primăriei și polițaiului orașului Târgu-Jiu*, în „LITUA”. Studii și cercetări, XXV, Muzeul Județean Gorj „Alexandru Ștefulescu”, Târgu-Jiu, 2023, pp. 209-213; idem, *Ordinul „Coroana României” decernat în 1904 căpitanului portului Turnu Severin*, în „Cronica de Severin”, anul XII, nr. 417, 4 iulie 2023, p. 4; idem, *Ordinul „Coroana României” decernat în 1893 directorului Prefecturii Dâmbovița*, <https://chindiamedia.ro/editorial/editorial-ordinul-coroana-romaniei-decernat-in-1893-directorului-prefecturii-dambovita/>; idem, *Ordinul „Coroana României” acordat în 1893 medicului primar al județului Mehedinți*, în „Cronica de Severin”, anul XII, nr. 419, 18 iulie 2023, p. 4; idem, *Ordinul „Coroana României” acordat în 1915 lui Constantin Nottara*, în „Independența Română - Independența prin cultură”, anul VII, nr. 82, iulie-august 2023, p. 47; idem, *Ordinul „Coroana României” acordat în 1897 unor mari agricultori din județul Buzău*, <https://www.gazetamunteniei.ro/ordinul-coroana-romaniei-acordat-in-1897-unor-mari-agricultori-din-judetul-buzau/>; idem, *Ordinul „Coroana României” conferit în 1930 secretarului general la Prefectura județului Mehedinți*, în „Cronica de Severin”, anul XII, nr. 425, 19 septembrie 2023, p. 4; idem, *Ordinul „Coroana României” conferit în 1922 secretarilor generali ai Ministerului de Interne și Consiliului de Miniștri*, în „Pentru Patrie”, editată de Ministerul Afacerilor Interne, nr. 8, 2023, pp. 48-49; idem, *Ordinul „Coroana României” conferit în 1902 unui comerciant din orașul Giurgiu și directorului Prefecturii județului Vlașca*, în „Sud”. Revistă editată de „Asociația pentru Cultură și Tradiție Istorică Bolintineanu”, anul XXVIII, nr. 9-10 (270-271), septembrie-octombrie 2023, p. 33; idem, *Ordinul „Coroana României” acordat în 1897 unui comerciant din Turnu Severin*, în „Cronica de Severin”, anul XII, nr. 429, 17 octombrie 2023, p. 4; idem, *Ordinul „Coroana României” acordat în 1900 unor proprietari din T. Severin*, în „Cronica de Severin”, anul XII, nr. 431, 31 octombrie 2023, p. 4; idem, *Ordinul „Coroana României” conferit în 1902 unui industriaș din T. Severin*, în „Cronica de Severin”, anul XII, nr. 433, 14 noiembrie 2023, p. 4; idem, *Ordinul „Coroana României” conferit în 1923 unui subrevizor școlar la Oradea-Mare*, în *In Memoriam Sever Dumitrașcu*, coordonatori: Florin Sfrengeu, Florina Ciure, Editura Muzeului Țării Crișurilor / Ratio et Revelatio, Oradea, 2023, pp. 345-356; idem, *Ordinul „Coroana României” acordat în 1897 polițaiului orașului Turnu-Severin*, în „Cronica de Severin”, anul XII, nr. 436, 5 decembrie 2023, p. 4; idem, *Ordinul „Coroana României” conferit în 1900 președintelui Comisiei interimare din T. Severin*, în „Cronica de Severin”, anul XII, nr. 438, 19 decembrie 2023, p. 4; idem, *Ordinul „Coroana României” decernat în 1897 medicului primar al județului Vlașca*, în „Sud”. Revistă editată de „Asociația pentru Cultură și Tradiție Istorică Bolintineanu”, anul XXVIII, nr. 11-12 (272-273), noiembrie-decembrie 2023, p. 29; idem, *Ordinul „Coroana României” acordat în 1900 inginerului șef al județului Mehedinți*, în „Cronica de Severin”, anul XIII, nr. 441, 23 ianuarie 2024, p. 4; idem, *Ordinul „Coroana României” conferit lui Mihail Pherekyde (1881, 1886)*, în „Independența Română - Independența prin cultură”, anul VIII, nr. 85, ianuarie-februarie 2024, p. 47; idem, *Ordinul „Coroana României” decernat în 1897 unor persoane din județul Dolj*, în „Oltenia. Studii. Documente. Culegeri”, Seria a IV-a, nr. 11, 2023, Editura SITECH, Craiova, 2023, pp. 61-73; idem, *Ordinul „Coroana României” conferit în 1913 șefului de vamă la T. Severin*, în „Cronica de Severin”, anul XIII, nr. 452, 9 aprilie 2024, p. 4; idem, *Ordinul „Coroana României” acordat în 1897 unor comercianți de coloniale din Buzău*, în „Analele Buzăului”. Buletinul științific al Muzeului Județean Buzău, XV, Buzău, 2023, pp. 137-146; idem, *Ordinul „Coroana României” conferit în 1887 unui prim-procuror pe lângă Tribunalul Mehedinți*, în „Cronica de Severin”, anul XIII, nr. 467, 30 iulie 2024, p. 4; idem, *Ordinul „Coroana României” conferit în 1925 președintelui Comisiei Interimare, Bolintinul din Vale*, în „Sud”. Revistă editată de „Asociația pentru Cultură și Tradiție Istorică Bolintineanu”, anul XXVIII, nr. 7-8 (280-281), iulie-august 2024, p. 21; idem, *Decorație acordată în 1906 unui medic din Turnu-Severin*, în „Cronica de Severin”, anul XIII, nr. 468, 3 septembrie 2024, p. 4.

REGIMENTUL 4 ROȘIORI „REGINA MARIA” – ONOARE, DATORIE ȘI ROMANTISM –

Colonel Cezar CUCOȘ

MOTTO

„Ce dimineată frumoasă, cât de tăcut și de liniștit e totul, dar eu știu că va fi război. Război! [...] Soarele strălucește și va fi război!”.

Regina Maria, Cotroceni, 14 august 1916, ajunul intrării României în Primul Război Mondial¹

Suntem la un seac și jumătate de la nașterea Reginei Maria, cea care a încântat sufletele românilor și a născut adevărate pasiuni printre admiratorii săi. Cea mai controversată, dar și cea mai iubită regină a României, al cărei spirit a fost cu mult peste timpurile pe care le-a trăit, a îndrăgit până la patimă echitația, cavaleria și Armata Română.

Înscisă, în anul 1896, în controalele Regimentului 4 Roșiori, din ordinul Regelui Carol I, tână principesă va trăi marea sa bucurie atunci când, în prezența rudelor sale din Marea Britanie și din Rusia, venite la București să o vadă, a fost numită comandant onorific al regimentului: „Ziua când îmi primii întâia oară regimentul a fost pentru mine o zi de mândrie, iar de atunci înainte se făuri o legătură puternică și trainică între mine și scumpul meu [regiment] 4 Roșiori”, avea să-și amintească regina, peste ani². Maria devenise astfel „cap al regimentului”, numele unității de cavalerie va fi legat de al său, iar militarii regimentului, care purtau cu mândrie *cifra* suveranei pe epoleți, vor fi cu regina... până la capăt.

Marie Alexandra Victoria de Saxa-Coburg și Gotha, alintată de cei apropiați Missy, a ajuns în țara sa de adopție, Regatul României, în anul 1893, ca soție a Prințului



Principesa Maria în ținuta Regimentului 4 Roșiori

Moștenitor Ferdinand. **Maria**, cum i-au spus românii, urma să fie principesă și apoi cea de-a doua regină a României, o țară care devenea a doua patrie a sa și care era în plină afirmare în sud-estul Europei.

La 28 decembrie 1917 (stil vechi), când după 25 de ani de la căsătorie, cuplul regal își aniversa *nunta de argint* la Iași, Maria rememora, cu realism, începuturile sale ca principesă moștenitoare. La venirea sa în tânărlul regat sud-est european cu influențe balcanice, „tărișoara cea nouă se bucura să aibă o prințesă înrudită cu toate casele regale și imperiale ale Europei, nepoată a reginei Victoria, nepoată a țarului Rusiei, verișoară primară a împăratului german și așa mai departe...”³. Cu toate acestea, după un sfert de veac, maturizată deplin, Maria era conștientă că făcuse o căsătorie din interes, ei revenindu-i rolul să aducă prestigiu și moștenitori Casei Regale a României.

Având preocupări militare, Principele Ferdinand (sau *Nando*, cum îi plăcea Mariei să îi spună), pe lângă răspunderile pe care începea să le aibă în treburile țării, ca *Alteță Regală*, a urcat în ierarhia armelor, de la gradul de sublocotenent (1 noiembrie 1886) la cel de general de divizie (10 mai 1904) și general de corp de armată (1911). A comandat, pe rând, Batalionul 1 Vânători, Regimentul 4 Roșiori, Brigada 8 și Divizia 4 Infanterie. De asemenea, Ferdinand a fost *cap* al Regimentului 68 Infanterie prusian, colonel în Regimentul 6 Infanterie „Carol I Rege al României” al armatei ungare⁴ etc. Era nelipsit de la manevrele trupelor și îi plăcea să se preocupe cu meticulozitate de obligațiile militare, ajungând astfel inspector general al cavaleriei române.

Urmând exemple ale caselor regale europene, la 8 aprilie 1895, Regele Carol I l-a numit pe Principele Ferdinand comandant al Regimentului 4 Roșiori, fiind înaintat atunci la gradul de colonel⁵. Acesta va fi comandant al regimentului până în aprilie 1898, fiind succedat de locotenent-colonelul Alexandru Averescu⁶.

Regimentul 4 Roșiori a fost înființat prin Înaltul Decret Regal nr. 1172 din 23 martie 1893, document



care prevedea transformarea unor regimente de călărași permanenți în regimente de roșiori. Astfel, Regimentul 11 Călărași din Botoșani⁷ a devenit Regimentul 4 Roșiori, dislocat ulterior în garnizoana București (1895)⁸.

În anul 1896, deși nu era o unitate de gardă propriu-zisă, acesta urma să capete un statut special, odată cu „înscrierea *Alteței Sale Regale Principesa Maria în controalele Regimentului 4 Roșiori*”⁹, din ordinul Regelui Carol I. Din cartea *Șefii armatei române – generalii și coloneii în activitate*, scrisă de căpitanul M. Mărgăritescu, în 1904, aflăm că Maria a fost „înscrisă în cadrele Regimentului 4 Roșiori, la 28 octombrie 1896”¹⁰. Practic, vedem că, în ajunul zilei sale de naștere, când urma să împlinească 21 de ani, Maria „era acceptată” să facă parte, onorific, din Regimentul 4 Roșiori, fiind luată în evidențele acestuia.

În mai 1897 însă, în urma unor manevre militare la care a participat, Ferdinand a căzut bolnav de febră tifoidă. Se pare că Prințul Moștenitor băuse apă dintr-o *fântână primitivă*, contaminându-se astfel cu microbul de tifos, care bântuia România. Boala s-a agravat atât de mult, încât într-una din acele nopți, Maria a fost trezită din somn pentru a-și lua rămas bun de la prințul moștenitor.



Regimentul 4 Roșiori. Insigna aniversară 7 ani

„Nando zăcea pe spate, era atât de slab încât trupul lui părea una cu cearșaful. Avea o față lividă și răsufla cu greutate”¹¹ – nota Maria în memoriile sale.

Gândul că Ferdinand ar putea să moară o îngrozea pe Maria. Pierderea lui ar fi însemnat întoarcerea sa în Anglia, fără cei doi copii pe care îi avea, Carol și Elisabeta, aceștia fiind sub tutela Regelui Carol I. Maria urma să lupte însă, știind că Ferdinand, mai mult un complice afectuos decât un soț iubitor, era cheia destinului său.

Ferdinand a supraviețuit, învingând boala, dar a rămas slăbit și schimbat fizic pentru mult timp. Medicii i-au recomandat atunci să plece în străinătate, la Nisa, pentru tratamente. Deși Carol I a considerat acest fapt o abatere de la îndatoririle pe care le avea, cuplul princiar va petrece întreaga iarnă 1897-1898

pe Coasta de Azur, în compania rudelor rusești ale Mariei. Ferdinand era în convalescență, însă Carol o găsea vinovată pe tânăra principesă de absența lor îndelungată. Este motivul pentru care, în vara lui 1898, cu ocazia vizitei în Rusia, Carol îl va lua doar pe Ferdinand, lăsând-o pe Maria în țară¹².

Revenind la obligațiile militare ale lui Ferdinand, Regele Carol I nutrea convingerea că lipsa îndelungată a Prințului Moștenitor din mijlocul trupelor avea consecințe negative asupra moralului și pregătirii acestora. Se pare că acesta ar fi fost motivul pentru care Carol I a insistat ca Maria să se implice în activitățile Regimentului 4 Roșiori. Așa se face că, în toamna anului 1897, în prezența rudelor tinerei principese, fratele său Alfred, sosit din Marea Britanie, și vărul său, marele duce Boris, venit din Rusia, Maria a fost numită comandant onorific al regimentului, după propriile mărturisiri¹³, fără a fi emis un decret regal în acest sens.

Coincidență sau întâmplare, regimentul fusese înființat în 1893, anul în care Maria a venit în România. Principesa s-a simțit mereu mândră cu statutul său de *cap al regimentului*. Treptat, s-a legat sufletește de acesta,



simțindu-se foarte apreciată în mijlocul roșiorilor săi. L-a luat ca aghiotant pe locotenentul Gheorghe (Zizi) Cantacuzino, cu acceptul lui Ferdinand însă. Acesta din urmă, la rândul său, ceruse acordul unchiului Carol ca tânărul ofițer, fost subordonat al său în Batalionul 1 Vânători, să fie aghiotantul soției sale, motivând că „este un om cumsecade, amuzant, fără a fi necurviincios”¹⁴.

Se pare că neglijarea soțului bolnav și escapadele amoroase ale Principesei cu locotenentul Zizi Cantacuzino au făcut ca Regele Carol să o exileze în Anglia, unde aceasta avea să o nască, la 9 ianuarie 1900, pe Maria Mignon. Nici tânărul ofițer de cavalerie nu a



1901, Bârlad. Regina Maria alături de ofițeri din Regimentul 4 Roșiori

scăpat de intransigența lui Carol, fiind exilat, la rândul său, în Franța¹⁵. Evenimentele nu puteau să scape criticilor presei satirice a vremii.

Maria va reveni în țară, fiind iertată de regele Carol I, care pune a mai presus de orice viitorul dinastiei. Într-o fotografie de epocă din 1901, Principesa Maria apare la Bârlad, alături de ofițerii Regimentului 4 Roșiori, în uniforma militară de reprezentare a regimentului, pe calul său, Benjamina, încadrat în regiment.

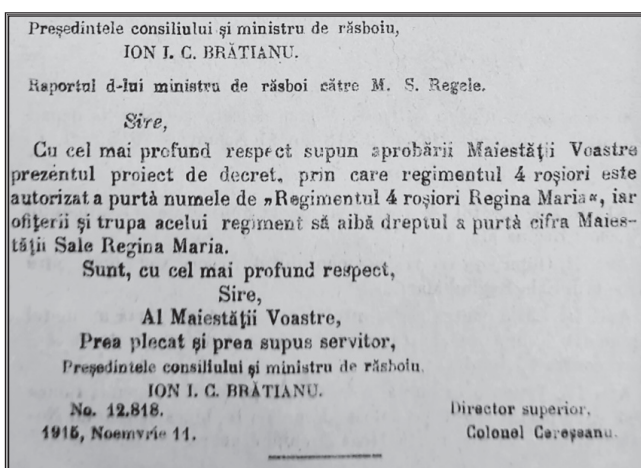
Viitoarea regină a României este tot mai prezentă în atmosfera regimentului. La ceremoniile militare, Principesa (și apoi Regina) Maria purta cu grație uniforma elegantă de cavalerie (*à la hussard*), constând în tunică de culoare roșie cu brandenburguri negre, fustă albă (în loc de pantaloni) cu găitane negre și căciulă mică din blană de miel, ce avea capacul din postav de culoare albastru-deschis, culoarea distinctivă a regimentului¹⁶.

„Am fost la manevre. Am călărit în capul **regimentului meu**. *Se striga „Ura!”*, mă urmăreau cu privirile toți, mă aplaudau și eu eram foarte mândră”¹⁷ - scria viitoarea regină bunului său prieten Andrei Ioan, aflat pe Șantierul Naval San Marco, la 1/14 octombrie 1906, după încheierea manevrelor regale pe Dealul Cotroceni. Ca de fiecare dată, ea a defilat în fruntea regimentului, în uniformă de roșior, fiind foarte apreciată în rândul trupelor.

La 1 ianuarie 1907, cu ocazia Anului Nou, Regele Carol I își începea Ordinul de Zi adresat armatei cu mesajul: „Ostași, un an măreț se încheie cu întreita aniversare pe care am sărbătorit-o împreună. [...] Sunt convins că la ora primejdiei, Țara se va putea sprijini cu încredere pe vitejia voastră”¹⁸.

Manifestările prilejuite de aniversarea celor 40 de ani de domnie, încheiate cu marea expoziție jubiliară din noiembrie 1906, ținută pe Dealul Filaret și la Arenele Romane, întruchipau cumva imaginea unei Românie moderne, acea mult visată „Belgie a Orientului”.

Problema țăranimii românești devenise însă una extrem de gravă, ceea ce avea să ducă la „vântul de răsmeriță care a început să bată peste ei la niciun an după grandioasele serbări din 1906” - așa cum scria I.L. Caragiale în studiul său „1907, din primăvară până în toamnă”¹⁹. Din păcate, autoritățile nu au găsit căile pașnice de liniștire a lor, astfel că pentru înăbușirea răscoalei, Regele a apelat la armată. La 3 martie 1907, trupele intervin prima dată, la Pașcani, împotriva muncitorilor ceferiști care fraternizaseră cu țăranii, eliberându-i pe cei arestați din vagoane. La Botoșani cad primii morți, însă țăranii sunt îndârjiți și apără cu sacrificii dreptul lor la o viață mai bună²⁰. La 9 martie, încep să fie înăbușite focarele din Moldova, dar altele izbucnesc, cu o mai mare furie, în Muntenia.



La 13 martie, în Parlament se încheie un acord între liberali și conservatori pentru „salvarea patriei”, iar Regele Carol I dă o proclamație către popor, în care se vorbește despre „Patria aflată în pericol prin fapte necugetate”. Se promit drepturi pentru țărănime, dar, în același timp, sunt mobilizați rezerviștii. Astfel că regimentele armatei, în marea lor majoritate, sunt implicate în reprimarea țăranilor răsculați. Îmbarcate pe trenuri, acestea sunt redislocate dintr-o zonă în alta a țării, tocmai pentru a nu exista legături emoționale cu populația.

Se pare că, prin statutul său special, Regimentul 4 Roșiori nu a plecat în zonele fierbinți și nu a primit misiunea de a lua parte efectiv la represaliile ordonate. În Ordinul Circular al Ministerului de Război, din 27 martie 1907, privind structura organizatorică a diviziilor de infanterie după efectuarea desconcentrărilor, Regimentul 4 Roșiori îl regăsim însă în ordinea de bătaie a Diviziei 8 din Corpul 4 Armată, constituită pentru localizarea unor posibile focare ale răscoalei. Ordinul mai preciza că, pentru regimentele de cavalerie permanentă, efectivul va rămâne *cel bugetar*, iar regimentele de călărași vor desconcentra trupa cu schimbul, formând 2 escadroane cu „oamenii permanenți”. Regimentele de cavalerie trebuiau să „trimită la reședință (la cazarmă - n.n.) ofițerii și cadrele necesare pentru instrucția recruților”²¹.

În campania din vara anului 1913, dusă de armata română în cel de-Al Doilea Război Balcanic, Regimentul 4 Roșiori, comandat de colonelul David Praporgescu, cel care va deveni erou al Primului Război Mondial, a trecut Dunărea și a ajuns pe Valea Ogostului, între Rahova și Berkovița.

La 11 noiembrie 1915, Regele Ferdinand I semnează Înaltul Decret nr. 2480, prin care, la propunerea președintelui Consiliului și ministru de Război, Ion I.C. Brătianu, aprobă ca Regimentul 4

Roșiori să poarte numele onorific „Regina Maria” (art. 1)²². Decretul prevedea, de asemenea, ca ofițerii și trupa regimentului să poarte *cifra* Majestății Sale Regina Maria (art. 2), stabilind detalii privind forma și poziționarea acestui însemn pe epoleți (art. 3 și 4).

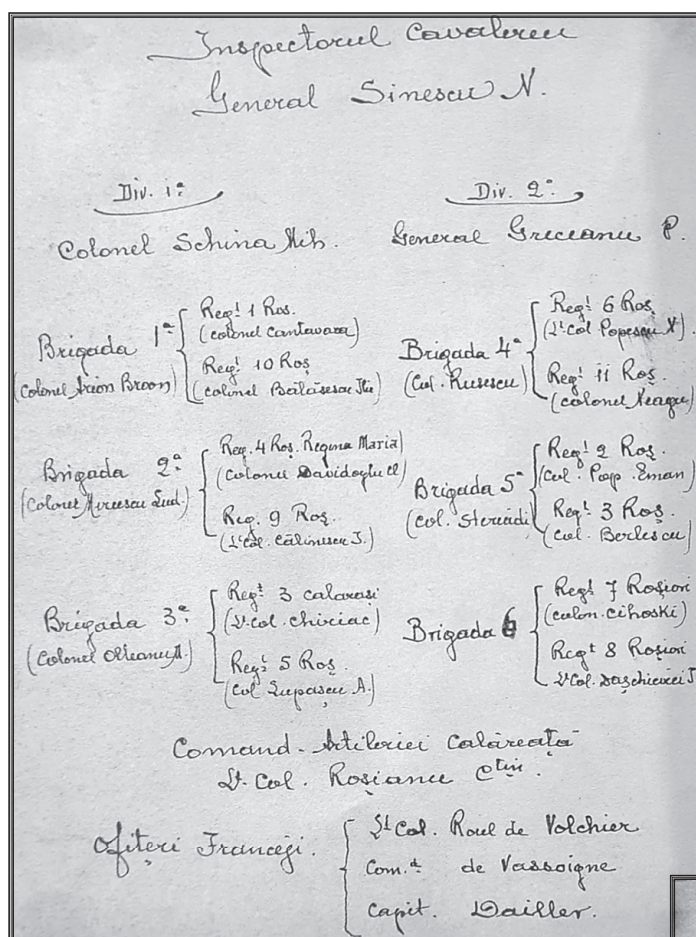
În ceea ce privește starea generală a armatei române, la început de secol XX, aceasta nu era deloc una corespunzătoare, în ceea ce privește înzestrarea. În concepția Regelui Carol I, odată cu încheierea Tratatului secret de alianță cu Germania și Austro-Ungaria din 1883, în timp de război, armata română urma să fie o anexă a trupelor austro-ungare. Menirea acesteia rămânea „să fie pe frontul oriental aripa de la extrema dreaptă a armatelor germano-austriece. Întrucât putea îndeplini această funcțiune, armata noastră răspundea dorințelor lui. De ce să ne muncim și să cheltuim prea mult? În ziua hotărâtoare, salvarea va veni tot de la ofițerii germani care vor sosi să ne sfătuiască, în armamentul și munițiile pe care germanii ni le vor trimite”²³ - așa explică liderul liberal I.G. Duca, în memoriile sale, atitudinea manifestată de Carol I față de oastea română, după încheierea aceluși tratat. În plus, așa-zisa victorie a trupelor române în Campania din Bulgaria din 1913 a creat autorităților române falsă iluzie că armata era pregătită pentru un război.

În socotelile diplomaților europeni și în estimările strategilor militari, *Războiul cel mare* fusese prevăzut a se declanșa undeva în jurul anului 1920. Ambele tabere în care alianțele împărțiseră Europa se pregăteau însă pentru acesta. Așasinaarea Arhiducelui Franz Ferdinand a dat Germaniei ocazia să grăbească începutul războiului, de teama că o amânare ar face ca dușmanii acesteia să desăvârșească pregătirile. În urma încurajărilor date de Berlin, ultimatumul trimis de Austria Serbiei a declanșat în 1914 conflictul care urma să însângereze timp de patru ani întreaga Europă.

După doi ani de neutralitate, în seara zilei de Sfânta Maria Mare a anului 1916, în numele libertății și al dreptății răstignite de secole, România pornea ofensiva peste Carpați, către Ardeal. Situația României urma să fie însă una extrem de complicată,



Cifra regală a Regimentului 4
Roșiori „Regina Maria”



1917. Cavaleria română, ciornă

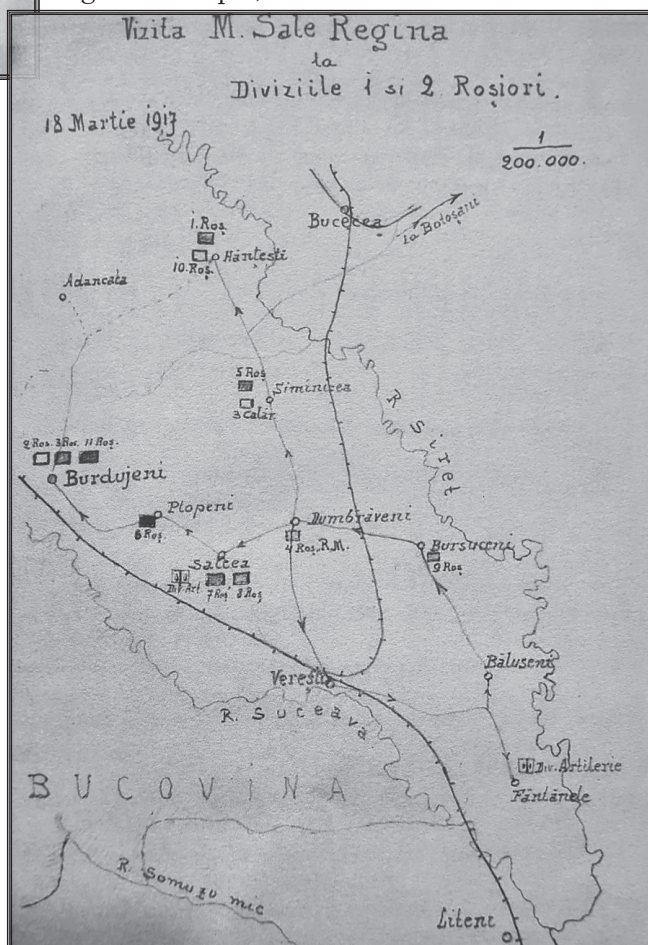
chiar dacă entuziasmul intrării în război, alături de Antantă, doborâse dorințele Regelui Carol I. În mod eronat, se crease convingerea că destinul țării se poate decide doar printr-o diplomatie abilă, nu printr-o consolidare a puterii militare. Starea și dotarea armatei române reveneau în discursul politicienilor doar ca pretext în lupta cu adversarii politici. Deșteptarea autorităților avea să se producă însă odată cu dezastrul suferit în anul 1916, atunci când adevărata capacitate de luptă a armatei române și incompetența guvernanților au făcut ca România să piardă în doar patru luni și jumătate de război o treime din armata mobilizată și două treimi din teritoriu, inclusiv Capitala.

Cu toate acestea, intrarea României în război alături de Antantă a fost momentul în care s-a născut un adevărat curent favorabil viitoarei Regine. Nonconformistă, ieșită de sub constrângerile și rigorile defunctului Rege Carol I, Maria a dat frâu liber pornirilor propriiei personalități. „Nu urăsc pe nimeni, nici măcar pe kaiserul Wilhelm – dar inima și sufletul îmi sunt alături de inima și sufletul țării mele! Când spun că sunt o bună româncă nu spun doar vorbe goale”²⁴ – nota Maria în jurnal, la Buftea, miercuri, 17/30 august 1916.

În ultimul an al domniei sale, Regele Carol I scăzuse în popularitate, ca urmare a repetatelor sale pronunțări în favoarea intrării României în război alături de Puterile Centrale. Nici succesorul său, Ferdinand, nu se bucura de simpatia poporului. În aceste circumstanțe, interesul publicului avea să fie polarizat de personalitatea Mariei, cea care, în cercurile filoatlantiste, era percepută ca reprezentant, la cel mai înalt nivel, al Antantei.

Regimentul Mariei a participat la toate campaniile armatei române din Primul Război Mondial. Ca în situația celor mai multe unități militare care urmau să ia parte la război, Regimentul 4 Roșiori și-a completat efectivele prin mobilizarea decretată la 14/27 august 1916, făcând parte, alături de Regimentul 9 Roșiori, din Brigada 2 Roșiori. Cazarma regimentului era situată în București, iar la intrarea în război, unitatea era comandată de locotenent-colonelul Cleante Davidoglu.

În campania anului 1916, Regimentul 4 Roșiori îl regăsim mai întâi în ordinea de bătaie a Diviziei 1 Cavalerie din Corpul VI al Armatei 3, cea care urma să execute manevra de la Flămânda. Apoi regimentul luptă, tot în cadrul Diviziei 1 Cavalerie,



18 martie 1917. Traseul Reginei Maria

în operația de apărare de pe Frontul de Sud, în Bătălia pentru București și în acțiunile militare de pe aliniamentul Cricov - Ialomița.

Tributul de sânge l-a plătit însă într-o operație, greșit planificată, executată alături de celălalt regiment al brigăzii, Regimentul 9 Roșiori, pe Frontul de Sud, denumită *Șarja de la Robănești*, din 10 noiembrie 1916. Acțiunea a rămas în istoria militară a României prin jertfa și pierderile foarte mari ale cavaleriștilor. Împotriva unui inamic superior, înzestrat cu mitraliere automate, Regimentul 4 Roșiori a pierdut la Robănești, în mod nejustificat, peste 100 de oameni²⁵.

După grelele înfrângeri suferite în anul precedent, anul 1917 a debutat cu eforturile de reorganizare a armatei române, cu sprijinul Misiunii Militare Franceze, condusă de generalul Berthelot. Divizia 1 Cavalerie s-a reorganizat în spatele frontului, fiind inclusă, alături de Divizia 2 Cavalerie, în ordinea de bătaie a Corpului de Cavalerie, comandat de generalul de brigadă Nicolae Sinescu, și avea în compunerea sa Brigada 1 Cavalerie pe Jos, Brigada 2 Roșiori (cu Regimentul 4 Roșiori și Regimentul 9 Roșiori) și Brigada 3 Roșiori.

Se spune că Maria a *îmbrățișat* cauza războiului precum alții o religie, implicându-se personal în funcționarea Serviciului de Ambulanțe destinate frontului. Maria se interesa permanent de mersul lucrurilor în Serviciul Sanitar, vizitând aproape zilnic spitalele militare, și se ocupa personal de aplanarea fricțiunilor dintre diferitele organizații de Cruce Roșie prezente în România²⁶.

Pe de altă parte, Regina Maria a îndrăgit caii și manejul deopotrivă. „*Mi-a făcut bine galopul, e singurul lucru care mă binedispune – descopăr din nou și din nou că îmi face aceeași plăcere*”²⁷ - spunea Maria după o plimbare, călare, prin Iași, însoțită de Barbu Știrbey, în ziua de 17/30 martie 1917. Seara, după cină, în jurul orei 22.00, Maria pleacă în zona Sucevei pentru ca în ziua următoare să poată vizita spitalele și regimentele de cavalerie dislocate acolo. A doua zi, aflată în trenul de întoarcere spre Iași, Maria scria: „Toată ziua am inspectat cavaleria, a fost o zi plăcută, care mi-a făcut bine și mi-a dat o impresie mai puțin tristă decât am avut în ultima vreme cu privire la armata noastră și la toate celelalte, mai ales la Iași și în împrejurimi. Am vizitat 14 regimente din opt sate. Totul era extraordinar de bine organizat”²⁸. Maria plecase din gara Verești dimineața la ora 8.15 și a urmat circuitul desenat și organizat de aghiotantul său, Ernest Ballif²⁹. Traseul fusese astfel stabilit încât regina a ajuns atât la prânz, cât și seara la Dumbrăveni, la Regimentul 4 Roșiori.



Pasul Oituz. Monumentul eroilor cavaleriști

„*La Dumbrăveni am luat prânzul cu ofițerii mei, în casa lui Leon Ghika*³⁰. *A fost o plăcere să-i revăd – firește, câteva chipuri lipseau. Erau acolo și Leon Ghika și fratele lui, dar am fost invitată roșiorilor*”³¹.

În toate localitățile unde erau cantonate, în plină pandemie de tifos, regimentele de cavalerie o întâmpină și-i prezintă onorul, iar Maria rămâne impresionată de tinerețea ostașilor. Maria ajunge rând pe rând la Hănțești, Salcea, Siminicea, Dumbrăveni și este întâmpinată cu ghiocei și brândușe mov, primele flori de primăvară. „*Și bietul meu regiment, al patrulea, a suferit mult (de tifos - n.n.) [...] Mi-am simțit inima mai ușoară când am auzit din nou uralele trupelor mele, iar când am ajuns în sfârșit la Dumbrăveni, pe la sfârșitul zilei, m-am emoționat de cât de frumos m-au primit, iar când am auzit din nou Imnul Național mi-au venit lacrimi în ochi*”³² - scrie Regina.

Impresionanta vizită făcută trupelor de cavalerie dislocate în nordul Moldovei s-a încheiat la Burdujeni, unde erau trei regimente și un spital foarte mare amenajat în clădirea gării și unde cei mai mulți nu sufereau de tifos, ci de *febră recurentă*. După o prăjitură și un ceai (cumpărat din Suceava, orașul ruso-româno-austriac, cum îl numește Regina), servite în cea mai mare sală a gării Burdujeni cu soția generalului Petre Greceanu, comandantul Diviziei 2 Cavalerie, Maria se va întoarce la Verești, de unde, la ora 19, ia trenul către Iași.

În iulie 1917, războiul s-a reluat cu înverșunare pe frontul din Moldova, prin ofensiva condusă de generalul Averescu la Mărăști, în cadrul efortului general aliat împotriva Puterilor Centrale³³. Deși a avut succes, după doar câteva zile, aceasta a fost oprită pentru că situația din Galiția și Bucovina se agravase, iar trupele ruse din Moldova, demoralizate de situația din Rusia, începuseră să se dezorganizeze.

La 24 iulie (s.v.), mareșalul von Mackensen a lansat, la rândul său, o puternică ofensivă spre Nord, având ca obiectiv principal o lovitură decisivă dată armatelor româno-ruse și obligarea României să iasă din război. Luptele au atins punctul culminant la Mărășești, pe 6 august 1917, când armata română a reușit să oprească înaintarea trupelor germane și austriece.

A treia batalie de la Oituz³⁴, purtată în perioada 26 iulie-9 august 1917 (s.v.), s-a desfășurat pe axele principale ale văilor Cașinului, Oituzului și Slănicului, având ca obiectiv strategic apărarea și menținerea frontului împotriva Puterilor Centrale, care urmăreau străpungerea dispozitivului de apărare românesc și pătrunderea pe Valea Troțușului spre Onești și apoi spre Adjud, pentru a face joncțiunea cu armatele aflate în ofensivă la Mărășești.

Victoriile obținute de trupele române în sudul Moldovei au insuflat foarte multă încredere acestora, care sperau ca, sub conducerea generalului Averescu, să elibereze rapid Brăila, Focșani și Râmnicu Sărat, de unde calea spre București ar fi fost liberă.

În campania din anul 1917, Regimentul 4 Roșiori, comandat de locotenent-colonelul Gheorghe Moruzzi, a participat, tot în dispozitivul de luptă al Diviziei 1 Cavalerie, la bătălia de la Mărăști și la cea de-a treia batalie de la Oituz, unde a dus lupte grele pentru recucerirea dealurilor Stibor și Coșna, adevărate bastioane ale inamicului.

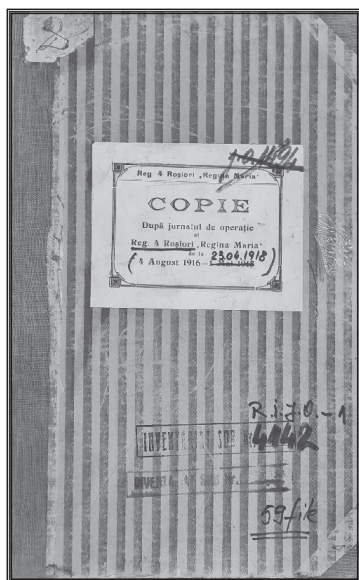
De-a lungul sângeroaselor zile de război, ziare ieșene precum „Neamul Românesc”, „Mișcarea” sau „România” publicau ample articole dedicate suveranei. Erau publicații care, preluând expresii din vorbele oamenilor simpli ce o cunoscuseră

îndeaproape, i-au atribuit numele de „Regina-soldat” și „Mama răniților” – imaginea sa mitologică din vreme de război. La propunerea lui Nicolae Iorga, făcută Reginei, lucrarea acesteia *De la inima mea la a lor* a fost publicată în 15.000 de exemplare și distribuită în tranșee și în spitale, devenind în scurt timp „Cărticica reginei”, cea care alina suferințele îndurerate ale soldaților. De altfel, atunci când se vor întoarce din război în satele lor, soldații vor propovădui pentru multă vreme cele trei povestiri născute din impresii trăite pe front: istoria personală a participării la război, legenda Reginei Maria și cultul pentru generalul Averescu. La finele anului 1917, aflată la Iași, împreună cu celelalte autorități ale statului, familia regală sărbătorea nunta de argint. Din amintirile Reginei aflăm că acea zi de 28 decembrie s-a încheiat cu o mare cină la care au participat personalități politice și militare. „Înainte să ne așezăm la masă – scrie Regina – Nando i-a decorat pe Prezan, Văitoianu și Grigorescu, iar Prezan mi-a oferit «Virtutea Militară», clasa întâi (medalie de război pe care nu o primesc decât cei mai bravi soldați), în numele armatei, pentru că am venit mereu în mijlocul lor fără teamă. Mi-a făcut o imensă plăcere”³⁵.

Este de remarcat faptul că Regina nu a primit Ordinul «Mihai Viteazul», cea mai înaltă distincție acordată ofițerilor, ci «Virtutea Militară», care o plasa printre soldații de rând. Chiar dacă potrivit regulamentelor militare de atunci, femeile nu puteau fi decorate, Maria nu fusese percepută nici ca oficialitate de rang înalt, nici ca regină, nici ca femeie, ci doar ca soldat.

Atunci când vine vorba despre Regimentul 4 Roșiori, pe care de cele mai multe ori îl numește „regimentul meu”, în jurnalele și cărțile scrise cu multă patimă de către Regină, răzbate o mândrie aparte din spusele sale.

București, duminică 18 noiembrie/1 decembrie 1918: „Ne-am întors! Chiar ne-am întors, după doi ani lungi de exil!”³⁶ – exclamă Regina Maria în jurnalul său. La gara Mogoșoaia, suita regală a fost așteptată de Berthelot, Rosetti, Prezan, Catargi cu familia, alți generali și ofițeri români și francezi. Maria povestește cu lux de amănunte senzația pe care o trăiește odată urcată pe calul Jumbo, parcurgând alături de Ferdinand și celelalte *notabilități* traseul bucureștean și descrie sentimentul de mândrie ce o încearcă atunci când descoperă că Regimentul 4 Roșiori o întâmpină la întoarcerea sa în Capitală. „Cât e de lungă draga și vechea noastră șosea, toți soldații erau aliniați de o parte și de alta, mai întâi francezii, apoi englezii, apoi românii – primii dintre ei erau din regimentul meu”³⁷. Orașul era în delir. În uralele frenetice ale poporului,





suita regală va străbate Calea Victoriei până la statuia lui Mihai Viteazul din Piața Universității, unde toate trupele au defilat, dându-i onorul. A urmat drumul către Mitropolie, scurta și solemnă slujbă din biserica veche de aici, apoi emoționanta reîntoarcere la Palatul Cotroceni³⁸.

Ferdinand și Maria au fost încoronați ca suverani ai României Mari în Cetatea Alba-Iulia la 15 octombrie 1922. Cuplul regal și guvernul liberal au considerat acest fapt un act simbolic, necesar pecetluirii unirii tuturor provinciilor românești. Maria va fi extrem de marcată de ceremonia încoronării, iar peste ani își va aminti: „Bătrânul Pherekide, ca președinte al Senatului, iar Orleanu, ca președinte al Camerei, au adus coroanele. Generalul Lupescu purta mantia Majestății Sale Regele, iar generalul Popovici o aducea pe a mea. Aceștia erau asistați, potrivit dorinței mele, de către colonelul și cel mai tânăr sublocotenent de la regimentele noastre, așa că în acea zi a zilelor am avut Regimentul 4 Roșiori alături de mine”³⁹.

După banchetul dedicat încoronării, Maria își va îmbrăca uniforma de roșior, iar pe deasupra mantia verde cu care-și făcuse intrarea în București, la

întoarcerea din refugiu de la Iași. „A fost o paradă mare, mare, iar către sfârșit a venit și Regimentul meu, 4 Roșiori, și am plecat de lângă soțul meu regele, ducându-mă să-i întâmpin și să călăresc în fruntea lor. Cu siguranță le-a plăcut, călărind pe nobilul meu cal sur”⁴⁰ – își amintește Regina peste ani.

După încheierea Primului Război Mondial, Regimentul 4 Roșiori „Regina Maria” va continua să fie prezent, alături de unitățile de gardă, la ceremoniile militare organizate în Capitală, dar și la alte evenimente. Mărturie stă albumul fotografic, alcătuit din 37 de file, pe care au fost atașate 216 fotografii de dimensiuni și formate diferite. Acestea îi înfățișează pe ofițerii de cavalerie ai regimentului în diferite ipostaze și au fost realizate în perioada anilor '20, surprinzând evenimente semnificative, precum parade militare organizate cu ocazia zilei de 10 Mai, concursuri de echitație, absolviri ale promoțiilor de ofițeri, serbări de sfârșit de an, ceremonii de depunere a jurământului militar ș.a. În majoritatea fotografiilor din album, Regina Maria este surprinsă purtând uniforma regimentului, pozând sau defilând alături de Regele Ferdinand I.

În 1930, culoarea uniformelor de ceremonie ale roșiorilor s-a schimbat din roșu în bleumarin. Culoarea roșie a tunicilor roșiorilor, purtate în secolul XIX, a rămas însă un simbol al statutului aparte pe care îl aveau unitățile de elită care îndeplineau misiuni de gardă și protocol.

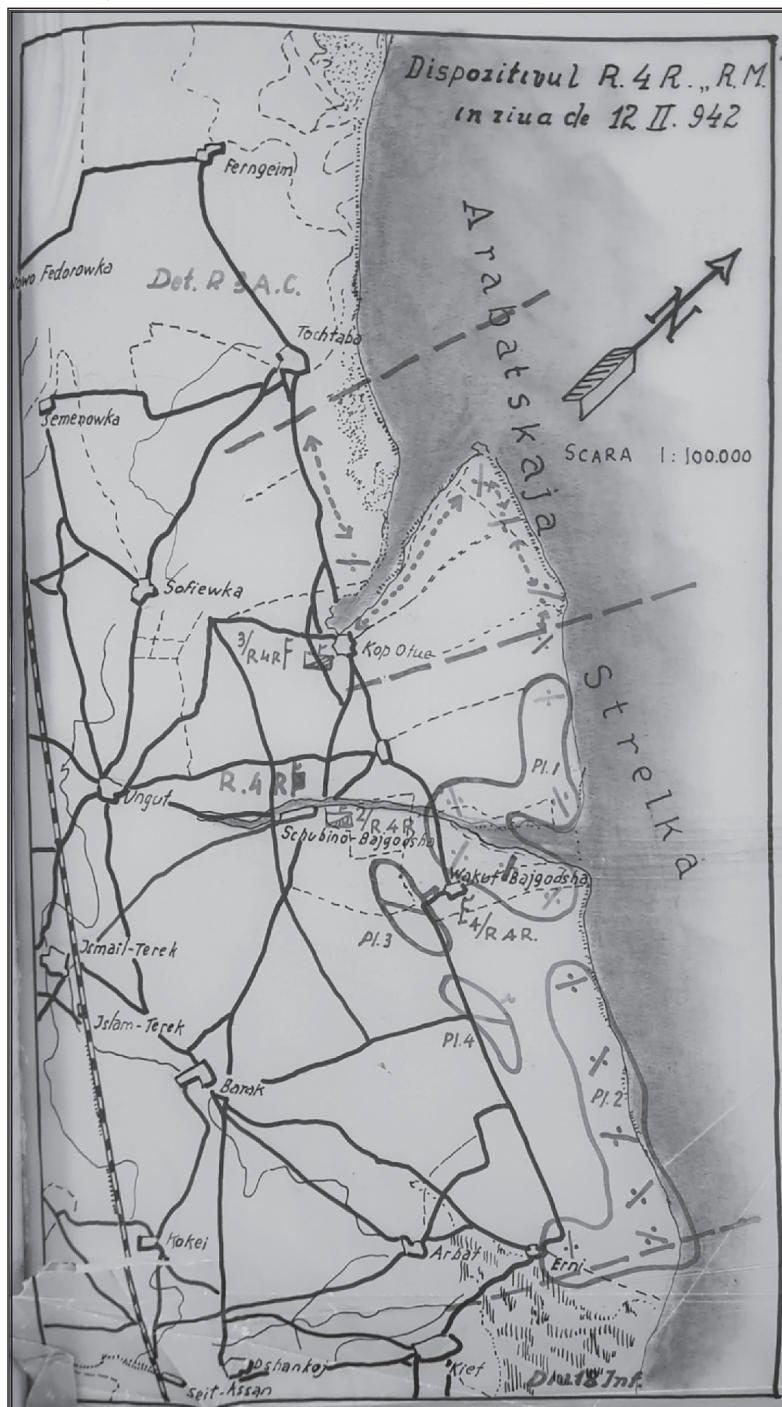
Unitatea atât de dragă sufletului său, Regimentul 4 Roșiori, va fi lângă Regină până la capăt, conducând-o pe ultimul său drum. În după-amiaza zilei de 18 iulie 1938, la ora 17.38, Regina Maria se stinge la Pelișor, în „dormitorul de aur”, în urma bolii de care suferea⁴¹. Vestea morții a creat o mare emoție în rândul tuturor celor care au îndrăgit-o. Pleca la doar 62 de ani, vârsta la care murise și Regele Ferdinand, dar urma să rămână în istorie „ca o icoană luminoasă pentru un întreg popor” - cum spune Constantin Argetoianu⁴².

După o scurtă slujbă oficiată la Pelișor, sicriul Reginei este ridicat pe brațe de ofițerii Regimentului 4 Roșiori și dus la Peleş. Într-o ediție specială, ziarul „Timpul”, condus atunci de Grigore Gafencu, admirator al Reginei, sub titlul *Corpul neînsuflă al Suveranei a fost așezat pe un catafalc, la Castelul Peleş*, prezintă în detaliu cum ofițerii Regimentului 4 Roșiori, sosiți special de la București, duc pe brațe sicriul Reginei de la Pelișor la Peleş, în acea zi de 19 iulie 1938, când a început pelerinajul la castelul ornat în culoarea violet, acolo unde, „între flori roșii pe care le-a iubit, Regina Maria odihnește senină și frumoasă”⁴³. Patru ofițeri ai Regimentului 4 Roșiori fac permanent gardă în jurul catafalcului Reginei, în timp ce șirul mulțimii se oprește câte o clipă, în adâncă durere și cufundat în lacrimi, în fața Augustei Suverane.

Joi, 21 iulie 1938, la ora 7.30 dimineața, a început slujba de la Peleş, oficiată de starețul Mănăstirii Sinaia, arhimandritul Serafim Georgescu, după care, sicriul Reginei a fost ridicat de ofițerii Regimentului 4 Roșiori și așezat pe un afet de tun cal. 75 mm, tras de șase cai. Cortegiul a pornit spre gară, pe un ultim drum al Reginei în Sinaia. La gară, o așteptau țărani din Bran, îndurerăți de pierderea iubitei lor castelane. Trenul mortuar s-a pus în mișcare la 9.15 și a ajuns, la 11.45, în Gara Cotroceni⁴⁴. Până la București, toate stațiile de cale ferată erau „drapate cu violet”⁴⁵, iar în gări poporul îndurerat ingenunchea în fața Reginei.

La București, impresionanta sosire a cortegiului funerar la Gara Cotroceni a fost anunțată cu 75 de salve de tun. „În liniștea mormântală, tulburată doar de sunetele muzicii militare ce intonează imnul regal și de dangătele clopotelor de la capela Cotroceni, sicriul de stejar, înfășurat în drapelul regal (...), este luat pe brațe de ofițerii din Regimentul 4 Roșiori și trecut prin hall-ul baltei spre a fi așezat pe catafalcul din mijlocul piațetei”⁴⁶ - titra ziarul „Universul”, la 23 iulie 1938.

Rămas fără iubita sa Regină, Regimentul 4 Roșiori și-a purtat mai departe renumele și stindardul. În preajma celui de-Al Doilea Război Mondial, deși avea





Regina Maria

statutul său special, regimentul a fost inclus în planurile de apărare și de campanie ale armatei române. Intervenția armatei maghiare în Transcarpatia, la 14 martie 1939, și ciocnirile acesteia cu trupele cehoslovace au determinat Marele Stat Major român să ordone completarea imediată a efectivelor părții active a marilor unități destinate Frontului de Vest din care făcea parte și Divizia 1 Cavalerie.

Aceste unități, printre care se număra și Regimentul 4 Roșiori, au constituit încă de a doua zi, la 15 martie 1939, grupul de siguranță spre Ucraina Subcarpatică, până la intrarea în dispozitiv a *Grupului Operativ Maramureș*, aflat în curs de concentrare.

În majoritatea armatelor moderne însă, tancurile preluau din ce în ce mai mult locul trupelor călare, iar

celebrele șarje de cavalerie erau de domeniul trecutului. Eșecul armatei poloneze, dotată cu cai, în fața trupelor moto-mecanizate germane, pregătite pentru un război fulger, a trezit un larg ecou printre cei responsabili cu organizarea și înzestrarea armatelor, la începutul anilor 1940.

Cu toate acestea, armata română, insuficient pregătită pentru noul tip de operații militare, a intrat la 21 iunie 1941 în cel de-Al Doilea Război Mondial cu unități de cavalerie, fără ca acestea să aibă un sprijin de luptă adecvat. Și Regimentul 4 Roșiori a fost mobilizat și trimis pe Frontul de Est, în războiul împotriva URSS, pentru a lupta la eliberarea nordului Bucovinei și, ulterior, la cucerirea Peninsulei Crimeea. Din 29 decembrie 1941 până la 21 ianuarie 1942, Regimentul 4 Roșiori a dus lupte grele pentru respingerea trupelor sovietice debarcate în zona Kerchi – Feodosia, în extremitatea estică a Crimeii. Ulterior, în cadrul Bătăliei pentru Stalingrad, regimentul va lupta în Stepa Calmucă, în noiembrie-decembrie 1942. Ca urmare a pierderilor suferite, la 26 decembrie 1942, regimentul este scos din luptă, iar în ianuarie 1943, acesta revine în țară și intră în refacere, în localități din jurul Capitalei (Militari, Roșu, Bălășești și Ogrezeni).

În vara anului 1944, Regimentul 4 Roșiori „Regina Maria” intră în subordinea Diviziei 8 Cavalerie și va lua parte la luptele împotriva trupelor germane din



București, în zilele fierbinți din perioada 23-28 august. Apoi, în Campania din Vest (1944-1945), regimentul va lupta pentru eliberarea Nord-Vestului Transilvaniei, remarcându-se la Oarba de Mureș, și pe teritoriul Ungariei și Cehoslovaciei, până în Munții Tatra Mare și în Carpații Albi.

După război, începând cu 1 octombrie 1947, odată cu reorganizarea armatei române pe cele patru regiuni militare, Regimentul 4 Roșiori a intrat în componența Regiunii a II-a Militară, al cărei comandament era în București, și care cuprindea Muntenia (fără județul Râmnicu Sărat) și Dobrogea. După abolirea monarhiei la 30 decembrie 1947, autoritățile comuniste, proaspăt instaurate la București, s-au grăbit să elimine titulatura „Regina Maria” din denumirea Regimentului 4 Roșiori. În 1949, l-au denumit Regimentul 4 Cavalerie, iar pentru a se estompa definitiv renumele regimentului Reginei, din anul 1951, acesta a fost redenumit Regimentul 245 Cavalerie.

În anul 1954, arma Cavalerie a fost desființată în Armata României. Astfel, în baza Ordinului Marelui Stat Major nr. CL 0010.100 din 18 septembrie 1954, Regimentul 245 Cavalerie a fost transformat în Regimentul 122 Mecanizat, dislocat în garnizoana Sebeș - Alba. Astfel, faima regimentului Reginei Maria s-a stins treptat, voit, în spiritul politicii de denigrare a celor 81 de ani de monarhie în România.

De altfel, după instaurarea regimului comunist în România, toate unitățile de gardă și-au pierdut statutul lor special. Unele dintre acestea au fost transformate în unități militare obișnuite ale noii armate populare, altele au fost desființate.

Din anul 2015, Batalionul 814 Tancuri „Mihai Vodă” din Turda a preluat tradițiile Regimentului 4 Roșiori „Regina Maria”, iar Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I” din București păstrează astăzi, la loc de cinste, Drapelul de Luptă al faimoasei unități de cavalerie, așa cum acesta a strălucit în vremurile sale de glorie, la parade și în lupte. Purtând patina timpului, stindardul regimentului, alcătuit din flamură, hampă și acvilă, încântă ochii prin frumusețea sa și a decorațiilor ce îl împodobesc.

Flamura, din pânză dublă de mătase, de 85x42 cm, este tricoloră, cu albastru la hampă. Pe culoarea galbenă, din mijloc, se află un pavilion alb, căptușit cu roșu, pe care este cusută stema României, model 1921, brodată. La cele 4 colțuri ale flamurei este brodată cifra încoronată a Regelui Ferdinand I, iar pe cele trei laturi libere ale acesteia, sunt franjuri din fir metalic auriu. *Hampa* are lungimea de 3 m și este confecționată din lemn de mestecăn. Pe aceasta,

sub flamură, este fixată plăcuța din alamă pe care stă scris, cu litere de mână, **Regimentul 4 Roșiori**. Sub plăcuță, de-a lungul hampei, sunt șapate șase caneluri, bronzate, ce coboară până la partea inferioară. *Acvila*, de tip napoleonean, are o înălțime de 20 cm și reprezintă vulturul conturnat stânga, coronat, cruciat, dar fără crucea coroanei. Acesta este fixat pe un cartel perpendicular, din același material, care are înscrise, pe față, cu litere majuscule roșii, deviza armatei, **ONORE ȘI PATRIE**, iar pe verso, denumirea corpului de trupă, cu același tip de scriere, **REGIMENTUL 4 ROȘIORI**.

Decorațiile care i-au fost conferite de-a lungul timpului și care împodobesc cu panglicile lor Drapelul de Luptă al Regimentului 4 Roșiori sunt: Medalia „Avântul Țării” (1913), Ordinul „Mihai Viteazul” clasa a III-a (1916), Medalia „Crucea comemorativă a războiului 1916-1918” cu baretele: ARDEAL, CARPAȚI, TÂRGU OCNA, DOBROGEA (1918) și Ordinul „Steaua României” clasa a III-a.

Spirit ager și romantic deopotrivă, cea care de atâtea ori, în momente dificile pentru țară, strigase „*Ah! De ce nu sunt eu regele!*?” și despre care, la vremuri de cumpănă, s-a spus că era „singurul bărbat din Palat”, Maria rămâne pentru români *Regina întregirii Neamului, regina-soldat și mama răniților* de pe front, cea care, așa cum a remarcat Argetoianu, a fost singura din Familia Regală care a priceput și vremurile și războiul, iar prin purtarea sa, din timpul neutralității, a războiului și la Conferința de Pace de la Paris (1919), „și-a ispășit toate păcatele” lumești⁴⁷.

Atipică și avangardistă pentru epoca sa, Maria a trăit intens, a iubit și a fost iubită, a suferit și a îndrăgit, a învins percepțiile și ideile preconcepute ale celor din preajma sa. Lipsa unor înscrisuri oficiale privind conferirea comenzii onorifice a Regimentului 4 Roșiori și puținele trimiteri ale documentelor militare din arhive la activitățile Mariei în cadrul regimentului pot fi puse pe seama faptului că, în mentalul colectiv al vremii, până și o principesă era tratată ca femeie, pentru care deținerea unui asemenea rang în armată era de neconceput. Chiar și datele diferite care transpar din jurnalul Regelui Carol I și din memoriile Reginei Maria, privind anul în care tână principesă a dobândit statutul onorific, nu fac mai puțin romantică, ci, dimpotrivă, îmbracă în mister frumoasa poveste a legăturii dintre *Suverană* și *Regimentul său*. Maria s-a simțit întotdeauna mândră în fruntea roșiorilor, iar Regimentul 4 Roșiori a fost mereu al ei, din anul 1896 până la moarte, așa cum ne-a lăsat scris în jurnalele și memoriile sale.

BIBLIOGRAFIE

1. Coordonatori Andrei Potlog și Aura Christi, *Regina Maria. Prin puterea destinului*, Editura Ideea Europeană, București, 2025.
2. Diana Mandache (ed.), *Regina Maria a României. Capitole târzii din veața mea. Memorii redescoperite*, Editura ALLFA, București, 2007.
3. Eugen Teodoru, *Din scrinurile regilor*, Paul Edition, București, 2019.
4. Lucian Boia, *Maria, regina României, Jurnal de război*, vol. I, II, III, Editura Humanitas, București, 2022.

Regiment 4 Cavalry "Queen Maria" – Honor, Duty and Romanticism

Colonel Cezar Cucos

Abstract: Carol I conferred on Princess and later Queen Maria (1875-1938) the honorary command of Regiment 4 Cavalry (1896). An elite unit of the Romanian Army, it participated in the battles of the First and Second World Wars. The little information about Maria's activity within this unit, beyond the protocol and representation activities, can be found in the memoirs of King Carol I and in the daily notes of the sovereign. The regiment was Maria's soul unit until her death.

Keywords: Maria, Carol I, Regiment 4 Cavalry, First World War, honorary command.

NOTE

¹ Lucian Boia, *Maria, regina României, Jurnal de război 1916-1917*, Editura Humanitas, București, 2022, p. 101.

² Regina Maria, *Povestea vieții mele*, vol. II, Editura Adevărul S.A., București, 1935, p. 150.

³ Lucian Boia, *Op.cit.*, p. 345.

⁴ M. Mărgăritescu, *Șefii Armatei Romane - generalii și colonelii în activitate*, București, 1 august 1904, p. 19.

⁵ Prin Înalțul Decret Regal nr. 4201 din 29 decembrie 1892, Principele Ferdinand fusese înaintat la gradul de maior și numit comandant al Batalionului 1 Vânători, iar la 1 ianuarie 1895, era înaintat la gradul de locotenent-colonel.

⁶ Viitorul mareșal al României, Alexandru Averescu a fost comandant al Regimentului 4 Roșiori în perioada 1898-1899.

⁷ Regimentul 11 Călărași fusese înființat prin Înalțul Decret Regal nr. 1164 din 15 aprilie 1880.

⁸ În București exista și Regimentul IV Ilfov nr. 21, în cazarma actualului Muzeu Militar Național. În 1891, regimintele de linie s-au contopit cu cele de dorobanți. Așa se face că noile regimente au păstrat în denumire și numărul regimentelor de dorobanți, la care s-a adăugat denumirea geografică sau istorică.

⁹ Înalțul Decret Regal nr. 4157 din 28 octombrie 1896, publicat în „Monitorul Oastei” nr. 48 din 9 noiembrie 1896.

¹⁰ M. Mărgăritescu, *Op.cit.*, p. 21.

¹¹ Maria, Regina României, *Povestea vieții mele*, vol. II, Editura Eminescu, București, 1991, p. 149.

¹² Cristian Moșneanu, *Destinul regal și întregirea României*, Editura Librex Publishing, București, 2024, p. 39.

¹³ În fondul de arhivă al Regimentului 4 Roșiori (care cuprinde documente create începând cu anul 1914) nu a fost identificat un document oficial prin care Principesa Maria să îi fi fost atribuită comanda onorifică a regimentului. În jurnalul său, Regele Carol I consemnează, la data de 15 octombrie 1896: „*Ora 1, mare lunch, toți cei din pavilionul vânătoare, toți miniștrii cu soțiile. La masă, într-un scurt discurs, am înscris-o pe Missy în lista Regimentului 4 Roșiori al lui Nando (s.n.) și am băut în cinstea ei și în cinstea lui Alfred [fratele principesei Maria, aflat în vizită în România, împreună cu marele duce Boris, vărul principesei]”*; (*Jurnalul Regelui Carol I*, vol. III, Editura Polirom, Iași, p. 246). Pe de altă parte, în memoriile sale, Maria plasează evenimentul acordării comenzii onorifice a regimentului în toamna anului 1897: „*când [Principele Ferdinand] a fost avansat colonel i s-a dat comanda Regimentului de Cavalerie 4 Roșiori, la care Unchiul [Regele Carol I], într-o clipă de slăbiciune, m-a numit șef onorific (s.n.). [...] Aceasta fusese o mare întâmplare în tânăra mea viață. [...] Numirea mea fu primită cu nespus entuziasm de către ofițeri și soldați”*. (Regina Maria, *Povestea vieții mele*, vol. II, Editura Adevărul S.A., București, 1935, p. 149).

¹⁴ Constantin I. Stan, *Regele Ferdinand I „Întregitorul” (1914-1927)*, Editura Paideia, București, 2003, p. 30.

¹⁵ Se va întoarce în țară și își va continua cariera militară, ajungând general de grăniceri. Cunoscut și sub numele de Zizi Cantacuzino – Grănicerul, după trecerea în rezervă, acesta va deveni președinte al Partidului Legionar „Totul pentru Țară”.

¹⁶ *** *Regimentul 30 Gardă „Mihai Viteazul”*. *Istorie, uniforme, simboluri*, Editura Militară, București, 2015, p. 35.

¹⁷ Eugen Teodoru, *Din scrinurile regilor*, Paul Edition, București, 2019, p. 227.

¹⁸ Serviciul Istoric al Armatei, *Armata Română și Răscoala din 1907 – Documente*, Editura Militară, București, 2007, p. 17.

¹⁹ Alexandru Gârneață, *Adevărata istorie a unei monarhii. Familia Hohenzollern*, Editura Cartea Românească, București, 1949, p. 65.

²⁰ *Ibidem*, p. 59.

²¹ Serviciul Istoric al Armatei, *Op.cit.*, p. 25.

²² De remarcat este faptul că, nici în conținutul Înalțului Decret Regal nr. 2480 din 11 noiembrie 1915, nici în raportul înaintat de Ion I.C. Brătianu, nu regăsim trimiteri la un document oficial prin care Regina Maria să fi fost numită anterior comandant onorific al Regimentului 4 Roșiori.

²³ I. G. Duca, *Amintiri politice. Începutul unei noi domnii*, vol. I, Colecția „Memorii și mărturii”, München, 1981, p. 97.

²⁴ Lucian Boia, *Op.cit.*, p. 112.

²⁵ Deznodământul tragic al Șarjei de cavalerie de la Robănești, ca și cel al sângeroasei Șarje de la Prunaru, din 14 noiembrie 1916, a condus la concluzia că, în fața armamentului automat, aceste acțiuni aventuroase, care făcuseră gloria cavaleriștilor în trecut, nu mai corespundeau condițiilor războiului modern.

²⁶ Vladimir Zincenco, *Războaiele! România și Rusia, aliați și inamici*, Editura Neverland, București, 2022, p. 128.

²⁷ Lucian Boia, *Op.cit.*, p. 396.

²⁸ *Ibidem*, p. 398.

²⁹ Generalul Ernest Ballif (1871-1940) a fost mai întâi aghiotantul Regelui Ferdinand și apoi al Reginei Maria (1916-1919). Ballif a făcut parte din Consiliul de Coroană și a fost, până la moarte, președinte al Fundației „Regele Ferdinand I”. De asemenea, a fost administrator al Domeniului Coroanei (1920-1940) și mareșal al Curții Regale (1936 -1937).

³⁰ Leon Ghika (1861-1929), proprietar și filantrop, fiul politicianului Leon Ghika – Dumbrăveni, fost ministru al Afacerilor Străine.

³¹ Lucian Boia, *Op.cit.*, p. 398.

³² *Ibidem*.

³³ Bătălia de la Mărăști (11/24 iulie-19 iulie/1 august 1917) a fost o ofensivă a Armatei 2 române și a aripilor stângi a Armatei 4 ruse împotriva flancului drept al Armatei 1 austro-ungară, fiind primul examen la care au fost supuse trupele române după noua reorganizare, dotare și instruire din prima jumătate a anului 1917.

³⁴ A fost denumită astfel pentru că primele două bătălii de la Oituz s-au desfășurat în toamna anului 1916.

³⁵ Lucian Boia, *Op.cit.*, pp. 345-348.

³⁶ *Ibidem*, p. 422.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ La intrarea în curtea palatului Cotroceni, Maria se îndreaptă măcinată de durere către mormântul pruncului său, Mircea, de care i-a fost atât de dor și pe care l-a plâns tot timpul cât a stat în refugiu la Iași.

³⁹ Diana Mandache, *Regina Maria a României. Capitole târzii din viața mea. Memorii redescoperite*, Editura ALLFA, București, 2007, p. 143.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 145.

⁴¹ Regina suferea de ciroză hepato-splenică, formă hemoragică.

⁴² Constantin Argetoianu, *Însemnări zilnice*, vol. V, Editura Machiavelli, București, 1994, p. 43.

⁴³ Coordonatori Andrei Potlog și Aura Christi, *Regina Maria. Prin puterea destinului*, Editura Ideea Europeană, București, 2025, p. 150.

⁴⁴ Ziarul „Timpul”, ediție specială, 22 iulie 1938.

⁴⁵ Regina Maria a lăsat în scris ca la funeraliile sale să nu se folosească culoarea neagră, ci violet.

⁴⁶ Ziarul „Universul” nr. 197, din 23 iulie 1938.

⁴⁷ Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine amintiri din vremea celor de ieri*, Editura Humanitas, București, 1992, p. 108.

Sire,

Cu cel mai profund respect, supun aprobării
MAIESTATII VOASTRE, prezentul proiect de decret,
prin care regimentul 4 roșiori, este autorizat a
purta numele de „ Regimentul 4 roșiori REGINA
MARIA „; iar ofițerii și trupa aceluși regiment, să
aibă dreptul a purta cifra MAIESTATII SALE REGINA
MARIA.-

Sunt cu cel mai profund respect

S I R E

AL MAIESTATII VOASTRE

Prea plăcut și supus servitor

Președintele Consiliului

și

Ministru de Război

Ion Brătianu

Director Superior

Colonel *Căpățan*

134
Ferdinand I

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională

Rege al României

La toată fața și viitori sănătate

Asupra raportului Ministrului
Nostru Secretar de Stat la Departamentul
de Război sub NC 12818 * 11 NOV 1915

Am decretat și decretăm

Art. I.-Regimentul 4 roșiori, va purta numele de „Re-
gimentul 4 roșiori REGINA MARIA.-

Art. II.-Ofițerii și trupa regimentului 4 roșiori, vor
purta cifra MAIESTATII SALE REGINA MARIA.-

Art. III.-Cifra pentru regimentul 4 roșiori, se va purta
în metal alb de către ofițeri pe contra epolete.-Mărima corespun-
zătoare lărgimei contra-epoletului.-

Art. IV.-Trupa o va purta în metal alb pe gulerul negru
la tunica roșie și de postav roșu pe patule, ^{de tunica} la blusa și manta.-Nu-
mărul 4 nu se va mai purta, de cât la chipul negru.

Art. V.-Cifra va avea forma modelului anexat.-

Art. VI.-Ministrul Nostru Secretar de Stat la Departa-

mentul de Război, este însărcinat cu executarea decretului
de față.-

Dat în București la 11 Decembrie 1915

Ferdinand

Președintele Consiliului

și

Ministru de Război

Ion Brătianu

2430

ECOURI ARDELENE ÎN ZIARUL „ARDEALUL” („ROMÂNIA NOUĂ”) DE LA CHIȘINĂU (1917-1919)

General de brigadă (r) Ion I. DĂNILĂ¹

De la anul de grație 1918 încoace, în fiecare zi de 27 martie noi, românii, ar trebui să sărbătorim, să aniversăm, să dăm cinstirea cuvenită actului patriotic săvârșit de românii de peste Prut, care, în acea zi, au hotărât unirea lor și a ținuturilor locuite de ei – istorica Basarabie – cu patria mamă, România, declanșând avalanșa, care va rotunji „bulgărele național” și va materializa „cea mai mare zi din istoria României”² – după aprecierea lui Dimitrie Onciu sau „clipa de fericire care a răscumpărat veacurile întregi de suferință ale românilor”³ – în aprecierea lui Nicolae Iorga, România Mare.

Măcar acum, în climatul agitat și tragic al zonei, să recunoaștem că gestul Basarabiei vine ca un adevărat balsam pe o rană morală și teritorială pentru țara aflată într-una dintre cele mai grele situații, cu un prezent sfărțec, cu un viitor nesigur, o „Românie ciopârțită”, cum plastic o numea Nicolae Iorga la acea dată și care numai o garanție nu constituia atunci pentru o evoluție ascendentă ulterioară.

Însuși Regele Ferdinand I, retras în Moldova și trăind calvarul poporului român, cel care la sfârșitul anului își va adăuga meritat și supranumele de „Întregitorul” sau „Unificatorul”, va remarca cu sinceritate: „V-ați unit în timpuri grele pentru țara-mumă, ca un copil tânăr, însă cu inima adevărat românească. Salutăm în voi o parte frumoasă a unui vis care niciodată nu se va șterge”⁴.

Se înfăptuia, astfel, un prim pas spre realizarea testamentului de unitate națională românească, scris cu sânge și pecetluit cu capul marelui voievod Mihai Viteazul și care a animat generațiile de bărbați însemnați ai neamului, ce le-au urmat.

„Unirea a fost visul de aur, țelul isprăvilor a marilor bărbați ai României”⁵ avea să concluzioneze revista „Steaua Dunării”, pe prima pagină, la 1 octombrie 1856, îmbărbătându-i și încrâncenându-i în realizarea unui deziderat legitim și maxim, slujit de toți fii țării.

Marea Unire, stropită cu sângele ostașului român, a fost cimentată prin credința neșămutată a unor întregi „generații de apostoli și martiri ai idealului național”, dar slujită și edificată prin truda și jertfa anonimă a unei întregi națiuni.

Împotriva evidenței, voit sau fortuit, subiectul unirii Basarabiei cu România a fost „tabu” decenii de-a rândul, a fost negat sau blamat, iar acum când vocea

ne e liberă nu mai știm sau nu mai vrem să repunem în drept, în adevăr, actul de început de primăvară calendaristică și mai ales națională a anului 1918, deși de aici s-au pregătit, moral și nu numai, hotărârile istorice de la Cernăuți și Alba Iulia.

Tocmai la unele momente importante în concentrarea și afirmarea idealului românesc de unitate națională, determinante în realizarea României Mari, vom face referiri în continuare.

În perioada 1917-1919, la Chișinău, apare ziarul „ARDEALUL”, transformat ulterior în „ROMÂNIA NOUĂ”, care trata cu predilecție problema renașterii Basarabiei românești, reliefând în conținutul său lupta românilor dintre Prut și Nistru pentru întregirea națională.

De subliniat este faptul că redactorul ziarului era doctorul Ion Mateiu, ardeleanul care, la 1920, va ocupa funcția de director general al învățământului primar și normal din Transilvania și care, ori de câte ori avea prilejul, nu pregeta să se facă legătura între tematica majoră a gazetei și soarta celor înrobiți de dincolo de Carpați, acolo unde-și avea obârșia, de unde-și trăgea rădăcinile și unde-i erau îndreptate perpetuum dorul, speranța și credința în libertate și unitate, în drepturi și armonie în împlinirea familiei române, unice și indivizibile.

Conținutul prezentului material va insera câteva dintre referirile mai elocvente despre Ardeal și ardeleni, apărute sub semnătura doctorului Ion Mateiu, în ziarul de la Chișinău, în acea perioadă.

Încă din octombrie 1917, în articolul „Mama noastră, România” răzbătea obida sufletului românesc din Ardeal, aflat sub jug străin, dar și nădejdea în mântuirea ce trebuia să vină numai de la București, adevărind afirmația că, după alegerea lui Cuza Vodă, „soarele tuturor românilor numai de la București răsare”.

Spre edificarea cititorului reproducem din articol: „De multă vreme noi, românii din împărăția austro-ungară suferim apăsările unei cârmuii plină de nedreptăți. Căci ungurii, în oarba lor trufie mai curând s-ar fi lepădat de Arpad, strămoșul lor, decât să lase pe români să răsufle și ei mai ușor și să trăiască în slobozeniile pe care le aveau celelalte popoare din imperiu. Cu toate că au plătit întotdeauna cele mai

grele biruri muncind pământul pentru toate liftele străine, cu toate că în lungul șir de războaie românii și-au vărsat sângele pentru unguri, noi nu am avut parte de răsplată și de omenie. Școlile de la sate ni le închideau, solgăbirăul⁶ ungur își bătea joc de necazul țăranului, județul aducea judecată strâmbă ca să-l sărăcească pe bietul om necăjit, jandarmul umbla din sat în sat stâlcind în băți pe feciorii cu brâiele tricolore. Austro-Ungaria nu mai era pentru noi o mamă ci o ciumă. Și atunci, nădejile noastre s-au întors spre România. Ea era țara în care sufletul nostru, copleșit de atâtea suferințe căuta o alinare și o mângâiere. Ne-am plâns durerea și ea ne-a ascultat cu dragoste”.

Și autorul argumentează astfel opțiunea României pentru intrarea în vâltoarea primei conflagrații mondiale: „gândul ei sfânt a fost să ne scape din robia austro-ungară și să ne alipească la sânul ei cald de mamă dulce. Și Dumnezeu a învrednicit-o să pășească la îndeplinirea acestui gând mare. Ea s-a folosit de marele război al lumii și și-a pornit oastea vitează în lupta grea și înălțătoare pentru izbăvirea noastră. Și România avea dreptul să se apuce de acest lucru mare. Căci ea este o țară liberă. Nicăieri în lume nu sunt libertăți mai mari ca aici. România are tot felul de școli pentru luminarea poporului pe limba lui, are universități unde se află profesorii atât de învățați încât numele lor a străbătut, cu cinste, toate meridianele lumii. Dar ea are, mai presus de toate, o oaste națională, adică alcătuită numai din cetățeni ai României despre care străinii spun că sunt cei mai viteji ostași din toată lumea.

Și ea nu ar fi atât de lăudată dacă nu ar avea în fruntea ei pe Regele Ferdinand. Un domn mai vrednic și mai cu iubire pentru popor decât el nu a stat în fruntea României. El le-a dat tuturor țăranilor pământ ca să poată trăi mulțumiți, precum și drept de glăsuire în parlamentul țării. Astfel de fapte bune pentru popor nu s-au prea făcut de alți domnitori. Iar Regina Maria, cu frumoasele ei odrasle împărătești, aleargă din straja dimineții până în noapte ca să vindece rănilor soldaților și să le aducă mângâiere prin ofrandele și vorbele lor dulci.

Cum să nu se topească sufletele noastre pentru această țară unde fețele împărătești se bucură și plâng împreună cu poporul? Numai în cuprinsul ei, poate fi nădejde de viață mai bună și fericită pentru noi. Căci ea ne-a iubit mai mult decât pe sine atunci când pentru mântuirea noastră a hotărât să jertfească viețile scumpilor săi ostași. De aceea ne închinăm ție, o, Românie, mamă dulce, acoperământul și scăparea noastră!”.

Făcând referiri la revoluția rusească, autorul aprecia că „a răsturnat vechile orânduiri și a adus dreptate nouă pentru toată suflarea din cuprinsul Rusiei” (vai de ea dreptate ce a urmat!).

În articolul „Mucenicii dreptății” din 15 octombrie 1917 se evocă și ridicările românești din Transilvania, dar amărăciunea răzbătea printre rânduri pentru că românii „n-au avut norocul să dobândească cu răzcoalele lor, dreptățile după care suspinau după atâtea amar de vreme”. Sunt elogiați cei „trei țărani dezghețați și pricepuți la toate”, Horea, Cloșca și Crișan care, în anul 1784, au chemat satele la răscoală, dar care n-au putut aduce totuși dreptatea pentru români ci au îngroșat rândurile martirilor neamului în lupta pentru dreptate. La execuțiile lor „exemplare” în popor a fost „multă plângere”, căci „dreptatea pierise din nou, dar a rămas în inima frântă de durere a țăranilor icoana celor trei mucenici. Candelă lor ardea neconținut în toate colibele ținând trează amintirea dureroasă a acestor luptători pentru dreptate” și revenind în realitate autorul concluzionează: „Dumnezeu s-a milostivit de poporul său credincios și, astăzi, vedem cu ochii cum se prăbușesc scaunele asupritorilor, înălțându-se prin jertfe grele dreptatea neamului românesc. În veci blagoslovite să fie aceste vremuri mari spre libertate pe care le văd ochii noștri înlăcrimați. Orfani am fost, chinuți și oropsiți am trăit, batjocoriți și jefuiți de toți ne-am dus viața noastră necăjită. Dar ne-am ținut sufletul fără a ni-l vinde. Și dacă astăzi, mântuirea noastră se apropie de îndeplinire, să nu uităm că între cei care au sângerat pentru această lucrare sfântă se numără și Horea, Cloșca și Crișan”.

Pe 22 octombrie 1917, în articolul „Viforul asupriților”, tratând momentul 1848, pe meleagurile ardeleni autorul arată că deși ne-am câștigat libertatea „prin jertfa sângelui”, hoția împăratului a adus jale în sufletele norodului și a tulburat mințile Craiului Munților, iar în jalea doinei lui Iancu „ne-am învelit nădejile noastre. În oftatul ei scaldăm dorința noastră după libertatea furată”, iar astăzi „doina nenorocirii noastre se preface în cântec de biruință prin jertfa nemăsurată și iubitoare a mamei noastre: România”.

Dorind să justifice plonjonul făcut de România în vâltoarea celei mai mari conflagrații cunoscute până atunci pe planetă, articolul, din 29 octombrie 1917, „Cine sunt românii?” consemna că din „multele popoare care astăzi se războiesc cu atâtea înverșunare, puține se pot lăuda cu un trecut vrednic de prețuire și de cinste” și de aceea această nație „este vrednică să poarte lupta pentru apărare și întărirea vieții în viitor” și autorul continua pledoaria sa astfel:

„Căci mult este a fi român, cum spunea un înțelept cronicar ardelean. Abia cinci națiuni sunt în toată lumea, care se pot mândri cu originea romană. Sunt francezii, italienii, spaniolii, portughezii și românii. Aceste națiuni sunt surori bune pentru că toate cinci se trag de la romani, cel mai viteaz și înțelept popor din câte pomenește istoria lumii. Și cum a orânduit bunul Dumnezeu, ca în războiul cel grozav de astăzi aceste alese vițe ale ginții latine să se întâlnească, să-și dea mâna și să lupte împreună pentru dreptate și libertate! În tovărășia lor, neamul nostru, hulit și asuprit de alții, se simte mândru că-și poate dovedi iarăși vitejia și credința aprinsă moștenită din bătrâni.

Fii mândru neam român de rudenția aceasta cu cele mai luminate neamuri de pe fața pământului! Căci astăzi brațul lor e tare și dreptatea pentru care luptă este sfântă. Din uriașa încăierare a popoarelor, ginta latină va ieși biruitoare și neamul românesc va prăznuir cu bucurie sărbătoarea libertății și a înfrățirii sale naționale. Atunci va fi pe pământ pace și între oameni bună înțelegere”.

Abordând necesitatea organismului militar național în articolul „Oastea ardelenească” din 10 decembrie 1917, autorul sublinia că: „De sute de ani, noi, românii din Ardeal am stăruit să ne facem o oaste națională, care să ne apere viața și moșia împotriva dușmanilor. Dar silințele noastre au fost zădarnice.

Iată, însă, că ceea ce nu ne-au putut da de o mie de ani de suferință ne dăruiește acum groaznicul război al lumii. Oștirea națională ardelenească ia ființă din acei feciori care, cu sutele de mii, se zbcuimă ca prizonieri prin stepele Rusiei. Rând pe rând, ei trec ca voluntari în România cu dorința sfântă de a se arunca în luptă, sub steagul național, pentru eliberarea Ardealului din lanțurile robiei. Odată cu ei intră în oaste și sutele de bejenari tineri, care și-au părăsit casele din Ardeal numai de dragul armatei românești, atât de mândră și de vitează în luptele ce le-a purtat în anul trecut prin văile noastre.

Cel dintâi regiment s-a și alcătuit și el a primit numele de „Turda”, acel târg vestit din Ardeal unde, înainte cu trei sute și mai bine de ani, a fost ucis mișelește de către străini, Mihai Viteazul. Regimentul „Turda” este comandat de către colonelul Marcel Olteanu, un vrednic strănepot al vestitului scriitor ardelean Petru Maior. Colonelul Olteanu a săvârșit și în acest război mari fapte de vitejie pentru care a fost răsplătit din partea regelui cu Ordinul „Mihai Viteazul”, cea mai înaltă decorație pe care o poate dobândi un ofițer. Al doilea regiment al oștirii ardelene este și el aproape gata și poartă numele „Alba Iulia” și este comandat de

maiorul Dragalina, fiul neuitatului general Dragalina, care, în toamna anului 1916, a nimicit pe Valea Jiului îngâmfata oaste inamică ce îndrăznise să calce pământul României”.

Deplângând soarta României la sfârșitul anului 1917, în articolul „O țară de jertfă: ROMÂNIA” din 4 ianuarie 1918, autorul evocă durerea românească pentru situația creată, dar mai ales credința în viitorul favorabil celor îndreptățiți la dezrobire și unitate astfel:

„Ai încercat dureri fără nume. Stropșită de mitraliere, lipsită de ajutorul îndepărtaților prieteni, vândută de rușii vecini, tu ai rămas singură împotriva unor jivine năprasnice, ce te cotopeau din toate părțile. Mare să fi fost, năzdrăvană să fi fost și nu puteai opri năvala turbată ce se revărsa în valuri negre spre oștile tale chinuite. Și totuși nu te-ai lăsat zdrobită.

Și astăzi, România stă părăsită în mijlocul valurilor dușmane. Zăările sunt întunecate, de nicăieri nu lucește nicio rază de ajutor. Și-a jertfit pacea și bogăția ei. Și-a jertfit cinstea și fala ei întrupată în oștirea vitează, dar fără noroc.

A pierdut tot ce-i vestea strălucirea. Iată acum o țară de cumplită suferință, cum numai este alta pe fața pământului.

Scumpă țară de jertfă, idealul tău de a împreuna pe toți fiii tăi răzleți este sfânt și drept. Noi credem în el și-l stropim cu lacrimile noastre de rugă fierbinte. Nu este cu puțință ca el să cadă, dacă mai este o dreptate în lume. Dumnezeu din ceruri îți cunoaște suferințele și ascultă plângerea poporului românesc.

Dreptatea va veni și în anul 1918 ne va vedea pe toți alergând la sânul tău, o, Românie iubită și sfântă!”.

În aceste momente grele când iarna din sufletul românilor, din țară și mai ales dinafara fruntariilor ei, este mai rece și mai apăsătoare chiar ca cea din natură, autorul nu-i uită nici pe prizonierii și pribegii Ardealului, „care rătăcesc prin pustietățile Rusiei”, pe care, în articolul din 4 ianuarie, îi îndeamnă să fie „tari în suferințe” și să creadă „fără șovăire, că în curând Dumnezeu ne va învrednici să vedem mântuirea neamului românesc” și încheie cu această viziune optimistă și profetică: „România Mare se va înfăptui, iar noi vom săruta atunci, cu lacrimi fierbinți, țărâna scumpului nostru Ardeal”, căci drumul de scăpare nu putea fi decât „steagul tricolor care strălucea la București, iar mântuirea noastră era România”.

Analizând rolul bisericii din Basarabia, autorul aprecia că aceasta a fost lipsită de caracterul național și democratic, pe când biserica din Ardeal a fost o torță vie care i-a luminat pe români și i-a „scăpat de pieire”,

precizând că „ea a fost nu numai păstrătoarea credinței strămoșești, ci și mângâietoarea caldă în suferințele ce le-am îndurat de-a lungul veacurilor și povățuitoare înțeleaptă pe cărările vieții noastre istorice”. Pentru ca, în încheiere, autorul să concluzioneze, în articolul ce apărea la 8 februarie 1918, astfel:

„Dacă poporul român a fost în stare să trăiască neîntrerupt de două mii de ani fără a fi nimicit, vrednicia este a bisericii, care ne-a fost totdeauna scut și acoperământ nebiruit. Fără biserică sau cu o biserică înstrăinată neamul nostru era osândit la pieire”.

Mi se pare foarte analitic, profund, dar și crud prin valoarea adevărului reliefat, articolul din 25 februarie, intitulat „Politica păcilor germane” și din care redăm următoarele:

„De câteva luni încoace am avut prilejul să deslușim lămurit înfrigurarea cu care Germania aleargă după pace. Având în vedere faptul că, afara de Verdun și Mărășești, armatele sale, în decurs de trei ani au fost aproape pretutindeni biruitoare, ori cel puțin neînfrante, este cât se poate de firesc să ne întrebăm pentru ce caută ea astăzi pacea cu orice preț, chiar și față de țările mici?

Care sunt cauzele apropiate ale acestei stări și, pe deasupra, principiile conducătoare ale politicii nemțești? Ele se pot cuprinde în două cuvinte scurte: foamea și imperialismul.

Germania nu mai are pâine, iar cu armatele flămânde nu se poate câștiga războiul ori câte mașini ucigătoare ar aduce pe câmpul de luptă” și continuă:

„Astăzi Germania este convinsă că războiul va continua încă multă vreme. De aceea îi trebuie pâine. Și o caută pretutindeni, în Rusia, Ucraina și România.

Iată motivul adevărat al politicii de pace pe care o face Germania sub ochii noștri.

Pentru a se putea apăra de înfrângere are neapărată nevoie de hrana căreia, după cum se știe niciun ostaș din lume, afară de „tovarășii” ruși, nu i se închină cu mai multă smerenie flămândă. Având asigurat acest important factor în luptă, Germania se crede în stare de a continua războiul până la victoria idealului său politic: imperialismul mondial.

Întreg catehismul politic al Germaniei se cuprinde în această formulă. Ea a fost propovăduită cu îndârjire de cei mai mari cugetători și bărbați de stat, iar diplomații și militarii au căutat cu răbdare, mijloacele practice pentru coborârea ei pe câmpul realităților. Stăpânirea politică a lumii întregi, iată ce vrea ideologia nemțească.

Cultură germană, industrie și comerț german în toate țările și la toate popoarele.

Dreptul națiunilor la viață liberă nu poate fi recunoscut decât în măsura în care acestea primesc hegemonia lor sau pot să reziste forței germane”.

Concluzionând, autorul previne asupra imensului pericol al politicii germane: „Nimic nu zugrăvește mai limpede aceste tendințe decât definiția profetului german Foerster, când zice: «Politica noastră este de a înșela pe toată lumea, de a sta la tocmeală cu toată lumea și de a nu ne ține de cuvânt».

Iată lumina adevărată în care trebuie privită politica păcilor mici pe care o face astăzi Germania. Ea este numai o etapă în drumul pe care stăruie să ajungă la domnia universală. Oricine înțelege că această domnie nemțească înseamnă ruina statelor și moartea popoarelor”.

Pe 8 martie, autorul revine cu efectele „păcii de la București” asupra Ardealului și cuvintele sunt mărturie a suferinței, dar și al credinței neclintite în biruința dreptății românești, astfel: „Dacă această dreptate este astăzi îngropată de brutalitatea germano-ungurească, Ardealul, statornic în credința adevărilor sfinte, știe că întocmai ca și trupul lui Hristos, se va învia în toată strălucirea ei. Ardealul plânge astăzi în umbra răstignirii de la București dar, ca și pelerinii Evangheliei, el așteaptă cu credință apostolică realizarea dumnezeiască a idealului nostru național”.

În articole dedicate refugiaților ardeleni, autorul îi numește „mucenicii idealului național” și-i îndeamnă să „plângă dar, să creadă” că din „aceste zile negre” va „răsări mântuirea”.

Doctorul Ion Mateiu demonstrează într-un articol, din 30 octombrie, că „urzitorul unirii noastre politice” este Mihai Viteazul, iar Alba Iulia, cetate de slavă și durere, cetate mândră, cu ziduri istorice este „predestinată de Dumnezeu dreptății să cuprindă, ca sfânta sfintelor, schiptrul Domniei românești biruitoare, unice și statornice”, pledând pentru o unitate românească deplină „și națională și religioasă”.

Ultimul articol la care facem referire se intitulează „Zile de slavă” și se referă la momentul trecerii sau dacă vreți, al întoarcerii armatei pe pământurile românești de dincolo de Carpați. Autorul folosește cuvinte alese și trăiește într-un adevărat delir momentul:

„Când am văzut armata sufletului nostru călcând încrezătoare pe pământul Ardealului, am încercat acea senzație unică, zguduitoare, pe care și-o dau numai marile evenimente istorice, venite cu puterea nebiruită a imperativelor divine. Conștiința Ardealului s-a luminat atunci deodată și flacăra uriașă a Bunei Vestiri naționale incitând văzduhul plaiurilor noastre, a făcut să strălucească în toată frumusețea sa morală credința

unanimă care îndrumă de veacuri cărările sufletului nostru” și continuă:

„Unitatea neamului românesc era acum sub raport moral o realitate, pe care o confirmă pas cu pas nestăvilitul avânt al baionetelor luptătoare, purtate de energia morală a unui ideal conștient.

Acest fapt trăia atunci în conștiința colectivă, ca o certitudine hotărâtă, pe care niciun capriciu al împrejurărilor războinice n-o mai putea desființa”.

Condeierul ardelean încheia apoteotic:

„În fulgerul oțelilor ce străbăteau văzduhul otrăvit în fiorosul uragan al mașinilor distrugătoare, se ridicau, din volbura pierzării, satele românești cuprinse de noua suflare a libertății sângeroase, ca să alerge cu furtuna durerilor și speranțelor în piepturi, spre armata care-n drapelele nenorocirii sale glorioase înfățișa simbolul de mărire al unei națiuni întregi”.

Consider că numai și prin acestea eruditul ardelean a ținut trează opinia publică privind situația ardeleană și și-a adus modestul aport la istoricul act de la

1 decembrie 1918, iar la edificiul ce se înălța pe platou la Furci din Alba Iulia, devenită Alba Regală, aclamat de mulțimea entuziastă cu cuvintele TRĂIASCĂ ROMÂNIA MARE!” iar de inocența inconștientă, dar fericită pentru viitorul promițător „TRĂIASCĂ ROMÂNIA DODOLOAȚĂ!”, și-a adus contribuția și doctorul Ion Mateiu, condeier la Chișinău, dar curgându-i prin vine doar dorul de ARDEAL, „frumosul leagăn al poporului român”⁷, cum cu dragoste îl definea, regele întregitor, Ferdinand I de România.

Inimile românilor – ardeleni și bănașeni, moldoveni și bucovineni, dobrogeni, munteni și olteni – au bătut la același ison în clipele majore și hotărâtoare și au dat consistență și liant, prin jertfă de sânge, în marile momente ale neamului, la care s-au acordat și neamurile trăitoare în pământul nostru și au înfăptuit destinul românesc.

Un exemplu grăitor a fost și acel 1 Decembrie 1918, realizarea României Mari, prin 27 martie de la Chișinăul Basarabiei⁸.

Transylvanian Echoes in the „ARDEALUL“ („ROMÂNIA NOUĂ“) Newspaper from Chișinău (1917-1919)

Brigade General (r) Ion I. Dănilă

Abstract: In the period 1917-1919, the newspaper „ARDEALUL“ appeared in Chișinău, later being named „ROMÂNIA NOUĂ“. The publication presented the issue of the revival of Romanian Bessarabia, highlighting in its content the struggle of the Romanians between the Prut and Dniester for national integration. The editor of the newspaper was Ion Mateiu, Ph.D., who, from 1920, held the position of general director of primary and normal education in Transylvania.

Keywords: 1917-1919, Ion Mateiu, Chișinău, newspaper, „ARDEALUL“, „ROMÂNIA NOUĂ“.

NOTE

¹ Asociația Națională a Veteranilor de Război.

² Ștefan Pascu, C.Gh. Marinescu, *Răsunetul internațional al luptei românilor pentru unitate națională*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980, p. 281.

³ Nicolae Iorga, *Regele Ferdinand*, Editura Porțile Orientului, Iași, 1996, p. 102.

⁴ Neculai Moghior, Ion Dănilă, Leonida Moise, *Ferdinand I. Cuvânt pentru întregirea neamului românesc*, Editura Metropol, București, 1994, p. 74.

⁵ Ștefan Pascu, Liviu Maior, *Culegere de texte pentru Istoria României*, vol. I, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1977, p. 193.

⁶ Solgăbirăul a fost un funcționar din administrația austro-ungară, care a existat începând din 1232 și până în 1950; funcția sa corespundea cu cea a pretorului sau primpretorului de mai târziu – n.r.

⁷ Neculai Moghior, Ion Dănilă, Leonida Moise, *Ferdinand I văzut de contemporanii săi*, Editura Militară, București, 2006, p. 176.

⁸ Colecția ziarului „ARDEALUL”, pe anii 1917-1919.

CONTRIBUȚII LA O BIOGRAFIE - MIHAIL MORUZOV

Plutonier-adjutant șef (r) Eugen-Dorin SPĂȚARU

Despre Mihail Moruzov s-a scris și, cu siguranță, se va mai scrie. Mihail Moruzov a fost și va rămâne un personaj extrem de complex, dar și foarte controversat, asupra căruia mai planează multe enigme încă nedescifrate, în ciuda accesului la multe documente. Dar peste toate, Mihail Moruzov a fost un om curajos și dedicat al profesiei de agent de informații, de întemeietor al unui serviciu de informații modern și funcțional. Încercăm în cele urmează, să aducem anumite clarificări privitoare la viața și activitatea acestui personal extrem de interesant care a înscris pagini memorabile în istoria spionajului românesc.



Mihail Moruzov

Chiar data de naștere este învăluită în incertitudine, nereușindu-se a se stabili cu precizie anul. După cele mai multe surse, Mihail Moruzov s-a născut la 8 noiembrie 1887, în comuna Zebil, din județul Tulcea. Unele informații dau ca anul nașterii 1890, iar altele, 1889. Era fiul lui Nicolae și al Mariei și mai avea patru frați și două surori. Tatăl său a funcționat timp de patru decenii ca preot la Parohia „Schimbarea la față”, o biserică rusă din Tulcea, iar, în 1920, este numit preot alegător în Consiliul Superior Bisericesc de pe lângă Ministerul Cultelor și Artelor.

Fire mai rebelă, chiar aventurier, Mihail a reușit să termine numai șapte clase de gimnaziu, ceea ce îi va cauza destul neplăceri în cariera sa. În ciuda nivelului modest de pregătire școlară, a fost un om inteligent, tenace, un autodidact, ceea ce a făcut să poată stabili cu ușurință relații și să aibă un spirit organizatoric și analitic desăvârșit. Până la Primul Război Mondial a activat ca agent de siguranță în cadrul Direcției Poliției și Siguranței Generale, îndeplinind doar activități pe linie de contrainformații, mai ales împotriva iredentismului bulgar, dar și împotriva agenților de informații sau diplomaților germani și austro-ungari. Despre activitatea din această perioadă s-au pronunțat numeroși autori avizați și nu o mai reluăm.

Odată cu declararea mobilizării și intrarea României în Primul Război Mondial, în conformitate cu Decizia Ministerială nr. 372 din 16 august 1916¹, privind

militarizarea Direcției Poliției și Siguranței și echivalarea gradelor personalului din Poliție și Siguranță, și agentului special de siguranță Mihail Moruzov i s-a echivalat gradul cu cel de subofițer, intrând, totodată, sub ordinele și îndrumarea Ministerului de Război. Despre activitatea pentru perioada 1916-1917, nu se cunosc date foarte multe.

Deși nu avea experiență în activitatea de informații propriu-zisă, este numit în funcția de mare răspundere de șef al nou-înființatei Echipa Speciale de Siguranță a Deltei Dunării, la 14 martie 1917, pe care trebuia să o organizeze pe noi baze, cu o rețea informativă adecvată noilor misiuni și provocări într-o zonă ostilă,

dar bine cunoscută, în care dușmanul era prezent peste tot. Ulterior, această structură informativă, se regăsește sub alte denumiri: Brigada de Siguranță din Delta Dunării (25 septembrie 1917) și Serviciul de Siguranță al Dobrogei.

Prin Înaltul Decret Regal [Î.D.R.] nr. 1340 din 15 noiembrie 1917², *Moruzov Mihail, absolvent de gimnaziu, este numit subcomisar clasa I, în loc vacant, în cadrul Direcțiunii Poliției și Siguranței Generale*. Astfel, Moruzov, deși nu avea studiile liceale necesare, dar pe baza activității extraordinare pe tărâmul informațiilor este promovat în mod excepțional în rândul ofițerilor de poliție și siguranță, grad echivalent cu cel de sublocotenent în armată.

Ba, mai mult, prin Î.D.R. nr. 422 din 24 februarie 1918³, s-a acordat Ordinul „Coroana României” cu spade în grad de Cavaler, subcomisarului clasa I-a Moruzov Mihail, *șeful brigăzii de siguranță din Delta Dunării, pentru curajul și energia cu care și-a îndeplinit greul său serviciu în 1917. S-a distins mai cu seamă în ziua de 13 ianuarie 1918, când a scăpat 2 ofițeri români și 1 ofițer francez ce fuseseră arestați de bolșevici la Ismail și a căror viață era în primejdie*. Decorarea cu un ordin militar nu face decât să confirme excepționale servicii făcute de acesta în perioada anilor 1917-1918.

De altfel, structura condusă de Moruzov a avut câteva rezultate cu adevărat extraordinare, în perioada 1917-1918,

dintre care amintim: asigurarea cu informații extrem de valoroase despre mișcarea și organizarea trupelor Puterilor Centrale din zonă, dar și despre situația militară și politică a aliaților ruși, capturarea colonelului Friedrich von Mayer, șeful Serviciului de Informații German din Dobrogea, neutralizarea a numai puțin de 156 de agenți din cei 178 trimiși de Serviciul de Informații German, medierea unor acorduri între diferitele structuri militare inamice din zonă sau a altor situații punctuale, salvarea sau eliberarea unor prizonieri români, implicarea în așa-numita afacere a „rublelor false” (rublele Kerenski) ce putea avea consecințe foarte grave și destabilizarea situației financiare a țării și așa extrem de precară, afacerea ce își avea sediul la Istanbul și care fusese descoperită de agenții lui Moruzov.

În anul 1918, Mihail Moruzov a fost înaintat în funcția de comisar special de siguranță clasa a III-a. Ulterior, pentru rezultatele foarte bune pe tărâm informativ, în conformitate cu prevederile Î.D.R. nr. 1150 din 11 martie 1919⁴, asupra raportului ministrului secretar de Stat la Departamentul de Interne nr. 6656 din 1919, pe baza art. 6 și 7 din legea sancționată cu Î.D.R. nr. 818 din 24 martie 1908 și în conformitate cu prevederile Înalțului Decret-lege nr. 392 din 26 ianuarie 1919, Mihail Moruzov, comisar special clasa a III-a, a fost înaintat în funcțiunea de comisar special clasa a II-a în Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale. Tot prin același decret, se specifică că *Guță Iacob, comandant de sergenți în poliția Focșani în funcțiunea de comisar special clasa a II-a, în locul dlui Mihail Moruzov, înaintat.*

Ascensiunea sa părea să fie asigurată. Astfel, în baza Raportului ministrului de Interne nr. 14.360, în conformitate cu Î.D.R. nr. 1961 din 19 mai 1919⁵, *Mihail Moruzov (Sic!), actual comisar special clasa a II-a, este înaintat în funcțiunea de subșef de Serviciu Special de Siguranță și însărcinat cu conducerea Serviciului de Siguranță din Dobrogea.*

Ulterior, în conformitate cu prevederile Î.D.R. nr. 4261 din 7 octombrie 1919⁶, au fost înaintați și numiți în funcții, la Serviciul Special de Siguranță al Dobrogei, după cum urmează:

- Mihail Moruzov, subșef de serviciu în funcția de șef al Serviciului Special de Siguranță din Dobrogea;
- George M. Dumitrescu, comisar special clasa a III-a în funcția de subșef de serviciu;
- Gheorghe Ciodaru, comisar special ajutor clasa a II-a și Spiridon Gănescu, subcomisar clasa I-a la Prefectura Poliției Capitalei în funcțiile de comisar special clasa a III-a.

Prin Decizia Ministerială nr. 34.020 din 24 octombrie 1919⁷ se înființează un Serviciu Special de Siguranță

în Dobrogea, cu reședința în orașul Constanța și două Subbrigăzi Speciale de Siguranță, cu reședința, prima în orașul Balcic și ultima [a doua - n.n.] în orașul Sulina.

La Art. II, se consemnează că atribuțiile Serviciului Special de Siguranță și Subbrigăzilor de Siguranță sunt acelea prevăzute în Deciziunea nr. 18.120 S [Secretă - n.n.] din 8 iulie 1919⁸.

În Art. III, se stabilește că personalul serviciului special și subbrigăzilor de siguranță menționate este următorul:

- la Serviciul Special de Siguranță din Dobrogea: un șef de Serviciu Special de Siguranță condus de d[omnul]. Moruzov Mihail, șef de serviciu, care va lucra sub ordinele Direcțiunii Poliției și Siguranței Generale, doi subșefi de serviciu, doi comisari speciali clasa a III-a, un comisar special ajutor clasa a II-a, un translator, doi copisti clasa I-a.

- la Subbrigada de Siguranță Balcic: un comisar special ajutor clasa a II-a, un copist clasa I-a.

- la Subbrigada de Siguranță Sulina: un comisar special ajutor clasa a III-a, un copist clasa I-a.

În Art. IV se stabilește că brigăzile de siguranță din Dobrogea și anume Constanța, Tulcea, Bazargic și Siliștră, sunt subordonate Serviciului Special de Siguranță din Dobrogea.

Moruzov a intrat în conflict cu Romulus Voinescu, directorul Direcției Generale a Siguranței Generale, fiind acuzat de însușirea a unei sume mari de ruble, ascunderea unor dovezi ale contrabandei, sustragerea arhivei Serviciului Special de Siguranță a Deltei, dar și de plata fictivă a unui agent și însușirea sumei datorate acestuia.

În baza Mandatului nr. 2250 din 13 mai 1920, emis de judecătorul de instrucție al Tribunalului Constanța, a fost deschisă acțiunea penală împotriva lui Moruzov și a altor cinci comisari și agenți de siguranță, care au fost reținuți și trimiși la Închisoarea Centrală din Constanța, din ordinul Inspectorului General al Poliției, Caton Călugăreanu. Ulterior, cei șase au intrat în greva foamei și, la intervenția energică a Marelui Stat Major [M.St.M.], au fost eliberați în luna august 1920 și judecați în stare de libertate.

Astfel, prin Raportul nr. 33.793 S [Secret - n.n.] din 15 iulie 1920⁹, adresat Regelui Ferdinand, ministrul de Interne, Constantin Argentoianu, face următoarea informare:

Sire,

Prin ancheta făcută la Constanța, Tulcea, Brăila și Galați de către d. inspector general al polițiilor C[aton] Călugăreanu, delegat de minister în baza delegațiunii No. 19.046 din 5 mai 1920, în ceea ce privește pe

M. Moruzov (actualmente șef de serviciu special de siguranță, suspendat și depus în penitenciarul Constanța), și asupra acțiunii acestuia s-au stabilit fapte necontestabile, care sunt grave abateri de la datorie.

Unele fapte atrag după ele și pedeapsa penală, după ce justiția va găsi toate elementele care constituie delictul săvârșite.

Iar în dosarul anchetei, ca și în raportul dlui inspector general C. Călugăreanu și în special în partea treia a dosarului, paginile 689-1681, se găsesc acte și declarații relative care fac evidentă acțiunea odioasă a acestui funcționar, care față cu declarațiunile din dosar și faptele coroborate, mai este căzut atât el, cât și fratele său Afanasie Moruzov și în prevederile art. 30 din Constituție după care: niciun român fără autorizația guvernului nu poate intra în serviciul unui Stat, fără ca însuși prin acesta să-și piarză naționalitatea.

Astfel, în afară de acțiunea penală, în afară de considerațiunile penale, pentru care M. Moruzov, șef de Serviciu Special de Siguranță, C. Kirîțescu, agent special de siguranță clasa I-a, Spiridon Gănescu, comisar special clasa a III-a, Gh. Dumitrescu, subșef de Serviciu Special de Siguranță, se găsesc depuși în Penitenciarul Constanța, cu mandate reconfirmate de Curtea de Apel din Constanța, este necontestabil, nu numai faptul trecerii prin contrabandă, fără ca să fie declarată la vamă o sumă de un milion de ruble și dispariția acestei pe care d. M. Moruzov a primit-o în calitate de funcționar ca ofițer de poliție, șef al Serviciului Special de Siguranță al Dobrogei, fapte prevăzute în detaliu, în raportul și dosarul de anchetă, dar și celelalte contrabande și prinderea lui Moruzov în contrabandă de Divizia V, călcarea de legi, neexecutare de ordine, neînregistrări de sute de hârtii, scutiri de timbre contra legii, nedepunerea de bani după timbre, antedatări de acte, cum e faptul constat și de Tribunalul Tulcea, înlesniri ca să dispară agenți ai Siguranței bulgare, liberări de persoane arestate de Marele Cartier General, nerestituiri în total și imediat de bani și obiecte de la arestați, cazul Ghiorgheu, liberări de bilete de plecare în Bulgaria și venituri din Bulgaria în contra dispozițiilor guvernului și în contra legii, liberarea de bilet de călătorie până la Neapole pe contul Statului pentru agentul rus Samarschy, pe care, deși fusese arestat de Comandamentul Francez, îl luase ca agent în localul serviciului și pentru ca să dispară înainte de cercetări i-a dat concediu, și i-a vizat în contra legii și ordinelor pasportul rus al acestuia etc., în fine, o serie întreagă de acte și abateri pe care le cuprind în detaliu actele și declarațiunile din dosarul de anchetă, ca și scrisorile, referatele și rezoluțiunile scrise și subscrise de M. Moruzov, ori referatele lui G. Dumitrescu, Sp. Gănescu, toate acestea în afară de actele odioase ale lui M. Moruzov, în contra intereselor Statului nostru expuse

în declarațiunile ce se găsesc la paginile 689-1681 ale părții a III-a a dosarului de anchetă și anexa acestui dosar, relativ la acțiunea lui M. Moruzov.

În vedere dar că în ceea ce privește pe agentul special C. Kirîțescu, este revocat din funcțiune din deciziunea noastră cu No. 31.892S din 5 iulie 1920 și față de gravele abateri, abateri necontestabil făcute de M. Moruzov, C. Kirîțescu, Spiridon Gănescu și Gh. Dumitrescu, cum și pentru abateri grave de la datorie de care s-a făcut vinovat fostul agent G. Ciodaru, acum comisar special clasa a III-a, pentru că a ținut 384 petiții neînregistrate și pentru că mai bine de un an și trei luni ține asupra sa și nu a depus la Administrația Financiară banii rezultați din timbrele și petițiunile netimbrate și chiar acum când este întrebat nu știe ce sumă are din acești bani ai Statului, și pentru abaterile grave de la datorie ale acestui comisar, prevăzute în raportul de anchetă No. 2.816 din 17 iunie 1920 al dlui prefect de poliție, șef al Serviciului Special de Siguranță al Dobrogei, adică luare de mită și altele, am onoarea a ruga pe Maiestatea Voastră, să binevoiască a semna alăturatul proiect de decret, prin care se revocă din funcțiune M. Moruzov, șef de Serviciu Special de Siguranță, Spiridon Gănescu, comisar special de siguranță clasa a III-a, Gh. Dumitrescu, subșef de serviciu de siguranță din Dobrogea și G. Ciodaru, comisar special clasa a III-a.

În baza acestui raport, a art. 106 alin. VI din Legea penală a vămilor din 1916¹⁰, care hotărăște și interdicția pentru totdeauna de la funcțiuni publice pentru cei ce fac faptele prevăzute de art. 193 și 196 din această lege, având în vedere toate faptele necontestabile din dosarul de anchetă, în baza art. 10 din legea sancționată cu Înalțul Decret-regal nr. 818 din 24 martie 1908 și a art. 40 din Legea asupra organizării poliției generale a Statului, în conformitate cu Î.D.R. nr. 2956 din 15 iulie 1920¹¹: D-nii Moruzov Mihail șef de Serviciu Special de Siguranță, Dumitrescu Gheorghe subșef de serviciu, Gănescu Spiridon comisar special clasa a III-a și G[heorghe - n.n.] Ciodaru comisar special clasa a III-a în Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale, Serviciul Special de Siguranță din Dobrogea, sunt revocați din funcțiune pe ziua de 1 iulie 1920. La acea dată, Constantin Kirîțescu, va demisiona din funcția comisar special ajutor clasa a II-a la Brigada de Siguranță Bacău.

Prin Decizia Ministerială nr. 30.102 din 28 iunie 1920¹², Dumitru Zahiu subinspector general de Siguranță în Basarabia este trecut la Serviciul de Siguranță din Dobrogea, iar prin Decizia Ministerială nr. 32.008S din 6 iulie 1920¹³ este delegat cu conducerea Serviciului Special de Siguranță din Dobrogea, pe data de 15 iulie 1920, având în subordine Brigăzile de Siguranță din județele Constanța, Tulcea, Durostor,

Caliacra, Covurlui, Vlașca, Ismail și Cetatea Albă. Prin Decizia Ministerială nr. 41.460S din 21 august 1920¹⁴, Brigăzile de Siguranță Ismail și Cetatea Albă vor trece la Subinspectoratul de Siguranță din Basarabia.

Ulterior, prin Î.D.R. nr. 3317 din 9 august 1920¹⁵, *Ion Polidor, licențiat în drept, este numit șef serviciu la Serviciul Special din Dobrogea în Direcțiunea Poliției și Siguranței Generale, în urma revocării dlui M. Moruzoff.*

Din păcate, informațiile despre activitatea lui Moruzov din această perioadă sunt extrem de sumare și contradictorii, rămânând să le consemnăm doar pe acelea care au fost consemnate în diferite periodice ale vremii.

Deși a fost emisă Ordonanța de neurmărire penală nr. 40/1921, toți cei patru comisari de siguranță fiind achitați, s-a solicitat de către Moruzov, de nu mai puțin de trei ori, în perioada 1921-1922, reintegrarea în funcția din care fusese revocat, directorul general Romulus Voinescu reușind să blocheze de fiecare dată acest lucru. Ba mai mult, și după reintegrarea în funcție, în februarie 1922, ca agent special de siguranță la Serviciul de Siguranță al Dobrogei, a fost supus unei continue denigrări în presă.

În fața acestei situații, Serviciul Presei din Ministerul de Interne a dat următorul comunicat: *Deoarece s-au răspândit versiuni defavorabile dlui inspector general D. Zachiu, în legătură cu campania dusă în contra d-sale prin presă și în legătură cu persoana dlui Moruzof, fost șef al Serviciului de Siguranță din Dobrogea și, actualmente detașat la acest serviciu. Ancheta făcută de domnul inspector general [Gheorghe - n.n.] Olărașu nu a constatat o vină, nici împotriva dlui inspector general Zachiu, cum de altfel nici împotriva dlui Moruzof, iar în contra funcționarilor împotriva cărora s-a constatat vreo vină s-au luat măsuri disciplinare.*

Un scandal care a ținut paginile ziarelor, avându-l protagonist pe Mihail Moruzov a avut loc în noaptea de 26 februarie 1924, când, un comisar și doi agenți de siguranță, la ordinul directorului general Romulus Voinescu, care obținuse și o autorizație din partea Parchetului de pe lângă Curtea de Apel Ilfov, au luat cu forța un dosar cu documente personale adunate de Moruzov în apărarea sa și aflate în păstrare la avocatul acestuia. Acesta urma să fie folosit în instanță de către Moruzov în procesul cu Direcția Generală a Siguranței Statului și al lui Romulus Voinescu, care se opunea categoric reîncadrării lui Moruzov. În urma protestelor vehemente ale avocatului și ale lui Moruzov, dosarul a fost înapoiat acestora.

Un alt scandal de presă l-a constituit contractul încheiat de Mihail Moruzov cu Ministerul Agriculturii

și Domeniilor, în iunie 1924, având ca obiect concesionarea expediției peștelui de la Jurilovca, în dauna Statului, pescarilor, vânzătorilor și consumatorilor și care i-ar fi adus lui Moruzov beneficii financiare importante.

După terminarea Primului Război Mondial și întregirea Țării, se spera ca lucrurile să intre în normalitate, să se instaureze liniștea. Din păcate, nu se va întâmpla așa. Doar la frontierele cu Iugoslavia, Cehoslovacia și Polonia lucrurile se desfășurau într-un climat de bună vecinătate, de colaborare. La frontiera de Sud, situația degenera, vecinii bulgari neîmpăcându-se cu pierderea Cadrilaterului, iar în atare condiții, și problemele la frontiera sudică a Dobrogei erau tot mai prezente, atacurile comitațiilor bulgari, mai ales asupra pichetelor de grăniceri, incursiunile pe teritoriul românesc și producerea de victime și pagube materiale au început să se înmulțească, cerând o mai mare atenție informativă și alocarea de resurse suplimentare.

Pe granița cu Ungaria, lucrurile erau și mai grave, propaganda maghiară se extindea cu repeziciune, iar atacurile la frontieră erau tot mai numeroase. Putem aminti pe cel din noaptea de 9/10 ianuarie 1923, *când soldații unguri au încercat să atace pichetul nostru de grăniceri nr. 10 din raza județului Arad, mai mulți săteni din comuna Șiclău, ce se afla la o depărtare de 5 km, auzind schimburi de focuri ce se petreceau la pichet, fără niciun ordin și din îndemnul numai al preotului satului, anume N. Codrean, s-au înarmat cu armele lor de vânătoare și cu toate că era o vreme ploioasă și întunecoasă, au alergat imediat la pichetul alăturat ca să dea ajutor grănicerilor și jandarmilor români, unde au stat gata pentru a intra în acțiune până a doua zi dimineața la ora 8 jumătate.* Pentru fapta lor, prin Î.D.R. nr. 917 din 8 martie 1923¹⁶, preotul satului și cincisprezece țărani, au fost decorați cu Medalia „Bărbăție și Credință”.

Însă, problemele din Basarabia păreau că nu mai pot fi stăvilit. Propaganda și atacurile bandelor bolșevice de peste Nistru, sprijinite de populația autohtonă de etnie evreiască și rusă, în special, erau la ordinea zilei, iar rețelele de spionaj, de influență și de propagandă erau tot mai numeroase. Confruntările erau tot mai violente, numeroși grăniceri și jandarmi pierzându-și viața în confruntările cu bandele bolșevice, care terorizau localnicii și autoritățile. Putem aminti că, în perioada 1918-1924, pe teritoriul Basarabiei, au căzut la datorie, în lupta cu bandele bolșevice și cu infractorii deosebit de periculoși, 140 jandarmi din cadrul Brigăzii 3 Jandarmi, astfel: din Regimentul 5 Jandarmi Cetatea Albă s-a înregistrat cu 55 morți (un ofițer, 14 subofițeri, 16 sergenți, 6 caporali și 18 soldați), din Regimentul 6 Jandarmi Chișinău, cu 57 morți (16 subofițeri,

6 sergenți, 16 caporali și 19 soldați) și din Compania de Jandarmi Hotin, cu 28 morți (un ofițer, 11 subofițeri, 4 sergenți și 12 caporali), aceasta fiind cea mai greu încercată subunitate. Cei mai mulți au căzut în acțiunile de la Baicazia, Tatar-Bunar, Vadu lui Vodă, Burgugii, Tribujeni etc. Totul a culminat cu răscoala de la Tatar-Bunar, începută la 12 septembrie 1924, când s-a atacat satul Nikolavka și s-a încercat, prin forță, o răsturnare a ordinii de drept din Basarabia. Din păcate, lipsa unor informații concludente și într-un timp rezonabil, a făcut ca acest eveniment deosebit de grav să nu poată fi prevenit. Din fericire, s-a reușit, cu ajutorul armatei, neutralizarea participanților la acest eveniment și înăbușirea răscoalei.

În acest context extrem de complicat, era imperios necesar dezvoltarea unui sistem de informații profesionist, viabil și extrem de eficient, cu posibilități de informare cât mai timpurie și cu ramificații în exteriorul țării. În acea perioadă, doar Ministerul de Război, prin atașaii militari, avea misiuni și în exterior, dar care erau extrem de limitate și fără posibilitatea de a culege informații de interes operativ din diferite medii (politic, economic sau social). Pentru a compensa această lipsă de informații s-a găsit soluția înființării unei structuri care să poată culege informații, mai ales din exterior, dar fără a implica oficial statul român.

În acest sens, M.St.M. a apelat la omul care dăduse dovada unor abilități deosebite în munca de informații și care le fusese de un real folos în timpul războiului, nimeni altul decât Mihail Moruzov. Din păcate, datele despre când și în ce condiții s-a înființat această structură informativă sunt destul de sumare și controversate.

Cel mai probabil, la 12 aprilie 1924, în urma unei decizii secrete a Ministerului de Război, se înființează Biroul de căutare a informațiilor în subordinea Secției a II-a Informații din M.St.M. Doar șeful secției avea cunoștință despre această structură, independentă și autonomă, deplin conspirată, cu personal civil angajat ca diurnist cu acordul șefului biroului, și care nu figura în ordinea de bătaie a niciunei structuri militare. Secția a II-a se ocupa doar de solicitările de informații pentru M.St.M., de prezentarea informațiilor către șeful M.St.M. și de asigurare a fondurilor bănești pentru activitatea operativă și plata personalului. Ca orice activitate de început, s-au întâmpinat numeroase greutăți, dar Moruzov, cu abilitățile, inteligența și determinarea cu care era înzestrat, a știut să treacă peste ele. Ba, mai mult, la 1 mai 1925, Biroul de căutare a informațiilor se transformă în Serviciul Secret, tot în subordinea Secției a II-a Informații, și tot în condiții de deplină conspirativitate.

În această perioadă, la conducerea Secției a II-a Informații din M.St.M. s-au aflat, succesiv, colonel Lazăr Rădulescu (1 octombrie 1923-15 februarie 1925), colonel Alexandru Glatz (15 februarie 1925-1 februarie 1930), colonel Simion Florescu (1 februarie 1930-1 octombrie 1932), colonel Gheorghe Mihail (1 octombrie 1932-31 octombrie 1934), colonel Traian Georgescu (1 noiembrie 1934-30 aprilie 1935), colonel Gheorghe Liteanu (1 mai 1935-31 octombrie 1937), colonel Aurelian Moldoveanu (1 octombrie 1937-10 martie 1939) și colonel Ilie Crețulescu (10 martie 1939-15 septembrie 1940).

Și pentru perioada anilor 1924-1928, informațiile sunt extrem de lapidare, arhiva acestei structuri fiind distrusă în urma unui bombardament aerian în 1944.

Mihai Moruzov a trecut la organizarea pe baze moderne a noului serviciu de informații, studiind organizarea și funcționarea unor servicii de informații similare din străinătate, Intelligence Service, Biroul 2 francez sau F.B.I., dar și al serviciilor de informații din țările vecine: bulgare, iugoslave, maghiare, cehoslovace și poloneze. A fost o activitate complexă, cu multe căutări, pentru ca, în cele din urmă, să fie emise documentele oficiale, dar cu caracter secret, de funcționare a acestui serviciu.

Inițial, structura informativă condusă de Moruzov, a funcționat în conformitate cu *Instrucțiunile provizorii pentru activitatea de informații*, elaborate în anul 1927, de către Secția a II-a Informații din M.St.M., având ca model, instrucțiunile Biroului 2 francez. Aceste instrucțiuni nu erau adaptate pe deplin specificității serviciului de informații, căutându-se soluții pentru crearea unui cadru regulamentar cât mai acoperitor. Ulterior, au fost elaborate *Regulamentul Serviciului Secret din M.St.M.* din 8 noiembrie 1933, *Regulamentul de organizare și funcționare a Serviciului Secret* din 20 aprilie 1934 și *Decizia Ministerială referitoare la organizarea Serviciului S din Marele Stat Major al armatei și la justificarea cheltuielilor din fondul de informații* din 29 martie 1938.

În ceea ce privește personalul, inițial, serviciul a fost încadrat numai cu civili, personal acoperit sau descoperit, pentru ca, mai târziu, în cadrul serviciului să fie încadrați și militari. Aceștia erau acoperiți ca activând în cadrul unor structuri ale Ministerului de Război, cum ar fi: Direcția Cabinet, Serviciul Secretariatului General, Secția Adjutantură din M.St.M., Batalionul Trupe Ministerului Apărării etc.

Mihail Moruzov va conduce în mod direct Secția I-a Informații Externe până în anul 1940 și, totodată, Agentura Frontului de Est, cu responsabilitate pe spațiul

U.R.S.S., în special. Într-o primă fază pe frontiera de Est, vor fi operaționalizate Centrele de Informații de la Soroca și Hotin, pentru ca, mai apoi, activitatea informativă să cunoască o dezvoltare accelerată și pe zona de Vest, având ca obiectiv principal Ungaria, respectiv în Sud, în special Bulgaria.

Organizarea serviciului s-a modificat treptat, prin înființarea unor structuri specializate (secții, birouri) în funcție de necesitățile momentului și de anumite specializări apărute.

Despre Moruzov nu se va mai auzi nimic până în anul 1926, intrând într-un oarecare „con de umbră”. Dar o acțiune de spionaj a Serviciului de Informații sovietic, dejucată în acel an, îl va readuce în atenție. Prin această operațiune s-a încercat obținerea de date și informații despre planurile de construcție, tipul armamentului în lucru de la Arsenalul Armatei și despre hărțile militare de la Serviciul Geografic al Armatei. Rezolvarea cazului de către organele cu atribuții în domeniu, s-a soldat cu arestarea următorilor: Solomon Kiegel, Iacob Schreiber, Ovis Brown, David Zorman, Hoeni Averbuch, Toni Bronstern și Petre Mocanu. Printre cei citați prin Ordinul de Zi pe Armată, dat de ministrul de Război, generalul de divizie Ludovic Mircescu, s-a numărat și Mihail Moruzov care, însărcinat a se pune la dispoziția autorităților, a procedat cu un tact și o competență de toată lauda. Este prima acțiune în care numele lui Moruzov reapare în prim-plan și în care face dovada calităților sale profesionale în domeniul informațiilor. Dar absolut nimic despre funcția pe care o îndeplinea Moruzov și despre structura informativă pe care o conducea.

Era prima reușită dintr-un șir lung de acțiuni contrainformative la care serviciul condus de Mihail Moruzov și-a adus o contribuție majoră la descoperirea și neutralizarea a numeroase rețele informative sau agenți care, în perioada interbelică, au desfășurat acțiuni ostile în special din partea sovieticilor și maghiarilor, împotriva statului român, mai ales în rândurile armatei¹⁷.

Pe plan familial se va căsători în anul 1924, cu doamna Maria Anton Văraru, cu care va avea o fiică, Aurora-Florina, născută în 1925. Prin Extractul nr. 13.693 din 13 mai 1927, Grefa Tribunalului Constanța, Secția I-a, comunică că *d-na Maria M. Moruzov, din comuna Constanța, a cerut acestui tribunal prin petiția înregistrată la No. 14.492 din 11 Mai 1927, să fie divorțată de soț pentru motive determinate de lege. Din căsătorie a rezultat o fetiță anume Aurelia, de doi ani. Avere a soțului pârât arătată de soția reclamantă prin menționata petiție se compune din o vie și o casă în Tulcea.*

*Termenul pentru a doua conciliere la 14 iunie 1927. Soția sa servește cu act de pauperitate*¹⁸.

De soție va divorța de-abia în anul 1932, dar contribuind financiar la întreținerea fetei. Ulterior, Mihail Moruzov se va recăsători în anul 1936, cu Teodora Săndulescu, profesoară suplitoare de geografie (1 septembrie 1936), profesoară titulară provizorie de geografie la Liceul „Elena Cuza” din Craiova (1 aprilie 1937) și profesoară definitivă de geografie principal și istorie secundar în învățământul fetelor din Craiova - Inspectoratul Școlar al Ținutului Olt, de la 25 martie 1940, numită prin Î.D.R. nr. 1018 din 22 martie 1940¹⁹.

Prin Decizia Ministrului de Război nr. 270 din 12 aprilie 1929, Mihail Moruzov a fost confirmat în funcțiunea de șef al Serviciului Special de Informații din M.St.M., pe ziua de 1 ianuarie 1929²⁰. Acesta este primul document oficial care consemnează și confirmă numele lui Moruzov ca șef al acestei structuri informative și, totodată, existența acestui serviciu de informații, cu această denumire.

Moruzov a fost un șef de serviciu de informații extrem de inteligent și abil, și profitând de rezolvarea unor cazuri complexe, pentru a arăta eficiența serviciului și solicita o mai mare autonomie, competențe și fonduri bănești. În acest sens, facem referire la informarea și implicarea în rezolvarea cazului privind dispariția „Planului de mobilizare al armatei” în 1927, afacerea de spionaj „Vărzaru-Solomon” din anii 1929-1930, cazul „Precup” din 1934, dar și descoperirea și neutralizarea unei puternice agenturi de spionaj maghiare formată din 170 de agenți, care acționau în zona Transilvaniei, în 1939.

Implicarea în cazul „Precup” a constituit și câștigarea încrederii lui Carol al II-lea, apropierea de acesta și implicarea nepermisă în viața politică a țării și, mai ales, implicarea în viața privată a unor personalități politice și militare. Totuși, se pare că, Moruzov a amânat în mod voit, destructurarea grupării conduse de locotenent-colonelul Victor Precup, de care avea cunoștință de câțiva ani, pentru ca să poată obține sprijinul regelui în ceea ce privește aprobarea noului regulament de organizare și funcționare a serviciului și scoaterea acestuia din subordinea M.St.M., condus în acea perioadă de generalul de brigadă Ion Antonescu, cu care nu se afla în relații bune, și subordonarea acestuia Ministerului Apărării Naționale. Iar Moruzov a profitat din plin de anihilarea complotului și arestarea celor implicați.

Din păcate, în perioada următoare, serviciul s-a abătut de la menirea esențială a unui serviciu secret și

s-a implicat din ce în ce mai mult în viața politică a țării. Dar cel mai mult, în activități privind urmărirea unor oponenți politici ai regelui, mai ales în ceea ce privește mișcarea legionară. A fost considerat ca făcând partea din primul cerc al puterii din jurul lui Carol al II-lea, alături de Elena Lupescu și colonelul Ernest Urdăreanu.

În aceste activități, de multe ori la limita legii sau chiar abătându-se de la ea, și care au excedat atribuțiilor S.S.I., Moruzov l-a avut principal colaborator pe Nicolae (Niky) Ștefănescu, șeful Secției a II-a Contrainteligență din S.S.I., între 1932-1937 și, ulterior, șef al Corpului Detectivilor din Siguranța Generală, revenit pentru o scurtă perioadă ca director în S.S.I. Se pare că acesta a avut o influență nefastă asupra lui Moruzov.

Pe cât a fost de discret, prudent, rigid și de bun păstrător de secrete în viața profesională, pe atât a fost de superficial și de neatent cu multe din documentele personale. Astfel, publicațiile oficiale ale vremii fac referire la câteva din situațiile în care Mihai Moruzov a fost nevoit să facă „publicația” (publicitatea) pierderii unor astfel de documente personale:

- permisul-abonament pe C.F.R. clasa I-a, pe toate liniile, valabil pe anul 1 aprilie 1935-31 martie 1936, cu seria 2879 din 1935, emis de Ministerul Apărării Naționale²¹;

- abonamentul nominal pe C.F.R. clasa I-a, nr. 4520, seria F, valabil pe toate liniile, pentru anul 1936-1937²² și

- recipisa nr. 16.656 din 7 decembrie 1935 în valoare de 3.000 lei, recipisa nr. 17.313 din 17 decembrie 1935 în valoare de 3.000 lei și recipisa nr. 449 din 14 ianuarie 1936 în valoare de 3.000 lei, toate eliberate de Casa Militară de Credit a Ofițerilor, reprezentând depuneri temporale²³.

De-a lungul activității sale de aproape trei decenii în serviciul statului român și, mai ales, în slujba activității informative, Mihail Moruzov, a mai fost decorat cu numeroase ordine și medalii:

- Ordinul „Coroana României” în grad de Ofițer (Î.D.R. nr. 1755 din 1 iulie 1935)²⁴;

- Medalia „Răsplata Muncii” pentru 25 ani în Serviciul Statului (Î.D.R. nr. 3265 din 22 decembrie 1936)²⁵;

- Ordinul „Coroana României” în grad de Comandor (Î.D.R. nr. 31 din 8 ianuarie 1937)²⁶;

- Medalia „Centenarului Carol I” (Î.D.R. nr. 1915 din 5 mai 1939)²⁷;

- Ordinul „Steaua României” în grad de Comandor (Î.D.R. nr. 1992 din 10 mai 1939)²⁸ și

- Medalia „Virtutea Maritimă” clasa a III-a, nenavigant, pentru că a colectat pentru noua Navă-Școală „Mircea”, suma de lei 200.000 și a înscris ca membri în

L[iga] M[avală] R[omână], 200 persoane. (Î.D.R. nr. 3026 din 15 august 1939)²⁹.

De menționat faptul că în toate aceste decrete de decorare este prezentat în calitate de director general în Ministerul Apărării Naționale.

De asemenea, unele lucrări consemnează că ar fi primit din partea Regatului Iugoslav și Ordinul „Sf. Sava” în grad de Ofițer (1936), respectiv Ordinul „Sf. Sava” în grad de Comandor (1939), neidentificate de noi în documente oficiale.

De interes ar fi și faptul că prin Decizia Ministerială nr. 60.568 din 22 martie 1937, școala primară din comuna Zebil, județul Tulcea, va primi numele Școala Primară Mixtă „Simion Moruzov”, nimeni altul decât unchiul lui Mihail Moruzov³⁰.

În conformitate cu Ordinul Ministrului Apărării Naționale nr. 668 din 1 ianuarie 1938, generalul de divizie Ion Antonescu, Serviciul Secret din Ministerul Apărării Naționale, a fost trecut în subordinea M.St.M.

În Decretul-lege nr. 3083 din 9 octombrie 1939 privind organizarea și funcționarea Ministerului Apărării Naționale³¹ se menționa existența în organică a Serviciului Special de Informații. Astfel, în art. 4 se preciza că: *Serviciul Special de Informațiuni este un corp de specialitate, subordonat direct ministrului Apărării Naționale. Șeful Serviciului are gradul de Director General, iar serviciul funcționează pe baza unui statut-regulament propriu. Personalul acestui Serviciu nu intră în prevederile Statului Funcționarilor Publici.*

La 7 septembrie 1940, Ministerul Apărării Naționale comunica: *Din ordinul Domnului Președinte al Consiliului de Miniștri, domnul Mihail Moruzov, șeful Serviciului Secret al Armatei și domnul Nicolae Ștefănescu, Director la Serviciul Secret al Armatei, sunt destituiți din funcțiunile ce ocupă, pe data de 5 septembrie 1940. Arestat de către poliția legionară pe peronul Gării de Nord, la sosirea din străinătate, a fost încarcerat la Închisoarea Militară Jilava, în celula nr. 1.*

La 19 septembrie 1940, a fost instituită o comisie de anchetă compusă din colonelul magistrat Ion Pârâianu de la Curtea Militară de Casație și Justiție, prim-grefierul Justin Nistor și comisarul Ernest Crăciun din poliția legionară, pentru a cerceta activitatea lui Moruzov, cu privire la activitatea de serviciu din anii 1916-1925, modul de gestionare a fondurilor S.S.I. și sustragerea cifrului atașatului militar la Roma, La 8 noiembrie 1940, Comisia pentru controlul averilor de pe lângă Curtea de Apel București a fost sesizată cu controlul averii lui Moruzov, acesta fiind pus sub inculpare pentru crimele săvârșite contra legionarilor (Vezi anexele nr. 1-4).

Mihail Moruzov a avut parte de un sfârșit tragic, fiind asasinat prin împușcare, de către legionari, în noaptea de 26/27 noiembrie, în celula nr. 1 din Închisoarea Militară Jilava. Pe trupul său au fost găsite opt răni, gât, față, abdomen și umăr. A fost înmormântat într-o groapă comună în Cimitirul Belu. Alături de el, omul, despre care se spune, că a avut o influență nefastă asupra lui, Nicolae (Niky) Ștefănescu, director în S.S.I. și șeful Secției Contrainformații din S.S.I., fost șef al Corpului Detectivilor.

Nici după moartea tragică nu a avut parte de liniște. În urma documentării făcute de către Comisia specială pentru controlul fondurilor secrete și de ordine publică, în sarcina lui Mihail Moruzov, a fost stabilită suma de 308.418.886 lei întrebuințată și care nu a putut fi justificată cu privire la cheltuire, pe bază de documente justificative. Din această sumă, 118.423.459 lei au fost însușiți de către Gheorghe Șerbu, șef de grupă în S.S.I., sumă destinată pentru rezidenții, agenții și informatorii din străinătate ai serviciului. Șerbu a fost arestat și trimis în judecată pentru delapidare și alte infracțiuni la legea patrimoniului public de către Cabinetul VII Instrucție-Curtea Criminală. S-au descoperit numeroase cheltuieli ilegale din banii publici, pentru achiziționarea unor imobile sau alte bunuri, plata ilegală a unor colaboratori, donații, avansuri sau alte liberalități etc.

Toate aceste probleme legate de gestionarea fondurilor publice ale S.S.I. au lăsat o pată foarte gravă asupra activității desfășurate de Mihail Moruzov în domeniul informațiilor. Ba, mai mult, după moartea sa, statul s-a îndreptat pentru recuperarea prejudiciului împotriva urmașilor acestuia, chiar împotriva fiicei minore a acestuia.



Anexa nr. 1

„Pentru îndestularea statului, reprezentat prin Administrația Financiară a județului Tulcea, cu sediul în orașul Tulcea, județul Tulcea, cu suma de lei 23.006 capital, ce are a lua de la debitorul Mihail Moruzof din orașul Tulcea, strada Maria, nr. 30, singurul moștenitor al defunctului preot N. Moruzof, în baza procesului-verbal de sechestru nr. 995 din 8 octombrie 1931, încheiat de perceptorul Circ. I Tulcea și aprobat de Administrația Financiară Tulcea, sumă datorată ca taxă de succesiune pe anii 1930 și 1931, Tribunalul Tulcea, prin jurnalul cu nr. 11.275 din 1931, a fixat ziua vânzării, în ziua de 12 ianuarie 1932.

Averea ce urmează a se vinde se compune din:

Imobilul urmărit este situat în orașul Tulcea, pe strada Miron Costin, nr. 30, județul Tulcea. Compus

din 3 camere și dependințe, construit pe un teren în întindere de 400 mp, în care clădirea ocupă 100 mp. Acest imobil se mărginește la nord cu strada Miron Costin, la sud cu locul viran moșt. Popa Moruzof, la est cu imobilul proprietatea moșt. Neculai Ivan și la vest cu strada Miron Costin.

Grefa Tribunalului Tulcea atestă că asupra acestui imobil scos la vânzare nu sunt sarcini decât jurnalul nr. 11.275 din 1931, pe baza căruia s-a scos în vânzare. Vânzarea și adjudecarea sus menționatului imobil se vor face în pretoriul Tribunalului Tulcea, în ziua de 12 ianuarie 1932, ora 12 din zi înainte.

Prețul arătat de creditoare și de la care va începe licitația este de 23.006 lei, iar condițiuni de vânzare nu sunt.

Sunt somați toți acei ce pretind vreun drept de chirie sau arendă, de ipotecă sau privilegiu, ca înainte de adjudecare să arate tribunalului pretențiunile lor, sub pedeapsă de a nu li se mai ține în seamă.

Nr. 6688
1931, Decembrie 7
Dosarele nr. 968/931, 4833/931”³².



Anexa nr. 2

„Comisiunea pentru verificarea fondurilor secrete și de ordine publică a lăsat următoarele măsuri:

Prin Ordonanța nr. 49 din 23 noiembrie 1940, s-a dispus luarea de inscripție ipotecară conform art. 121 proc. pen., pentru averea imobilă și sechestrare cu aplicare de sigilii și numire de custozii pentru averea mobilă proprietatea lui Mihail Moruzov, achiziționată pe nume propriu sau pe nume străin, astfel:

1. Imobilul din orașul Tulcea, teren și clădiri din str. Basarabilor, nr. 157, pe numele Mihail Moruzov.

2. Imobilul din orașul Tulcea, teren și clădiri din str. Timpului, colț cu Elena Doamna pe numele M. Moruzov.

3. Imobilul din județul Tulcea, comuna Tulcea, pe malul apei Câșla, compus din teren circa 50 hectare arabil și vie, precum și edificiile aflătoare ca și întreg inventarul agricol, viu și mort pe numele Mihail Moruzov.

4. Imobilul din București, str. C.A. Rosetti, nr. 14, colț cu b-dul I.C. Brătianu, constând din apartamentul de la etajul 7, cu nr. 7, pe numele Ștefania Botez.

5. Imobilul din București str. Toma Stelian, nr. 2, compus din teren, clădire și avere mobilă pe numele Cecilia Prodanov.

6. Imobilul din București, str. Stupinei, nr. 34, colț cu strada Traian, pe numele Afanasie Moruzov pentru Veniami Moruzov.

7. Moșia Găcenii, Ghibui, jud. Prahova, denumită Buda, în suprafață de 96,5 hectare teren, fermă, compusă din clădiri și instalațiuni împreună cu inventarul viu sau mort, proprietatea Elenei Zellinger din București, str. Piața Jianu, nr. 6, ipotecată lui Haralambie Costescu, ipotecă cesionată lui Mihail Moruzov, în realitate cumpărată de acesta din urmă.

8. Imobilul din comuna Brezoi, jud. Prahova compus din teren, clădiri și mobile aflătoare pe numele Haralambie Costescu.

9. Imobilul din comuna Poiana, jud. Brașov, pe numele Haralambie Costescu compus din teren, clădiri și avere mobilă.

10. Suprafața de 10 hectare teren arabil, 1,53 hectare grădinărie, 0,75 hectare vie cu casă de locuit și avere mobilă, inventar viu și mort în jud. Tulcea, Ghiolul Câșla, proprietate pe numele Veniamin Moruzov.

11. Imobilele din Babadag: achiziționate pe numele Avram Grad și anume: 6 hectare teren arabil și vie la punctul Ceala-Balar, două hectare teren și vie la punctul Ghiol-pala, 1 hectar teren arabil situat la Ceala-Balar.

Prin Ordonanța nr. 66 din 9 decembrie 1940 aceleași măsuri, asupra averii lui Mihail Moruzov și anume: imobilul din Tulcea, str. Miron Costin, nr. 28-30 și 32, compus din teren, vie și clădiri pe numele Paraghia Neronovici și Tudora Drăgan. Imobilul din Tulcea, teren 11 hectare, clădiri pe numele arh. C. Brăescu și av. C. Totescu, imobil teren în întindere de 8 hectare și clădire în jud. Tulcea pe numele Elisabeta Stanciu, măsura comunicată cu adresa 467 din 10 decembrie 1940.

Prin Ordonanța nr. 82 din 18 decembrie 1940, aceleași măsuri pentru următoarea avere a lui Mihail Moruzov: teren în București, șos. Jianu, în suprafață de 610, 45 m.p., automobil Kreiser pe numele inginer arhitect C. Brătescu, măsură luată cu adresa nr. 784 din 19 decembrie 1940 de către Parchetul Tribunalului Ilfov”.



Anexa nr. 3

„Tribunalul Tulcea”³³

Pentru îndeostularea Statului, reprezentat prin Administrația Financiară Tulcea, prin reprezentanții săi legali, din orașul Tulcea, a cerut Tribunalului Tulcea, cu adresa nr. 10.227 din 1943, scoaterea în vânzare, cu licitație publică, a averii imobiliare a minorei Aurora-

Florian M. Moruzov, în calitate de moștenitoare a def. M. Moruzov, reprezentată prin tutorii săi legali, Maria și Anton St. Anton, ambii domiciliați în orașul Tulcea, șoseaua Isaccea, km. nr. 3, care a fost obligată să restituie Statului suma de 55.000.000 lei, cu titlu de deficit, constatat în sarcina def. M. Moruzov, fost șef al Serviciului S. din M.Ap.N., în baza Deciziei nr. 1 din 1942 a Comisiunii de judecată, instituită conform Decretului-lege nr. 3.263 din 1940, pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție și investită cu formula executorie la nr. 8.806 din 1942.

Se publică spre cunoștința generală că Tribunalul Tulcea, Secția I, după mai multe amânări, prin jurnalul cu nr. 4.069 din 1944, a amânat vânzarea la 17 august 1944, de la ora 8 înainte.

Averea ce urmează a se vinde se compune din:

1. Un imobil, compus din teren și clădire, situat în orașul Tulcea, strada Basarabilor, nr. 157, învecinat: la est cu Atanase Moruzov, la vest cu strada Basarabilor, la nord cu moșt. Neculai Jeliu Deancu și la sud cu moșt. Ivan Nocivin.

2. Un imobil din Tulcea, situat la Ghiolul Câșla, compus din 45,23 ha teren arabil și 6,74 ha vie, cum și clădirile aflate pe acest teren, se mărginește: la est cu Neculai Orău, fost moșt. Xenofon Izatov, prop. arhitect Gh. Brătescu; la vest cu Veniamin Moruzov, la localitatea Tabăra; la nord cu tabăra și terenul C.N.R. și la sud cu halta Ghiolul Câșla.

3. Suprafața de 12,30 ha, compusă din 10 ha teren arabil, 1,55 ha grădină de legume și 0,75 ha vie, situat la Ghiolul Câșla, având vecini: la est M. Moruzov, la vest terenul C.N.R., fost prop. Vasile Gospodin; la nord șoseaua M. Moruzov și la sud Ghiolul Câșla.

4. Suprafața de circa 7 ha, din care 0,53 ha teren arabil, 3 ha livadă și 3,50 ha vie, situată în orașul Tulcea, între străzile: Caragiale, Eternității și Războieni, foste străzile Timpului și Elena Doamna, împreună cu clădirea situată pe acest teren, care se mărginește: la est cu str. Eternității și Războieni, la vest cu str. Miron Costin, la nord cu moșt. Alexe Condrățov și moșt. Simion Condrățov, iar la sud cu Vasile Sidorov.

5. Imobilul din Tulcea, compus din clădire și circa 11 ha teren arabil și vie, situat la Ghiolul Câșla, având vecini pe: Irina Dimitrov, la est și vest șoseaua M. Moruzov, la nord drumul negru și la sud șoseaua Isaccea.

6. Un imobil situat în Tulcea, compus din clădire și 1 ha teren arabil, 1 ha livadă, situat la Ghiolul Câșla, pe numele Petre Rotescu, având vecini: la est șoseaua Moruzov și șoseaua Isaccea, la vest Ghiolul Câșla, la nord terenul C.N.R., fost prop. Gh. Marcu, și la sud șoseaua Isaccea.

7. Un imobil situat în Tulcea, compus din clădire și circa 8 ha teren arabil, 0,20 ari livadă, situat la punctul Tabăra, pe numele Elisabeta și Mihai Stanciu, se mărginește: la est cu Vasile Negrișan și T. Gălățeanu, la vest cu tabăra, la nord cu Uzina de Gaz și cu Ștefan Gabrașu.

Grefa Tribunalului Tulcea atestă că asupra acestor imobile există următoarele sarcini, după cum urmează:

1. Ordonanța de inscripție nr. 44 din 1939, cerută de Banca de Depozit și Scont din București, pentru suma de lei 3.800.000, asupra averii numitului, compusă din 32 pogoane.

2. Ordonanța de inscripție nr. 150 din 1940, cerută de Președinția Consiliului de Miniștri și de Comisiunea specială pentru verificarea fondurilor secrete și de ordine publică, pentru conservarea averii mobile ce aparține lui Mihai Moruzov, pe nume personal, cum și pe numele actualilor deținători.

3. Ordonanța de inscripție nr. 150 din 1940, cerută de Comisiunea specială pentru controlul fondurilor secrete de ordine publică de pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri, asupra imobilelor dlor: Pelaghia Neronovici, Tudor Drăgan, Gh. Brătescu, P. Rotescu și Elisabeta Stanciu, pentru despăgubirile ce urma să fie plătite de def. M. Moruzov.

4. Ordonanța nr. 62 din 1942, cerută de Administrația Financiară Tulcea, pentru acoperirea sumei de 55.000.000 lei, ce datorează def. M. Moruzov, ca deficit la M.Ap.N., prin care cere inscripția următoarelor imobile:

1. Imobilul din Tulcea, str. Basarabilor.

2. Imobilul din Tulcea, Ghiolul Cășla, compus din circa 50 ha teren arabil, vie, cum și clădirile pe acest teren, pe numele M. Moruzov.

3. Suprafața de 12 ha și 30 ari teren de cultură, grădină, la Ghiolul Cășla, pe numele Veniamin Moruzov.

4. Suprafața circa 7 ha teren, arabil, livadă și vie, situată în Tulcea, străzile: Caragiale, Eternității și Războieni, pe numele Mircea Diaconescu.

5. Imobilul din Tulcea, compus din clădiri și circa 11 ha teren agricol și vie, situat la Ghiolul Cășla, pe numele arh. Gh. Brătescu.

6. Imobilul din Tulcea, compus din circa 2 ha teren arabil și livadă, situat la malul Ghiolului Cășla, pe numele P. Rotescu.

7. Imobilul din Tulcea, compus din clădire și circa 8 ha și 0,20 ari, situat la punctul Tabăra, pe numele Elisabeta Stanciu.

Vânzarea și adjudecarea sus-menționatele imobile se vor face în pretoriul Tribunalului Tulcea, în ziua de 17 august 1944, începând de la ora 8 înainte.

1. Pentru imobilul de la nr. 1, licitația și strigările vor începe de la suma de 100.000 lei.

2. Pentru imobilul de la nr. 2, licitația va începe de la suma de 2.951.000 lei.

3. Pentru imobilul de la nr. 3, licitația va începe de la suma de 954.750 lei.

4. Pentru imobilul de la nr. 4, licitația va începe de la suma de 1.727.950 lei.

5. Pentru imobilul de la nr. 5, licitația va începe de la suma de 405.000 lei.

6. Pentru imobilul de la nr. 6, licitația va începe de la suma de 439.000 lei, și

7. Pentru imobilul de la nr. 7, licitația va începe de la suma de 321.000 lei.

Toată această avere imobilă se află în orașul Tulcea și pe teritoriul orașului Tulcea, plasa Gurile Dunării, jud. Tulcea.

Toți d-nii concurenți care vor concura, să fie solvabili și însoțiți de garanția legală.

Sunt somați toți acei care ar pretinde vreun drept de chirie sau arendă, de ipotecă sau alt privilegiu, ca înaintea adjudecării să arate tribunalului pretențiunile lor, sub pedeapsă de a nu li se mai ține în seamă.

Nr. 598

1944, Iunie 21

Dos. nr. 62/943 port.

Dos. nr. 1.576/943 trib."



Anexa nr. 4

„Dl președinte al Tribunalului Ilfov, Secția VI civilo-corecțională, prin adresa cu nr. 3.706/945, înreg. la Tribunalul Ilfov, Secția de not., sub nr. 3.704 din 1945 și pe baza dispozițiilor jurnalului cu nr. 897 din 1944 al Tribunalului Ilfov, Secția VI civilo-corecțională, în urma adresei cu nr. 19 din 1945 a dlui judecător tutelar al Tribunalului Constanța, înreg. sub nr. 759 din 1945 la Tribunalul Ilfov, Secția VI civilo-corecțională și d-na Maria Anton, domiciliată în București, strada General Manu, nr. 15, în calitate de tutore legală a minorei Florina Aurora Moruzov, prin procuratorul său dl avocat Dim. Th. Pascu, prin petiția înregistrată la nr. 3.777 din 1945, au cerut acestui tribunal scoaterea în vânzare cu licitație publică pentru ieșire din indiviziune a ochiului de prăvălie nr. 1, din imobilul situat în București, strada C.A. Rosetti, nr. 14, averea sus-numitei minore, rămasă de pe urma defunctului Mihail Moruzov, iar acest tribunal, în urma cererii ce i s-a făcut, a dispus, prin jurnalul cu nr. 1.632 din 1945, scoaterea în vânzare cu licitație publică pentru ieșire din indiviziune a sus-menționatului imobil.

Proprietatea ce se scoate în vânzare, a minorei Florina Aurora Moruzov, este situată în București, strada C.A. Rosetti, nr. 14, prăvălia nr. 1 și se compune din o singură cameră, având dimensiunile: lățimea 4 m și lungimea 21,50 m. Prăvălia are o singură intrare, cea principală.

În interiorul prăvăliei, într-un colț, este o despărțitură mică de zid, formând un closet instalat.

În mijlocul prăvăliei se găsește situat pe tavan un luminator în suprafață totală de circa 1 mp și care corespunde în interiorul unei curți de lumină. Acest luminator servește ca singurul mijloc de ventilație. Din dimensiunile prăvăliei se poate vedea că este mult prea lungă în comparație cu lățimea și cum nu primește lumină decât prin vitrina din față, în fundul prăvăliei, lumina este atât de slabă, încât trebuie să se utilizeze tot timpul iluminatul electric.

Valoarea sus-menționatei prăvălii așa cum este descrisă mai sus, este de lei 3.500.000.

Vânzarea și adjudecarea sus-menționatului imobil, se vor face în pretoriul Tribunalului Ilfov, Secția de notariat, în ziua de 28 martie 1945, ora 8.

Prețul acestui imobil, conform raportului de expertiză încheiat de dl ing. Alexandru Enăceanu, la 18 ianuarie 1945 și de la care va începe licitația, este de 3.500.000 lei.

Sunt somați toți acei care ar pretinde vreun drept de chirie sau arendă, ipotecă sau privilegiu, ca înaintea adjudecării să arate tribunalului pretențiunile lor, sub pedeapsă de a nu li se mai ține în seamă.

Nr. 2.458

1945, Februarie 16

Dos. Nr. 1.317/945”³⁴.

Contributions to a Biography - Mihail Moruzov Warrant officer adjutant chief (r) Eugen-Dorin Spătaru

Abstract: Mihail Moruzov (1887-1940), led with great results an information network in the Dobrogea area, temporarily occupied by the enemy, between 1917-1918. For a period, he was removed from the General Security structures following conflicts with his superiors, but he was recovered by the Ministry of War which tasked him with establishing a foreign intelligence service, in 1925. Until 1940, he led the Special Intelligence Service and managed to create an efficient information structure that yielded many very good results. Unfortunately, he got too involved in interwar politics, being a fierce supporter of King Carol II, entering into open conflict with the Iron Guard, but also illegally managing the service's funds. He was arrested and executed at the Jilava Military Prison.

Keywords: Mihail Moruzov, Danube Delta, Special Intelligence Service, King Carol II, General Ion Antonescu.

NOTE

¹ „Monitorul Oastei” nr. 36 din 22 august 1916.

² „Monitorul Oficial” nr. 205 din 28 noiembrie (11 decembrie) 1917.

³ „Monitorul Oastei” nr. 49 din 8 martie 1918.

⁴ „Monitorul Oficial” nr. 281 din 14 (27) martie 1919.

⁵ *Ibidem*, nr. 34 din 29 mai 1919.

⁶ *Ibidem*, nr. 145 din 16 octombrie 1919.

⁷ *Ibidem*, nr. 154 din 26 octombrie 1919.

⁸ *Ibidem*, nr. 72 din 17 iulie 1919, p. 3892.

⁹ *Ibidem*, nr. 83 din 16 iulie 1920.

¹⁰ *Ibidem*, nr. 8 din 6(19) aprilie 1916.

¹¹ *Ibidem*, nr. 83 din 16 iulie 1920.

¹² *Ibidem*, nr. 180 din 17 noiembrie 1920.

¹³ *Ibidem*, nr. 185 din 23 noiembrie 1920.

¹⁴ *Ibidem*, nr. 179 din 16 noiembrie 1920.

¹⁵ *Ibidem*, nr. 108 din 17 august 1920.

¹⁶ *Ibidem*, nr. 269 din 14 martie 1923.

¹⁷ Pe larg, în Eugen-Dorin Spătaru, *Cazuri de trădare și trădători în Armata Română în perioada interbelică*, în Revista „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, Anul XXVII, nr. 1

(103)/2024, pp. 31-39.

¹⁸ Monitorul Oficial nr. 128 din 12 iunie 1927.

¹⁹ *Ibidem*, nr. 89 din 13 aprilie 1940.

²⁰ *Ibidem*, nr. 159 din 21 iulie 1929.

²¹ *Ibidem*, nr. 170 din 17 iulie 1935.

²² *Ibidem*, nr. 191 din 19 august 1936.

²³ *Ibidem*, nr. 154 din 7 iulie 1939.

²⁴ *Ibidem*, nr. 225 din 1 octombrie 1935.

²⁵ *Ibidem*, nr. 300 din 28 decembrie 1936.

²⁶ *Ibidem*, nr. 11 din 16 ian. 1937.

²⁷ *Ibidem*, nr. 106 din 9 mai 1939.

²⁸ *Ibidem*, nr. 107 din 10 mai 1939.

²⁹ *Ibidem*, nr. 186 din 14 august 1939.

³⁰ *Ibidem*, nr. 81 din 7 aprilie 1937.

³¹ *Ibidem*, nr. 266 din 9 octombrie 1939.

³² *Ibidem*, nr. 291 din 12 decembrie 1931.

³³ *Ibidem*, Partea a II-a nr. 156 din 7 iulie 1944.

³⁴ *Ibidem*, Partea a II-a nr. 41 din 20 februarie 1945.

INDUSTRIA DE APĂRARE A ROMÂNIEI ÎN ANUL 1975

Dr. Viorel GHEORGHE¹

În primăvara anului 1968, conducerea României a decis să dezvolte industria de apărare, pentru a reduce dependența de Uniunea Sovietică, de unde se importa majoritatea tehnicii militare. Acest lucru presupunea mari investiții din partea guvernului, dar, în viziunea conducerii de partid și de stat, acestea determinau o creștere considerabilă a nivelului științific și tehnic al industriei românești, o calificare superioară a celor implicați în producția specială, dezvoltarea institutelor de cercetări. Pentru a recupera cât mai repede sumele investite, majoritatea întreprinderilor aveau un profil dual, civil și militar. A fost o soluție eficientă pentru România, pentru că fabricile nu depindeau doar de comenzile date de armată. O altă decizie luată a fost aceea a colaborării în producție, în cadrul Tratatului de la Varșovia, obținându-se specializări pe anumite tipuri de armament și tehnică de luptă. Totuși, acestea nu erau suficiente, din punctul de vedere al conducerii de la București, astfel că au fost demarate planuri de colaborare cu Franța, pentru construirea sub licență a elicopterelor Alouette și Puma, a turbomotorului Turmo IV C, cu Marea Britanie pentru producerea sub licență Rolls-Royce a motoarelor Viper și Spey, cu Iugoslavia pentru proiectarea și producerea, în cadrul „Proiectului Yurom” a avionului IAR-93/Soko J-22 Orao, supranumit și „multirolul Balcanilor”. O altă colaborare, intensă, dar mai puțin cunoscută a fost cea cu China. În felul acesta, România a obținut, într-un timp scurt, tehnologii moderne pentru producerea de armament și tehnică militară, limitându-se astfel lipsa de experiență a specialiștilor din țară.

La jumătatea anilor 1970, multe dintre aceste programe erau la început, cu rezultate bune sau cu așteptări pe măsură. În ziua de 6 februarie 1975, ministrul Apărării Naționale, general de armată Ion Ioniță, cu Raportul nr. M 0739, i-a prezentat lui Nicolae Ceaușescu stadiul în care se găsea proiectul tancului românesc, producția de tunuri românești și proiectul transportorului amfibiu blindat cu patru roți motoare².



General de armată Ion Ioniță

Începutul realizării tancului mijlociu românesc

În ziua de 13 mai 1974, Consiliul Apărării Republicii Socialiste România a luat decizia urgentării realizării tancului mijlociu românesc. Se dorea realizarea prototipului până în 1976, a seriei zero până în 1977, prezentarea la parada de la 9 mai 1977 a 10 exemplare și începerea producției în anul 1978. Pentru realizarea acestui program s-a constituit un comandament de coordonare format din Ministerele Apărării Naționale, Industriei Construcțiilor de Mașini Grele, Industriei Construcțiilor de Mașini-unelte și Electrotehnice, Industriei Chimice și Industriei Metalurgice. Au fost stabilite sarcini precise pentru centralele industriale, întreprinderi și institute de cercetare-proiectare. În total au fost implicate în realizarea proiectului tancului mijlociu românesc un număr de 5 ministere, 14 centrale industriale, 51 de întreprinderi și 14 institute de cercetare-proiectare. Proiectul se baza atât pe cercetarea românească, cât și pe licențe.

Până pe 31 ianuarie 1975 trebuia întocmită documentația pentru modelul experimental, iar până pe 28 februarie documentația tehnologică³. Erau deja în execuție carcasa blindată, turele și sistemul de rulare. Asamblarea modelului experimental și a prototipului se realiza la Uzina de Reparații Generale Mașini de Luptă de la Mizil. Problema cea mai delicată a acestui program o reprezenta motorul. România nu avea experiență în proiectarea și producerea de motoare de tanc așa că s-a încercat obținerea unei licențe. În acel moment, Ministerul Industriei Construcțiilor de Mașini Grele ducea negocieri cu firma vest-germană „Maschinen und Turbinen Union” (MTU), pentru licențierea unor motoare diesel cu puteri cuprinse între 400 și 1.200 de cai putere, necesare în economia națională. O variantă era ca pornindu-se de la un asemenea motor să se obțină prin reproiectare un motor care să fie folosit pe tancul românesc. Totuși, firma MTU a refuzat să livreze documentația pentru reproiectarea motoarelor sale și ca acestea să fie folosite pe tancul românesc. Ca urmare, au fost inițiate tratative cu firma elvețiană „Saurer” care părea dispusă să ajute proiectul tancului românesc. Se spera ca până la finalul anului 1976 să fie livrate două motoare de tanc și a documentației necesare. Tot cu firma „Saurer”, dar și cu firma „Sulzer”, cea care a acordat României licența pentru producția locomotivelor diesel-electrice de 2.100 cai putere

se negocia pentru licența transmisiei, dar era nevoie de obținerea acordului guvernului elvețian pentru achiziționarea acesteia. Guvernul elvețian aprobase deja livrarea documentației transmisiei către România, așa că așteptările erau pozitive⁴.

În decembrie 1974, România a semnat cu China un protocol de colaborare, prin care partea chineză se obliga să livreze în anii 1975-1976, tehnologia pentru realizarea tablelor groase de blindaj și a turelei tancului românesc, precum și documentația tehnologică și de execuție a mitralierii antiaeriene de calibrul 12,7 milimetri, ce se monta pe turelă. Partea română a solicitat și documentația tancului T-54, pentru a fi folosită ca material documentar. În perspectivă se intenționa construirea fabricii de tancuri la Întreprinderea Mecanică Mârșa.

Pentru perioada următoare, generalul de armată Ion Ioniță menționa câteva măsuri ce trebuiau luate, precum urgentarea definitivării studiului tehnico-economic referitor la realizarea fabricii de tancuri, realizarea modelului experimental, în două exemplare, cu motorul și transmisia livrate de firma „Saurer”. Prevăzător, generalul Ioniță a dorit realizarea a altor două modele experimentale, până la 30 iunie 1975, cu motorul și transmisia de pe tancul T-55⁵.

De asemenea, până în mai 1977, se dorea realizarea a 10 tancuri cu motorul și transmisia de pe tancul T-55. Dacă tratativele cu firma „Saurer” nu se terminau după dorința părții române, generalul de armată Ion Ioniță propunea ca sistemul de transmisie să fie realizat în țară, după proiect propriu, cu sprijinul unei firme cu experiență în domeniu. Folosirea motorului și transmisiei de pe tancul T-55 nu era o soluție de viitor, din punctul de vedere al armatei române. Motorul avea o uzură morală avansată, iar parametrii de funcționare și durata de exploatare erau inferioare motoarelor moderne. Performanțele tancului românesc, așa cum era el proiectat, erau cu 30% mai mici, dacă se folosea motorul de pe T-55. Exportul unui tanc cu asemenea performanțe devenea astfel problematică. Investiția pentru producția acestui motor era de aproximativ 600 de milioane de lei și era considerată neeconomică. Într-o asemenea fabrică s-ar fi putut realiza anual între 400 și 600 de motoare, care nu aveau nicio utilizare în economia națională⁶. Tancul românesc, cu motor de 800 de cai putere, urma să fie superior tancului sovietic T-55. Viteza de deplasare și capacitate de trecere erau cu 20% mai mari, precizia tragerii era superioară, datorită folosirii telemetrului laser și a calculatorului de tragere, numărul proiectilelor pentru tun era mai mare cu 7 bucăți, echipajul avea o protecție îmbunătățită împotriva armelor de nimicire în masă datorită folosirii unor filtre speciale, folosirea de aparate de vedere nocturnă de tip pasiv, folosirea unor servomecanisme, care ușurau mult conducerea tancului⁷.

Lui Nicolae Ceaușescu i s-a prezentat și un documentar referitor la motorul V-2-55 de 560 de cai putere folosit pe tancul sovietic T-55, aflat în dotarea armatei române. În acest document se arată că motorul era derivat din motorul V-2-34 folosit în principal pe tancul T-34. Pentru creșterea puterii, motorul V-2-55 a fost reproiectat folosind cartere, blocuri ale cilindrilor, biele, modificate față de vechiul motor. Specialiștii români considerau că „motorul nu permite o dezvoltare care să asigure sporirea puterii”⁸. În realitate, probabil din cauza lipsei de informații și de experiență în proiectare, au ajuns la o concluzie, care nu a fost reală. Prin modernizări succesive din motorul V-2-55 au rezultat motoare de 800, de 1.000 și 1.150 cai putere folosite pe tancurile T-72B2 și T-90A. Motorul V-2-55 este în continuare în producție în Rusia și astăzi, la o fabrică din zona Ural⁹.

În 1975, Ministerul Apărării Naționale deținea documentația de construcție a motorului V-2-55, fără cea tehnologică. Motorul avea 431 de repere și subansambluri, din care 407 deja se realizau în România. Dintre acestea 98 se produceau în economia națională și 309 la Uzina de Reparații Tancuri Mizil. Cele produse la Mizil erau de complexitate tehnică redusă. Mai rămăneau de produs 24 de subansambluri de mare complexitate tehnică, precum cartere, arbori cotiți, chiulase, bloc cilindri, distribuitoare de aer, axe cu came, pompa de combustibil, dinam etc. Erau în stadiu de prototip două axe cu came, două chiulase și blocul cilindrilor. Erau în curs de omologare arborele cotit, capacul distribuitorului și dinamul. La Mizil era deja o linie de montaj, pentru că aici, în perioada 1972-1975 au fost asamblate 52 de motoare V-2-55, folosind piese fabricate în țară și importate din URSS și China. Producția integrală a motorului V-2-55 presupunea o investiție de aproximativ 600 milioane de lei (aproximativ 150 milioane de dolari), pentru dotarea cu mașini și utilaje speciale, precum și asimilarea unor materiale și tehnologii care nu existau în România¹⁰. Dacă se decidea producția acestui motor era nevoie de minim trei ani pentru începerea producției de serie. În această perioadă trebuia realizată proiectarea tehnologiei, a SDV-urilor, achiziționarea utilajelor, construirea unor noi hale și organizarea producției. La fabricile, care produceau deja piese pentru motorul V-2-55, era nevoie de investiții pentru a se putea produce anual piese pentru 300 de motoare noi și pentru repararea a 700 de motoare. Dacă România nu reușea achiziționarea licenței motorului MTU 8V 331 TC 40 de 800 cai putere se impunea utilizarea, pe o perioadă de maxim 3 ani a motorului V-2-55. Din punctul de vedere al Ministerului Apărării Naționale folosirea motorului V-2-55 avea o serie de avantaje, dar și câteva dezavantaje serioase. Printre avantaje era simplificarea aprovizionării cu motoare de tanc, atât pentru cele noi

produse, cât și pentru cele care erau deja în dotarea armatei, se câștiga experiență în producția de tancuri, era posibilă începerea fabricației de serie încă din 1978. Dezavantajele erau importante și greu de înlăturat. În primul rând era nevoie de investiții importante, în al doilea rând, nu exista nicio garanție că se puteau obține din import anumite piese de completare, iar în al treilea rând, motorul nu se putea folosi decât pe tancuri, neavând nicio aplicație în economia națională. Din punct de vedere tehnico-tactic, tancul românesc dotat cu motorul V-2-55, urma să fie sub nivelul tancului T-55, fiind similar cu tancurile din generația 1945. Din aceste motive tancul nu putea fi competitiv pe piața externă¹¹.

Producția de tunuri românești la mijlocul anilor 1970

Consiliul de Miniștri a decis, la 13 martie 1972, înființarea Întreprinderii Mecanice Reșița pentru producere de sisteme de artilerie de mare calibru. Această unitate industrială trebuia să producă 150 de tunuri anual, de calibrul 85-100 mm. La 1 ianuarie 1975, hala de prelucrări mecanice, cea de montaj general și sculăria erau deja funcționale. Pentru dotarea acestora au fost cumpărate din China utilajele specializate în producția de tunuri. Utilajele universale, precum și aparatura de măsură și control au fost achiziționate din țară și din import. În cursul anului 1975 era preconizată finalizarea acestui obiectiv industrial.

Prima piesă de artilerie intrată în producție a fost tunul antitanc tractat de calibrul 100 mm. În cursul anului 1974, pe baza documentației tehnice furnizate de Institutul 111 a fost realizat un prototip al acestui tun, care a fost testat în ultima parte a anului 1974. În urma acestor teste s-a decis reproiectarea tunului pentru scăderea greutății acestuia de la 3.650 de kilograme la 3.000 de kilograme. Specialiștii implicați au lucrat foarte repede și, la 9 ianuarie 1975, întreprinderea din Reșița a primit noua documentație. Pe baza acesteia, în cursul anului 1975, trebuia realizat un lot prototip format din 5 piese de artilerie calibrul 100 milimetri, iar din 1976 urma să înceapă producția de serie.

În perioada 1976-1980, Programul Dezvoltării Industrii de Apărare aprobat de Consiliul Apărării Republicii Socialiste România, prevedea pentru Întreprinderea Mecanică Reșița producerea a șapte tipuri diferite de piese de artilerie, de calibre diferite. Din acest motiv, întreprinderea reșițeană trebuia extinsă și dotată cu utilaje noi, operațiune care a căzut în sarcina Ministerului Industrii Construcțiilor de Mașini-Grele¹². Una dintre cele mai urgente operațiuni era înzestrarea fabricii cu câteva cuptoare speciale pentru forjarea și tratamentul secundar al țevelor de tun. Tot Consiliul Apărării a decis ca tunul-obuzier calibrul 152 milimetri și tunul de câmp calibrul 130 milimetri să fie produse după licență chinezească, iar obuzierul

calibrul 152 milimetri să fie produs în concepție proprie. Pentru că tunul-obuzier și cel de câmp aveau afetul unificat s-a hotărât producerea lor în paralel, din 1978-1979. Obuzierul concepție românească era planificat să intre în producția de serie în 1981¹³.

Conform celor hotărâte în Consiliul Apărării, în perioada 1976-1980, la Reșița trebuiau produse 741 de tunuri antitanc tractate calibrul 100 mm, de concepție românească, 72 de tunuri calibrul 130 mm, licență China, 100 obuziere tractate, calibrul 152 mm, de concepție românească, 72 de tunuri-obuzier, calibrul 152 milimetri, licență China, 296 de tunuri antiaeriene tractate, binate, calibrul 30 mm, de concepție românească. La acestea se adăuga modernizarea a 102 obuziere de calibrul 122 mm, model 1938, după un proiect românesc. În perioada 1980-1985 erau planificate producția a 149 tunuri antitanc, calibrul 100 mm, 144 de tunuri calibrul 130 mm, 506 obuziere calibrul 152 mm, 108 tunuri-obuzier calibrul 152 mm și modernizarea a 350 de obuziere calibrul 122 mm. Producția tunurilor calibrul 100 mm, care urmau să doteze tancul mijlociu românesc, nu a fost cuprinsă în această programare a producției de la Reșița, pentru că făceau parte dintr-un proiect diferit¹⁴.

Programul transportorului amfibiu blindat pe roți cu patru punți motoare

Al treilea program important pentru trupele terestre, la mijlocul anilor 1970 l-a reprezentat noul transportor amfibiu blindat, dezvoltat începând cu anul 1974. Aceste produse se realizau la fabrica din Moreni, care avea deja experiență în producție. Automecanica Moreni a fost construită între 1969-1971 și putea produce aproximativ 800 de transportoare anual. Pe baza unei documentații proprii a produs, până în data de 31 decembrie 1974, un număr de 741 de transportoare TAB-71, echipate cu două motoare pe benzină a 140 CP fiecare. Erau aceleași motoare, care echipau camioanele SR-114 M, camioanele de război ale României în anii 1960-1970, produse la fabrica din Brașov. În anul 1975 era planificată producția a încă 540 de transportoare TAB-71.

Criza petrolului din 1973 a scumpit foarte mult combustibilii, mai ales benzina. Ca urmare, Nicolae Ceaușescu a decis, în 1974, producerea unui transportor blindat propulsat cu motoare diesel, care erau produse în România și folosite în economia națională. A fost realizat un transportor blindat echipat cu două motoare „Saviem” de 135 cai putere, produs la Uzina de Autocamioane Brașov și folosit pe noile autocamioane „ROMAN”. Acest model experimental era baza pentru realizarea unui nou model de transportor blindat, cu flotabilitate mărită și uși laterale pentru îmbarcarea și debarcarea desantului. După omologarea prototipului se

intenționa, ca în anul 1977, să fie realizată seria zero. În paralel, se dorea proiectarea unei variante cu un singur motor diesel de 250 cai putere, derivat din motorul de 215 cai putere utilizat pe autocamioanele „ROMAN”¹⁵.

În perioada 1976-1980, la Automecanica Moreni se dorea realizarea a 760 transportoare amfibii blindate cu două motoare pe benzină TAB-71, 610 transportoare cu motoare diesel TAB-71M, 100 transportoare amenajate ca centre radio mobile și 55 de tractoare de evacuare și reparații pe șasiu de transportor blindat. Pe lângă acestea trebuia realizat un transportor blindat cu un motor de 250 cai putere și producerea, în 1980, a seriei zero formată din 10 bucăți, precum și asimilarea transportorului blindat de cercetare cu două punți motoare TABC-79, cu o serie zero de 10 bucăți și producerea lor tot în 1980¹⁶. În urma unei colaborări cu URSS și Ungaria era planificată producția a 2.875 de transportoare blindate de tip BTR-70, echipate cu două motoare cu benzină de 115 cai putere de producție sovietică. Aceste transportoare erau destinate exportului către URSS și Ungaria¹⁷. Tot la export, în 1977, erau planificate și 227 transportoare TAB-71 echipate cu motoare cu benzină, din lotul de 302 exemplare propus a se fabrica în acel an¹⁸.

Realizările industriei de apărare în primul trimestrul al anului 1975

În trimestrul I al anului 1975, industria de apărare a României a funcționat în conformitate cu planul de stat stabilit pentru acel an. Pe data de 17 iulie 1975, Nicolae Ceaușescu a fost informat de conducerea Ministerului Apărării Naționale și ce cea a Ministerului Industriei Construcțiilor de Mașini-Unele și Electrotehnicii de felul în care a fost realizată producția de tehnică militară. Cele două ministere au considerat că fabricile producătoare de tehnică militară au pregătit foarte bine producția, iar în majoritatea cazurilor, planul a fost îndeplinit și chiar depășit. Au fost și situații delicate, care nu au permis realizarea integrală a planului, din cauza unor dificultăți de ordin tehnic. Întreprinderea Mecanică Cugir nu a reușit să realizeze 400 de mitraliere calibrul 7,62 milimetri, pentru că sectorul de ghintuire și cromare a interiorului țevii nu avea spațiul fizic necesar unei producții majorate. Au fost produse 30.000 de lovituri calibrul 30 milimetri pentru tunurile navale, dar nerecepționate din cauza unui defect de fabricație, care a dus la deformări ale tubului cartuș. La Întreprinderea Mecanică Mija au fost produse 410 bombe explozive de 100 kilograme pentru aviație, dar acestea nu aveau siguranța de funcționare inertă. Întreprinderea de Aparare Electronice de Măsură și Industrială București nu a luat măsurile necesare pentru testarea radioreceptoarelor care trebuiau produse. Din cele 485 de exemplare comandate de

armată pentru anul 1975, fabrica putea livra doar 300. Întârzieri au fost și la producția de röntgenometre de bord, din cauza unor componente din import care nu au fost livrate la timp. De asemenea, 48 de kilometri de cablu telefonic nu au fost produși pentru că nu au fost primite mufele de cuplare de la furnizorii străini. Nerealizări au fost și la alte fabrici care se subordonau Ministerului Industriei Ușoare. Acestea nu au reușit să producă 16.000 perechi de ciorapi și mănuși din pânză cauciucată și 3.000 de complete de protecție antichimică¹⁹.

În prima parte a anului 1975 au fost depuse eforturi pentru asimilarea în producție a noi produse. Dar și aici au apărut întârzieri la introducerea în producție a mitralierii antiaeriene tractate cu patru țevi, calibrul 14,5 mm, a pistolului calibrul 7,65 mm și a loviturii cu proiectil exploziv trasor calibrul 30 mm destinat tunului antiaerian tractat.

Au fost realizate investiții importante la Centrala Industrială de Echipament Special și la Grupul Aeronautic București, dar și aici au existat întârzieri semnificative. La întreprinderile din Zărnești, Sadu și Combinatul Chimic Făgăraș utilajele speciale comandate în China nu au fost livrate conform acordurilor încheiate între cele două țări. Uzinele „23 August” nu au reușit să producă și să livreze către Institutul de Mecanica Fluidelor și Construcții Aerospațiale București părțile de completare de la sufleria subsonică-supersonică și tubul de șoc „Ludwig”. La fabrica de la Reșița erau întârzieri la terminarea atelierelor de galvanizare și tratamente termice, la stația de compresoare și la poligonul de tragere. De fapt, la fabrica de tunuri cea mai mare problemă o reprezenta lipsa forței de muncă²⁰.

Cu toate aceste neajunsuri și probleme, producția cu specific militar a României în prima jumătate a anului 1975 a fost consistentă. Cea mai mare parte a acestei producții a fost destinată beneficiarilor interni, armată, securitate, miliție și gărzi patriotice. Printre altele, au fost realizate 2.600 de puști calibrul 5,6 mm, 5.255 puști semiautomate cu lunetă PSL, calibrul 7,62 mm, 17.320 de pistoale mitralieră AKM model 1963, calibrul 7,62 mm, mitraliere PKSM cu afet, model 1966, calibrul 7,62 mm, 56 de mitraliere binate cu afet naval calibrul 14,5 mm, 500 de aruncătoare de grenade AG-7, 100 de aruncătoare de grenade pe afet AG-9²¹. Au mai fost livrate un elicopter IAR-330 Puma, IAR-316 B Alouette III, 3 avioane de școală și antrenament IAR-823, 104 auto-stații de emisie recepție R-130, cu BLU, montate pe autovehiculul TV-12 D, 268 stații radio R-126, 120 radioreceptoare R-35 T, 40 de autoturisme ARO M 461 C echipate cu aparatură de cercetare radiații, 75 de indicatoare de radioactivitate beta-gamma AD-32, 2.200 detectoare de mine DT-2²². Pentru forțele terestre au fost produse 274 de transportoare amfibii TAB-71, un complet de

pod pe pontoane PR-71²³. Marina Militară a primit 4 vedete torpiloare, 3 vedete fluviale blindate, 1 vedetă fluvială de pază și însoțire²⁴.

Cantitățile de muniții produse și livrate în primul trimestru al anului 1975 sunt, de asemenea, considerabile. Astfel au fost produse 1,3 milioane cartușe calibrul 5,6 mm, 39 de milioane cartușe calibrul 7,62 mm, 12 milioane cartușe calibrul 7,92 mm, 50.848 lovituri AG-7, 20.698 lovituri AG-9, 64.700 lovituri calibrul 57 mm pentru tunul antiaerian S-60, 55.000 de lovituri pentru tunul calibrul 100 mm aflat pe tancurile T-55, 12.000 de lovituri pentru aruncătorul de proiectile reactive APR-21²⁵.

Au fost asimilate în producție noi sisteme de armament, printre care mitraliera antiaeriană cu patru țevi, tractată, calibrul 14,5 mm și pistolul calibrul 7,65 mm. Exportul de armament și tehnică de luptă pe trimestrul 1 al anului 1975 a fost de aproximativ 41 miliarde lei valută. Principalele țări de export au fost Republica Democratică Germania, Ungaria, Polonia, Cehoslovacia, Bulgaria, Cehoslovacia, URSS, Coreea de Nord, Egiptul și Libia. În aceste țări au fost exportate lovituri pentru AG-7 și AG-9, lovituri pentru tunul antiaerian S-60, lovituri calibrul 100 mm, pentru tunul de pe tancul T-55, dar și piese de schimb

pentru tehnica militară, focoase, scule, dispozitive, material documentar etc.²⁶.

După cum se poate constata, mijlocul anilor 1970 a reprezentat momentul în care industria românească de apărare a început să își diversifice producția. Nicolae Ceaușescu dorea ca armata și celelalte elemente ale Sistemului Național de Apărare să fie echipate cu armament și tehnică de luptă de producție proprie. În felul acesta, România își consolida autonomia strategică și era mai puțin dependentă de importurile de armament și tehnică de luptă. Pe de altă parte, România putea să își „camufleze” mult mai eficient adevăratul potențial militar. Având o producție proprie, nu știa nimeni cu adevărat, de exemplu, ce cantități de muniții se găseau în depozitele românești sau câte motoare de tancuri, de avioane sau elicoptere. Pentru a produce cât mai repede acest armament și tehnică de luptă, Ceaușescu a decis ca majoritatea producției să se bazeze pe colaborări sau licențe. Doar atunci când aceste variante nu dădeau rezultate, se puneau problema creației românești originale. Din păcate, a fost o soluție pe termen scurt. Fabricile românești au rămas tributare produselor licențiate fără a mai investi în cercetarea pe termen lung. Această situație s-a dovedit catastrofală pentru industria românească de apărare după 1990.

Romania's Defense Industry in 1975

Viorel Gheorghe, Ph.D.

Abstract: In 1975, Romania's defense industry was preparing for the introduction into production of the Romanian medium tank, the diesel-powered amphibious armored personnel carrier, and artillery systems. In order to produce weapons and combat equipment as quickly as possible, Romania initiated numerous collaborations with Warsaw Pact countries, France, Great Britain and China. As a result, Romania's production of weapons and combat equipment became diversified. However, production based solely on foreign licenses made original Romanian research difficult.

Keywords: collaboration, production licenses, defense industry, tank, cannon.

NOTE

¹ Cercetător independent, Comitetul Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii – Divizia de Istoria Tehnicii, Comisia de Istorie a Orașelor din România.

² Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare ANIC), Fond CC al PCR. - Administrativ-politic, dosar nr. 8/1975, f. 41.

³ *Ibidem*, f. 42.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*, f. 43.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*, f. 46.

⁸ *Ibidem*, f. 48.

⁹ https://en.wikipedia.org/wiki/Kharkiv_model_V-2, <https://client-diesel.com/en/products/russia-type-tank-engine>

¹⁰ ANIC, Fond CC al PCR. - Administrativ-politic, dosar nr. 8/1975, f. 48.

¹¹ *Ibidem*, f. 49.

¹² *Ibidem*, f. 62.

¹³ *Ibidem*, f. 63.

¹⁴ *Ibidem*, f. 64.

¹⁵ *Ibidem*, f. 65.

¹⁶ *Ibidem*, f. 66.

¹⁷ *Ibidem*, f. 65.

¹⁸ *Ibidem*, f. 66.

¹⁹ *Ibidem*, f. 223.

²⁰ *Ibidem*, f. 224.

²¹ *Ibidem*, f. 226.

²² *Ibidem*, f. 227.

²³ *Ibidem*, f. 228.

²⁴ *Ibidem*, f. 229.

²⁵ *Ibidem*, f. 226.

²⁶ *Ibidem*, f. 238.

DIPLOMAȚIE POLITICĂ ȘI MILITARĂ ROMÂNESCĂ ÎN ORIENTUL MIJLOCIU ȘI CAZUL GENERALULUI ION-MIHAI PACEPA (1967-1978)

Locotenent-colonel (r) Dr. Petre OPRIȘ¹

In perioada Războiului Rece, autoritățile comuniste de la București au difuzat cu bună-știință o legendă referitoare la scepticismul pe care l-ar fi exprimat un corespondent de presă străin față de capacitatea românilor de a realiza anumite produse industriale. Acea legendă a fost legitimată și răspândită în mod oficial în anul 1983, fără a se indica vreo sursă istorică, de către propagandiștii militari Constantin Olteanu (ministru al Apărării Naționale, la acea vreme), Ilie Ceaușescu (general doctor și secretar al Consiliului Politic Superior al Armatei), Vasile Mocanu și Florian Tucă².

Scriind în spiritul luptei de clasă, autorii volumului respectiv nu au menționat numele corespondentului de presă, unde anume a fost publicat comentariul acestuia și, mai mult decât atât, au apelat la o minciună prin omisiune (așa-numita „fake news” din zilele noastre) pentru a-și susține punctele de vedere naționaliste și protocroniste. În realitate, tractoarele la care s-au referit autorii aceluși volum nu erau românești, ci se realizau la Brașov sub licență germană, începând din anul 1946.

Nici următoarele trei modele de tractoare, montate în aceeași uzină din Brașov în anii '50, nu au fost românești: „KD-35”, „KDP-35” și „Belarus MTZ-2”. Pentru toate acestea, autoritățile comuniste de la București au solicitat și au obținut licențele de fabricație din Uniunea Sovietică³.

O legendă asemănătoare este în cartea de memorii a lui Gheorghe Gaston Marin. Fostul președinte al Comitetului de Stat al Planificării (1955-1966) a relatat-o astfel: „Cu toate că am avut relații foarte amicale cu Sulzer cu ocazia numeroaselor vizite făcute în Elveția în anii 1946-1948, precum și ale lui Sulzer la București, în cercuri mai restrânse, Sulzer a spus că a fost de acord să ne vândă licența[locomotivei elvețiene diesel-electrice 060-DA, în luna aprilie 1956 -n.n.] convins fiind că noi nu vom reuși să construim locomotivele”⁴.

La rândul lor, liderii politici de la Moscova priveau cu scepticism tentativele autorităților comuniste de la București de a obține rezultate economice pozitive în domeniul construcțiilor de mașini și sunt cunoscute expresiile utilizate de Nikita Hrușciiov (în 1953) și

Anastas Mikoian (în 1964) pentru a caracteriza două dintre produsele fabricate la Brașov, în acea perioadă: „*Tractorul vostru este un tractor de aur*”, respectiv „*Dacă faceți 5.000 de camioane, acestea vor fi de aur*”⁵.

Cu toate acestea, autoritățile comuniste de la București au insistat în anii '60 pentru a obține din Uniunea Sovietică mai multe licențe de fabricație a unor produse militare. De exemplu, în anul 1965, s-au solicitat licența pentru lovitura „BM-21” (utilizată de aruncătoarele de proiectile reactive montate pe autoșasiul „ZIS-151”) și documentația pentru fabricarea grenadei „PG-9” (destinată tragerilor cu tunurile fără recul). Ambele tipuri de muniție au fost realizate ulterior atât în România, cât și în alte state membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia⁶.

În cazul mașinii sovietice de luptă „Grad”, destinată tragerilor cu proiectile reactive nedirijate, aceasta a fost prezentată miniștrilor Apărării din statele membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia în cursul unei convocări speciale, care s-a desfășurat în perioada 11-13 mai 1965, într-un poligon sovietic situat în apropierea orașului Lvov (Lwów, în limba polonă). La întoarcerea în țară, generalul de armată Leontin Sălăjan a întocmit un raport în care a precizat că „aruncătorul cu reacție «Grad» este superior aruncătorului cu reacție «R-2», de producție cehoslovacă, din dotare[a armatei române], având bătaia de 20 km, față de 8 km, și 40 [de] țevi [pentru] lansare, față de 24”. Totodată, ministrul român al Forțelor Armate a relatat despre complexul de rachete antitanc dirijate „Maliutka”, superior complexului „Șmel”, care se afla în dotarea armatei române din anul 1962⁷.

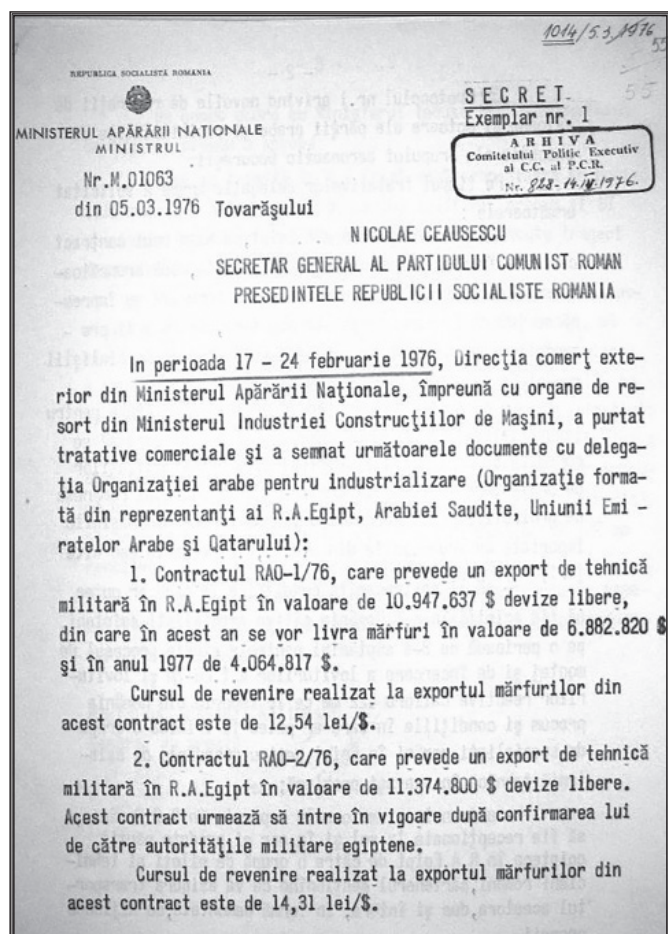
La 11 mai 1972, generalul de armată Ion Ioniță (ministru al Forțelor Armate) i-a propus lui Nicolae Ceaușescu să fie aprobată introducerea modelului de aruncător de proiectile reactive „Grad” („Grindina”) și a autoșasiului românesc „SR-114” (destinat transportului muniției „9 M 22” pentru acel aruncător) în „Nomenclatorul cu tipurile de armament și tehnică militară care se produc în R.S. România după concepție proprie și după licență (acordată în exclusivitate), care se propun a fi folosite în înzestrarea armatelor statelor participante la Tratatul de la Varșovia în perioada 1976-1980”.

Modelul respectiv de aruncător era prevăzut cu 21 de țevi (cal. 122 mm) și se realiza, sub licență sovietică, la Întreprinderea de Avioane de la Bacău. Acel produs a fost montat pe autoșasiul „SR-114” și, în primăvara anului 1972, era inclus în oferta trimisă autorităților marocane. Modelul prevăzut cu 40 de țevi pentru lansarea proiectilelor nederijate a fost instalat ulterior de inginerii militari români pe autoșasiul „DAC-665”⁸.

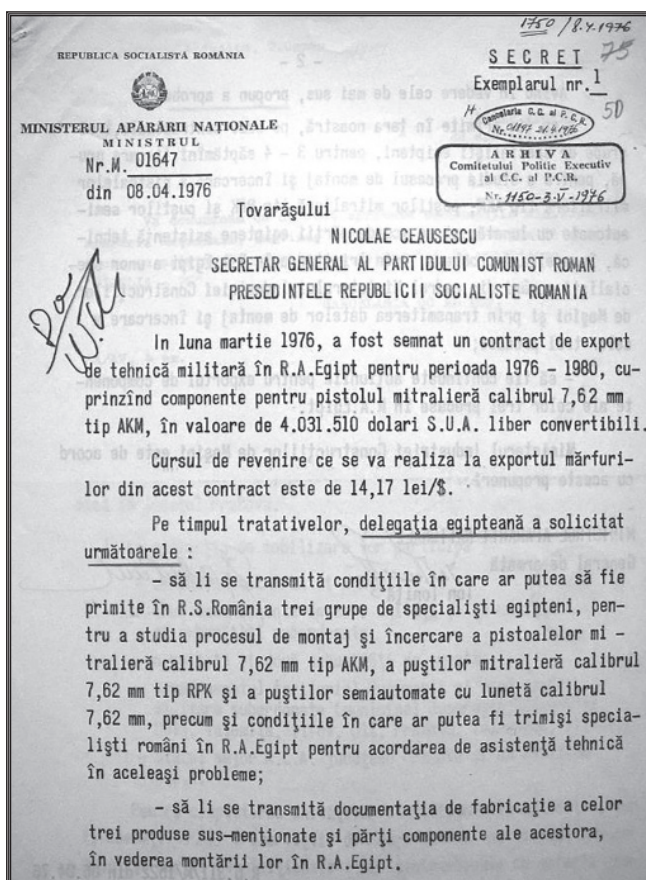
Trei ani mai târziu, George Macovescu a efectuat o vizită oficială în Republica Arabă Egipt (17-20 iunie 1975). Cu acel prilej, ministrul Afacerilor Externe a reprezentat partea română la prima sesiune a Comitetului Mixt de Cooperare Economică dintre Republica Socialistă România și Republica Arabă Egipt.

autoritățile comuniste de la București scontau să obțină un curs de revenire bun, de 14,17 lei/\$, pentru marfa care urma să fie livrată în perioada 1976-1980⁹.

Contextul în care a avut loc semnarea aceluia contract era tensionat deoarece, la 16 martie 1976, tratatul de prietenie și colaborare dintre Republica Arabă Egipt și Uniunea Sovietică (încheiat în primăvara anului 1971) a fost denunțat unilateral de autoritățile de la Cairo. În discursul pe care l-a rostit la ședința Adunării Poporului, președintele Anwar El Sadat a afirmat, printre altele, că sovieticii „refuză să reprogrameze rambursarea datoriilor egiptene” și „refuză să livreze Egiptului piese de schimb pentru armamentul sovietic, în special motoare de avioane”¹⁰.



În anul următor, generalul Ion Ioniță a trimis lui Nicolae Ceaușescu un raport privind colaborarea militară dintre România și Republica Arabă Egipt. În documentul emis la 8 aprilie 1976, ministrul Apărării Naționale a menționat faptul că, în luna martie 1976, a fost încheiat un nou contract între cele două părți, în scopul furnizării de componente românești pentru pistoalele-mitralieră cal. 7,62 mm, md. 1963 (AKM), aflate în dotarea forțelor armate egiptene. Valoarea contractului semnat era de 4.031.510 dolari și



Pentru aprovizionarea în continuare a armatei egiptene cu produse concepute în URSS, Anwar El Sadat a apelat la Nicolae Ceaușescu. Liderul politic român a oferit atunci mai multe tipuri de produse militare fabricate în România sub licență sovietică, iar câțiva specialiști români au ajuns în Egipt, în anul 1976, pentru a prezenta, inclusiv prin trageri experimentale, două aruncătoare de proiectile reactive „Grad”, realizate la Bacău. Autoritățile egiptene intenționau să cumpere mai multe exemplare și să le monteze pe șasiurile

unor vehicule, care urmau să fie importate din SUA, Republica Federală Germania sau din alte state¹¹.

În paralel, Nicolae Ceaușescu a reușit să stabilească o legătură confidențială deosebită între liderii politici ai Egiptului și Israelului, în scopul medierii conflictului grav dintre cele două state. Este bine-cunoscut faptul că Nicolae Ceaușescu și Ion-Gheorghe Maurer au refuzat categoric, la 9 iunie 1967, la Moscova, și ulterior să rupă legăturile diplomatice ale României cu statul Israel - așa cum au procedat liderii politici ai Uniunii Sovietice, Cehoslovaciei, Bulgariei (toți, la 10 iunie), Poloniei, Ungariei (la 12 iunie) și Iugoslaviei (13 iunie 1967) la sfârșitul „Războiului de 6 zile”. În cazurile Albaniei și Republicii Democrate Germane, aceste state nu aveau relații diplomatice cu Israelul în perioada respectivă.

Poziția singulară a României în lagărul sovietic față de întregul conflict din Orientul Mijlociu - expusă public în luna iunie 1967 și aflată în contradicție cu cea adoptată în unanimitate de celelalte țări comuniste din Europa - a permis, printre altele, primului ambasador al Israelului în România, Raphael Benshalom, să se prezinte, la 23 decembrie 1970, într-o audiență la George Macovescu, prim-adjunct al ministrului Afacerilor Externe. Motivul pentru care ambasadorul Raphael Benshalom (născut la Cluj, în 1920) a solicitat să fie primit era simplu: patru militari israelieni, grav răniți, erau prizonieri în Republica Arabă Unită (Egipt) la sfârșitul anului 1970: comandanții Eyal și Eyni, precum și locotenenții Dori și Avidan.

În nota de audiență semnată de George Macovescu la 25 decembrie 1970 s-a menționat că ambasadorul Raphael Benshalom a fost însărcinat să transmită părții române „rugămintea părții israeliene de a se interveni pe lângă autoritățile RAU, cât mai urgent cu putință, în maniera care va fi găsită ca cea mai potrivită, în favoarea a 4 prizonieri de război israelieni deținuți în Egipt, a căror sănătate, după cum rezultă din rapoartele Crucii Roșii Internaționale, este într-o stare îngrijorătoare.

Este vorba despre 4 tineri ofițeri, grav răniți (pro-memoria în anexă), a căror

eliberare ar constitui un act umanitar, cu atât mai mult cu cât, chiar în ipoteza însănătoșirii lor, aceștia vor rămâne inapți pentru prestarea serviciului militar.

Totodată, a spus ambasadorul Benshalom, acest gest ar fi bine primit de opinia publică internațională și, în primul rând, de cea din Israel.

În susținerea acestei intervenții, a spus ambasadorul israelian, ar putea fi invocată Convenția de la Geneva privind prizonierii de război. El a arătat că țara sa este dispusă, pentru a-i obține pe cei patru militari ai săi grav răniți, să accepte orice soluție pe care ar sugera-o partea egipteană.

DETALII CU PRIVIRE LA PRIZONIERII GRAV
RĂNIȚI CARE SE GASESC ÎN R.A.U.

1. Comandantul Eyal, capturat la 30 iunie 1970, este pe jumătate paralizat în urma unor fracturi ale coloanei vertebrale și a altor leziuni.

2. Locotenentul Dori, care la 30 mai 1970, când a fost răpit de către egipteni, era deja rănit. Conform rapoartelor Crucii Roșii Internaționale, starea sa este foarte îngrijorătoare: brațul drept îi este afectat de răni grave, a pierdut un ochi, iar cel de-al doilea a slăbit.

3. Locotenentul Avidan, răpit la 14 decembrie 1969, are fracturi deschise la ambele membre inferioare, nu poate nici să stea în picioare, nici să meargă.

4. Comandantul Eyni, capturat la 18 iunie 1970, are o dublă fractură deschisă la un picior, care a făcut necesare numeroase intervenții chirurgicale, precum și o fractură complicată a brațului drept, care prin vătămarea unui nerv a dus la paralizia acestuia.

În susținerea acestei intervenții, a spus ambasadorul israelian, ar putea fi invocată Convenția de la Geneva privind prizonierii de război. El a arătat că țara sa este dispusă, pentru a-i obține pe cei patru militari ai săi grav răniți, să accepte orice soluție pe care ar sugera-o partea egipteană.

Ambasadorul Benshalom a făcut precizarea că intervenții similare, menite să conducă la salvarea vieții celor patru prizonieri, sînt pe cale de a se întreprinde și prin alte canale.

I s-a răspuns ambasadorului Benshalom că solicitarea va fi analizată.

Audiența a durat 30 de minute.

N O T A :

M.A.E. propune să fie informat despre acest demers al ambasadorului Israelului guvernul R.A.U. prin Ambasada R.S. România din Cairo, fără nici un comentariu.

25 decembrie 1970.

De acord

Macovescu

G. Macovescu

Ambasadorul Benshalom a făcut precizarea că intervenții similare, menite să conducă la salvarea vieții celor patru prizonieri, sunt pe care de a se întreprinde și prin alte canale.

I s-a răspuns ambasadorului Benshalom că solicitarea va fi analizată.

Audiența a durat 30 de minute¹².

Paul Niculescu-Mizil, căruia i-a fost adresat documentul respectiv, a fost de acord cu propunerea formulată de George Macovescu la sfârșitul notei de audiență, prin care „M.A.E. propune să fie informat despre acest demers al ambasadorului Israelului guvernul RAU prin Ambasada R.S. România din Cairo, fără niciun comentariu[s.n.]”¹³.

Nicolae Ceaușescu a pus rezoluția „Da” pe marginea documentului, în dreptul propunerii făcute de George Macovescu¹⁴, iar Cancelaria CC al PCR i-a informat în scris, la 7 ianuarie 1971, pe Paul Niculescu-Mizil, Corneliu Mănescu (ministru al Afacerilor Externe) și Vasile Vlad despre aprobarea implicării umanitare și strict secrete a României pentru salvarea a patru militari israelieni grav răniți¹⁵.

Informații succinte privind starea lor au fost oferite în scris de ambasadorul Raphael Benshalom, cu prilejul audienței din 23 decembrie 1970, astfel:

„1. Comandantul Eyal, capturat la 30 iunie 1970, este pe jumătate paralizat în urma unor fracturi ale coloanei vertebrale și a altor leziuni.

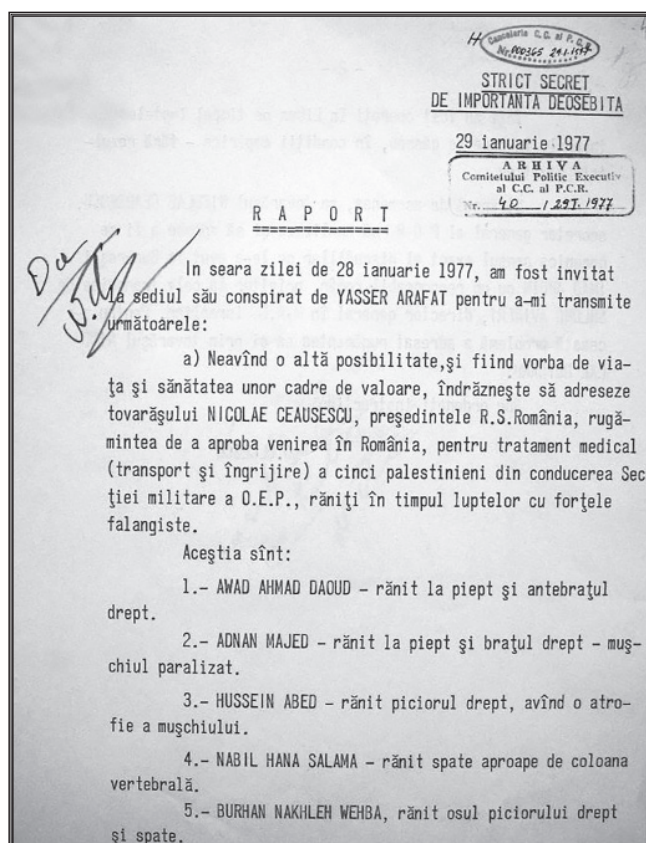
2. Locotenentul Dori, care la 30 mai 1970, când a fost răpit de către egipteni, era deja rănit. Conform rapoartelor Crucii Roșii Internaționale, starea sa este foarte îngrijorătoare, brațul drept îi este afectat de răni grave, a pierdut un ochi, iar cel de-al doilea a slăbit.

3. Locotenentul Avidan, răpit la 14 decembrie 1969, are fracturi deschise la ambele membre inferioare, nu poate nici să stea în picioare, nici să meargă.

4. Comandantul Eyni, capturat la 18 iunie 1970, are o dublă fractură deschisă la un picior, care a făcut necesare numeroase intervenții chirurgicale, precum și o fractură complicată a brațului drept, care prin vătămarea unui nerv a dus la paralizia acestuia”¹⁶.

Deși am încercat să aflăm detalii despre soarta celor patru militari israelieni, dacă au fost eliberați de autoritățile egiptene și trimiși în Israel, până în prezent nu am reușit să găsim informații în acest sens.

După șase ani, mai precis la 28 ianuarie 1977, Nicolae Ceaușescu a fost rugat de Yasser Arafat, prin intermediul lui Constantin Olcescu, să aprobe „venirea în România, pentru tratament medical (transport și îngrijire) a cinci palestinieni din conducerea Secției Militare a OEP, răniți în timpul luptelor cu forțele falangiste [din



Republica Libaneză -n.n.]”¹⁷. Președintele României a fost de acord cu solicitarea respectivă, iar de la Cancelaria CC al PCR au fost trimise trei note de informare a lui Teodor Coman - ministru al Afacerilor Interne, a generalului de Securitate Nicolae Doicaru și a lui Ștefan Andrei - ministru al Afacerilor Externe¹⁸.

Cei cinci palestinieni din conducerea Secției Militare a Organizației pentru Eliberarea Palestinei – menționați de Yasser Arafat lui Constantin Olcescu la 28 ianuarie 1977, în sediul conspirativ al liderului organizației respective – au fost următorii:

„1. AWAD AHMAD DAOUD – rănit la piept și antebrațul drept.

2. ADNAN MAJED – rănit la piept și brațul drept – mușchiul paralizat.

3. HUSSEIN ABED – rănit piciorul drept, având o atrofiere a mușchiului.

4. NABIL HANA SALAMA – rănit spate aproape de coloana vertebrală.

5. BURHAN NAKHLEH WEHBA, rănit osul piciorului drept și spate.

Toți au fost operați în Liban pe timpul luptelor în taberele în care se găseau, în condiții empirice – fără rezultate pozitive”¹⁹.

Cheltuielile efectuate de spitalele militare din România cu oaspeții palestinieni se achitau, de obicei, cu ajutorul Fondului de Solidaritate Internațională.

Acesta era alimentat cu sume provenite din impozitele și taxele plătite de cetățenii români.

În acel context foarte complicat, vicepreședintele egiptean Hosni Mubarak a efectuat o vizită în România, în perioada 27-28 aprilie 1977. Două săptămâni mai târziu, Nicolae Ceaușescu a fost primit, la Cairo, de președintele Anwar El Sadat, într-o vizită oficială de prietenie a liderului român în Republica Arabă Egipt (11-13 mai 1977).

În același an, Anwar El Sadat a efectuat o vizită de răspuns în România (29-31 octombrie 1977) și Nicolae Ceaușescu a organizat pentru oaspetele său o rundă de convorbiri la Sinaia, în scopul găsirii unor soluții de mediere a diferendelor care existau între Egipt și Israel.

După trei săptămâni de la discuțiile sale din România cu Nicolae Ceaușescu, președintele egiptean a efectuat, pentru prima dată, o vizită oficială în Israel - unde a fost primit cu cele mai înalte onoruri (19 noiembrie 1977).

Președintele Anwar El Sadat a ajuns din nou în România în perioada 11-12 februarie 1978, la invitația lui Nicolae Ceaușescu²⁰. Două luni mai târziu, politicianul comunist român a efectuat o vizită oficială de stat în SUA și președintele Jimmy Carter a menționat cu acel prilej faptul că „influența dumneavoastră [a lui Nicolae Ceaușescu-n.n.] în ceea ce privește întâlnirea dintre primul ministru [israelian Menachem] Begin și [Anwar El] Sadat a fost extrem de importantă pentru a pregăti o pace, pentru a trece la o comunicare directă între ei”²¹.

La rândul său, Nicolae Ceaușescu a recunoscut la 12 aprilie 1978 „rolul pe care dumneavoastră (președintele Jimmy Carter- n.n.) l-ați jucat, în Statele Unite, în a determina întâlnirea dintre președintele Sadat, vizita sa istorică la Ierusalim și întâlnirea cu premierul Begin”²².

Una dintre persoanele importante, aflate în imediata apropiere a lui Nicolae Ceaușescu și care a fost implicată în organizarea și desfășurarea vizitei oficiale în SUA a liderului comunist român, a fost general-locotenentul Ion-Mihai Pacepa. Concomitent, acesta avea diverse contacte cu conducătorii politici și militari palestinieni, ca urmare a ordinelor date de Nicolae Ceaușescu în anii anteriori și, după ce a dezertat și a fugit în SUA, la sfârșitul lunii iulie 1978, a avut posibilitatea să ofere celor care l-au interogat detalii despre diferite persoane care proveneau din Orientul Mijlociu și care au discutat cu generalul Ion-Mihai Pacepa despre diverse acțiuni politice, diplomatice, militare sau de altă natură.

Coincidența cronologică ne determină să semnalăm un amănunt foarte important, în opinia noastră. La 24 iulie 1978, Nicolae Ceaușescu a discutat,

la București, cu Averell Harriman, ambasador cu însărcinări speciale al SUA. Printre chestiunile abordate a fost și situația spionilor sovietici și americani, prinși de autoritățile de la Washington, respectiv de cele de la Moscova. Scandalul era în desfășurare, în momentul vizitei lui Averell Harriman la București și ambii politicieni au susținut ideea ca problemele respective „să nu fie discutate în public” (Ceaușescu) și „să fie ținute la tăcere” (Harriman)²³.

Întâmplător sau nu, general-locotenentul Ion-Mihai Pacepa a plecat, la Viena, cu un avion al companiei „Austrian Airlines”, în aceeași zi de 24 iulie 1978. De acolo a zburat mai departe pentru a ajunge la Düsseldorf și, apoi, s-a deplasat la Bonn - unde a avut o întâlnire cu secretarul de Stat Martin Grüner, din cadrul Ministerului vest-german al Economiei²⁴. Cinci zile mai târziu, reprezentanții autorităților române din Republica Federală Germania au intrat în alertă după ce au constatat dispariția generalului de Securitate Ion-Mihai Pacepa.

Conform relatărilor apărute după dezertarea și transferul său aerian realizat din RFG în SUA, la 29 iulie 1978, Ion-Mihai Pacepa a reușit să scape din țara în care s-a născut și a primit azil politic în SUA. A fost un eveniment cu totul neobișnuit pentru autoritățile de la București și consecințele sale au fost foarte grave pentru membrii serviciilor române de informații și contrainformații.

Revenind la discuția din 24 iulie 1978 dintre Nicolae Ceaușescu și Averell Harriman, ne-a surprins dialogul acestora pe tema spionajului și faptul că ambasadorul american părea să anticipeze dezertarea și fuga lui Ion-Mihai Pacepa în SUA, fără însă a dezvălui acest lucru politicianului comunist român:

„Averell Harriman: Să fie ținute la tăcere [problemele de spionaj - n.n.]. Se face prea multă publicitate. Însă președintele Carter, din nefericire, a promis că tot ceea ce va face, va face public, în fața opiniei publice. Îl cunoașteți pe președintele Carter ce fel de om este. Sunt convins că dumneavoastră veți menține relații bune cu dânsul. Este un om foarte deschis și franc.

Nicolae Ceaușescu: Am stabilit relații prietenești. Însă trebuie să vedem că sunt probleme care ar fi mai bine să nu fie puse public.

Averell Harriman: I-ați spus aceasta?

Nicolae Ceaușescu: Am discutat pe alte probleme. Atunci [în aprilie 1978, la Washington -n.n.] nu erau aceste cazuri. În fond, sovieticii au activitate de spionaj și au și Statele Unite. Este evident faptul că Șevcenko a fost până la urmă, să spun așa, reținut în Statele Unite [și] nu a creat deloc o atmosferă bună.

Averell Harriman: Fără îndoială că nu a creat o impresie favorabilă.

Nicolae Ceaușescu: Mai cu seamă că el făcea și alte activități și Statele Unite au reușit să afle niște lucruri care nu sunt deloc plăcute.

Averell Harriman: Cu zece zile în urmă am discutat cu Cyrus Vance [Secretarul de Stat al SUA- n.n.] la Geneva. I-am subliniat că el și Gromîko [ministrul Afacerilor Externe al URSS- n.n.] trebuie să ajungă la un respect profund. Probabil că ei vor putea să găsească o ieșire din astfel de impasuri.

Astfel de situații au fost create din greșeala de a mânuî faptele, de către ambele părți. Aceste fapte sunt de relativ mică importanță sau chiar lipsite de importanță față de problemele majore actuale.

Din nefericire, lucrurile se complică și mai mult datorită faptului că Șașaranski [acuzat de spionaj în favoarea SUA- n.n.] este evreu. De aceea, este un caz greu și dificil de mânuî. În ce vă privește, nu aveți probleme de a trata cu Congresul, în timp ce președintele nostru are o mare bătaie de cap cu Congresul [s.n.]²⁵.

Pornind de la discuția respectivă, se poate afirma cu certitudine faptul că ideea lui Averell Harriman privind

evitarea deteriorării relațiilor dintre state din motive de spionaj a găsit un interlocutor care gândea în același mod: Nicolae Ceaușescu. De aceea, probabil, procesul de pace început în Orientul Mijlociu de președintele Anwar El Sadat și prim-ministrul Menachem Begin, la îndemnul președinților Jimmy Carter și Nicolae Ceaușescu, nu a fost afectat de dezertarea generalului Ion Mihai Pacepa și fuga acestuia în SUA. Astfel, la 17 septembrie 1978 au fost semnate la Casa Albă două acorduri-cadru pentru stabilirea păcii în Orientul Mijlociu, negociate de președintele Anwar El Sadat și prim-ministrul Menachem Begin, timp de 13 zile, la reședința de vară de la Camp David a președintelui SUA.

Succesul diplomatic respectiv a fost anunțat lui Nicolae Ceaușescu de președintele Jimmy Carter printr-o scrisoare expediată în aceeași zi la București²⁶. Liderul comunist român a răspuns la acel mesaj tot printr-o scrisoare, trimisă la Washington DC, la 23 septembrie 1978²⁷. Cazul generalului de Securitate exista în continuare, însă problemele omenirii erau mult mai importante și nu stăteau să aștepte o rezolvare convenabilă pentru ambele părți a situației fugarului român.



Raportul trimis, la 5 martie 1976, lui Nicolae Ceaușescu de generalul de armată Ion Ioniță, privind desfășurarea unor tratative între R.S. România și Organizația Arabă pentru Industrializare, referitoare la exportul de tehnică militară românească și acordarea de asistență tehnică în Republică Arabă Egipt.

„REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA
MINISTERUL APĂRĂRII NAȚIONALE
Ministrul
Nr. M. 01063 din 05.03.1976

SECRET
Exemplar nr. 1

[Consemnare manu:] 1014 / 5.3.1976

Tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU
SECRETAR GENERAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN
PREȘEDINTELE REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

În perioada 17-24 februarie 1976, Direcția comerț exterior din Ministerul Apărării Naționale, împreună cu organe de resort din Ministerul Industriei Construcțiilor de Mașini, a purtat tratative comerciale și a semnat următoarele documente cu delegația Organizației arabe pentru industrializare (organizație formată din reprezentanți ai RA Egipt, Arabiei Saudite, Uniunii Emiratelor Arabe și Qatarului):

1. Contractul RAO-1/76, care prevede un export de tehnică militară în RA Egipt în valoare de 10.947.637 \$ devize libere, din care în acest an se vor

livra mărfuri în valoare de 6.882.820 \$ și în anul 1977 de 4.064.817 \$.

Cursul de revenire realizat la exportul mărfurilor din acest contract este de 12,54 lei/\$.

2. Contractul RAO-2/76, care prevede exportul de tehnică militară în RA Egipt în valoare de 11.374.800 \$ devize libere. Acest contract urmează să intre în vigoare după confirmarea lui de către autoritățile militare egiptene.

Cursul de revenire realizat la exportul mărfurilor din acest contract este de 14,31 lei/\$.

3. Protocolul nr. 1 privind nevoile de reparații de avioane și motoare ale părții arabe și posibilitățile de execuție ale Grupului aeronautic București.

Pe timpul tratativelor, delegația arabă a solicitat următoarele:

- să se trimită în RA Egipt, pe baza unui contract ce se va încheia în aproximativ 30 de zile, două aruncătoare românești de proiectile reactive calibru 122 mm, împreună cu 100 de lovituri aferente acestora, pentru a fi prezentate și experimentate prin trageri, de către specialiștii români, în fața militarilor egipteni;

- să se trimită în țările Organizației arabe pentru industrializare o grupă de specialiști români care să se consulte cu specialiștii egipteni asupra posibilităților de proiectare în comun și montare a aruncătorului românesc de proiectile reactive calibru 122 mm pe una din mașinile importate de Organizație din SUA, RF Germania sau alte țări;

- să li se transmită condițiile în care ar putea să fie primiți în RS România câțiva specialiști egipteni, pe o perioadă de 3-4 săptămâni, pentru a studia procesul de montaj și de încercare a loviturilor a[nti].t[anc]. PG-7 M și loviturilor reactive cal. 122 mm ce le importă din România, precum și condițiile în care ar putea fi trimisă o grupă de specialiști români în Egipt pentru acordarea de asistență tehnică în aceeași problemă;

- avioanele și motoarele reparate în RS România să fie recepționate la sol și în aer și predate părții egiptene

în RA Egipt, de către o grupă de piloți și tehnicieni români, partenerul menționând că va asigura transportul acestora, dus și întors, în formă demontată, cu mijloace proprii.

De comun acord cu Ministerul Industriei Construcțiilor de Mașini, *propun a aproba:*

- să se trimită în RA Egipt două aruncătoare de proiectile reactive calibru 122 mm, cu 100 [de] lovituri, precum și 10 specialiști care să prezinte, pregătească și execute trageri demonstrative în fața ofițerilor egipteni;

- să se trimită în țările Organizației o grupă de specialiști români care, împreună cu specialiștii egipteni, să studieze posibilitățile de proiectare în comun și de montare a aruncătorului românesc de proiectile reactive calibru 122 mm pe mașini importate de către țările organizației din alte țări;

- să se trateze condițiile de primire în țara noastră a unor specialiști egipteni și trimiterea în RA Egipt a unei grupe de specialiști români pentru însușirea procesului de montaj și de încercare a loviturilor PG-7 M și loviturilor de 122 mm reactive;

- să se continue tratativele pentru contractarea reparațiilor de avioane și să se accepte propunerile egiptene privind recepția acestora.

MINISTRUL APĂRĂRII NAȚIONALE

General de armată

(ss.) Ion Ioniță

[Pe verso:] R.D. 412/2873/27.02.1976²⁸.



Raportul trimis, la 8 aprilie 1976, lui Nicolae Ceaușescu, de către generalul de armată Ion Ioniță, referitor la tratativele desfășurate în luna martie 1976 între reprezentanții României și cei ai Republicii Arabe Egipt, în scopul exportării de tehnică militară românească se acordării de asistență tehnică de specialitate.

„REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA
MINISTRUL APĂRĂRII NAȚIONALE

Ministrul

Nr. M. 01647 din 08.04.1976

[Consemnare manu:] 1750/8.4.1976

[Rezoluție:] Da. ss. Nicolae Ceaușescu

SECRET

Exemplarul nr. 1

Tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU
SECRETAR GENERAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN
PREȘEDINTELE REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

În luna martie 1976, a fost semnat un contract de export de tehnică militară în RA Egipt pentru perioada 1976-1980, cuprinzând componente pentru pistolul-mitralieră calibrul 7,62 mm tip AKM, în valoare de 4.031.510 dolari SUA, liber convertibili.

Cursul de revenire ce se va realiza la exportul mărfurilor din acest contract este de 14,17 lei/\$.

Pe timpul tratativelor, *delegația egipteană a solicitat următoarele:*

- să li se transmită condițiile în care ar putea să fie primite în RS România trei grupe de specialiști

egipteni, pentru a studia procesul de montaj și încercare a pistoalelor mitralieră calibrul 7,62 mm tip AKM, a puștilor mitralieră calibrul 7,62 mm tip RPK și a puștilor semiautomate cu lunetă calibrul 7,62 mm, precum și condițiile în care ar putea fi trimiși specialiști români în RA Egipt pentru acordarea de asistență tehnică în aceleași probleme;

- să li se transmită documentația de fabricație a celor trei produse sus-menționate și părți componente ale acestora, în vederea montării lor în RA Egipt;

Având în vedere cele de mai sus, *propun a aproba:*

- să fie primite în țara noastră, pe baze contractuale, trei grupe de specialiști egipteni, pentru 3-4 săptămâni fiecare grupă, pentru a studia procesul de montaj și încercare a pistoalelor mitralieră tip AKM, puștilor

mitralieră tip RPK și puștilor semiautomate cu lunetă; să se acorde părții egiptene asistență tehnică, în aceleași probleme, prin trimiterea în RA Egipt a unor specialiști români din cadrul Ministerului Industriei Construcțiilor de Mașini și prin transmiterea datelor de montaj și încercare a celor trei produse;

- să fie continuate acțiunile pentru exportul de componente ale celor trei produse în RA Egipt.

Ministerul Industriei Construcțiilor de Mașini este de acord cu aceste propuneri.

MINISTRUL APĂRĂRII NAȚIONALE

General de armată

(ss.) Ion Ioniță

ss. Emil Bobu R.D. 311/M/1522 din 06.04.[19]76²⁹.

Romanian Political and Military Diplomacy in the Middle East and the Case of General Ion Mihai Pacepa (1967-1978)

Lieutenant-colonel (r) Petre Opreș, Ph.D.

Abstract: Nicolae Ceaușescu managed to establish a special confidential connection between the political leaders of Egypt and Israel, in order to mediate the conflict between the two states. It is well known that Nicolae Ceaușescu and Ion Gheorghe Maurer categorically refused on June 9, 1967, in Moscow, and subsequently to break Romania's diplomatic ties with the State of Israel. In parallel, for continue the supplying of the Egyptian army with products designed in the Soviet Union, Anwar El Sadat turned to Nicolae Ceaușescu. The Romanian leader then offered several types of military products manufactured in Romania under Soviet license, and several Romanian specialists arrived in Egypt in 1976.

Keywords: diplomacy, Egypt, Israel, military, Pacepa, Romania, the Soviet Union.

NOTE

¹ Director adjunct al Institutului Cultural Român de la Varșovia.

² Constantin Olteanu, Ilie Ceaușescu, Vasile Mocanu, Florian Tucă, *Mișcarea muncitorească, socialistă, democratică, activitatea Partidului Comunist Român și apărarea patriei la români. Repere cronologice*, Editura Militară, București, 1983, p. 641. Cf. Petre Opreș, *Legenda tractorului german „Hanomag 40R” montat la uzina „Industria Aeronautică Română” din Brașov (1946-1950)*, în „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, anul XXIV, nr. 3 (93)/2021, pp. 55-58.

³ Cf. Petre Opreș, *Armata, spionaj și economie în România (1945-1991)*, Editura Trei, București, 2021, p. 24-25; 57-60; idem, *Autovehicule, tractoare și locomotive străine în România, în timpul Războiului Rece*, Editura Militară, București, 2024, pp. 79-80; 107-108.

⁴ Gheorghe Gaston Marin, *În serviciul României lui Gheorghiu-Dej. Însemnări din viață*, Editura Evenimentul Românesc, București, 2000, p. 145.

⁵ Cf. Petre Opreș, *Licențe străine pentru produse civile și militare fabricate în România (1946-1989)*, Editura Militară, București, 2018, p. 48, 68; 207; 227.

⁶ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare: A.N.I.C.), Fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar nr. 152/1966, f. 14.

⁷ Arhivele Militare Naționale Române, Fond D, dosar V/2, vol. 3 b, f. 28.

⁸ Cf. Petre Opreș, *România în Organizația Tratatului de la Varșovia (1955-1991)*, Editura Militară, București, 2008, pp. 305-312.

⁹ A.N.I.C., Fond C.C. al P.C.R. – Secția Administrativ-Politică, dosar nr. 3/1976, f. 50.

¹⁰ ****Relațiile internaționale postbelice. Cronologie diplomatică, 1965-1980*, coord. Nicolae Ecobescu, Editura Politică, București, 1983, p. 316.

¹¹ A.N.I.C., Fond C.C. al P.C.R. – Secția Administrativ-Politică, dosar nr. 2/1976, ff. 55-56.

¹² Idem, Fond C.C. al P.C.R. – Secția Relații Externe, dosar nr. 149/1971, f. 3-4.

¹³ Ibidem, f. 4.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem, f. 1.

¹⁶ Ibidem, f. 5.

¹⁷ Idem, Fond C.C. al P.C.R. – Secția Administrativ-Politică, dosar nr. 3/1977, f. 4.

¹⁸ Ibidem, f. 3.

¹⁹ Ibidem, f. 4.

²⁰ Mircea Babeș, Ion Calafeteanu, Cristian Popișteanu, Șerban Rădulescu-Zoner, Valeriu Stan, Nicolae Stoicescu, *Politica externă a României. Dicționar cronologic*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 334; 337-338.

²¹ ****România: Supraviețuire și afirmare prin diplomație în anii Războiului Rece*, vol. 6, *Trei decenii de relații româno-americane, 1955-1985, Documente II, 1973-1978*, (ed.) Nicolae Ecobescu, Constantin Moraru, Nicolae Ropotean, Editura Fundația Europeană Titulescu, București, 2015, p. 608.

²² Ibidem, p. 609.

²³ Ibidem, pp. 693-694.

²⁴ ****Ion Mihai Pacepa în dosarele Securității: 1978-1980*, studiu introductiv, selecția documentelor și indice de nume de Liviu Țăranu, Editura Enciclopedică, București, 2009, pp. 183-184.

²⁵ ****România: Supraviețuire și afirmare prin diplomație...*, p. 694.

²⁶ Ibidem, pp. 701-702.

²⁷ Ibidem, pp. 703-704.

²⁸ A.N.I.C., Fond C.C. al P.C.R. – Secția Administrativ-Politică, dosar nr. 2/1976, ff. 55-56.

²⁹ Ibidem, dosar nr. 3/1976, f. 50.

CONFERINȚA INTERNAȚIONALĂ „RĂZBOIUL CRIMEII (1853-1856) ȘI CREAREA STATULUI ROMÂN MODERN – ELEMENTE DE INTERES STRATEGIC PRIVIND ECHILIBRUL DE SECURITATE ÎN SUD-ESTUL EUROPEI. ACTUALITATEA UNEI VIZIUNI DE SECURITATE REGIONALĂ ȘI GLOBALĂ”

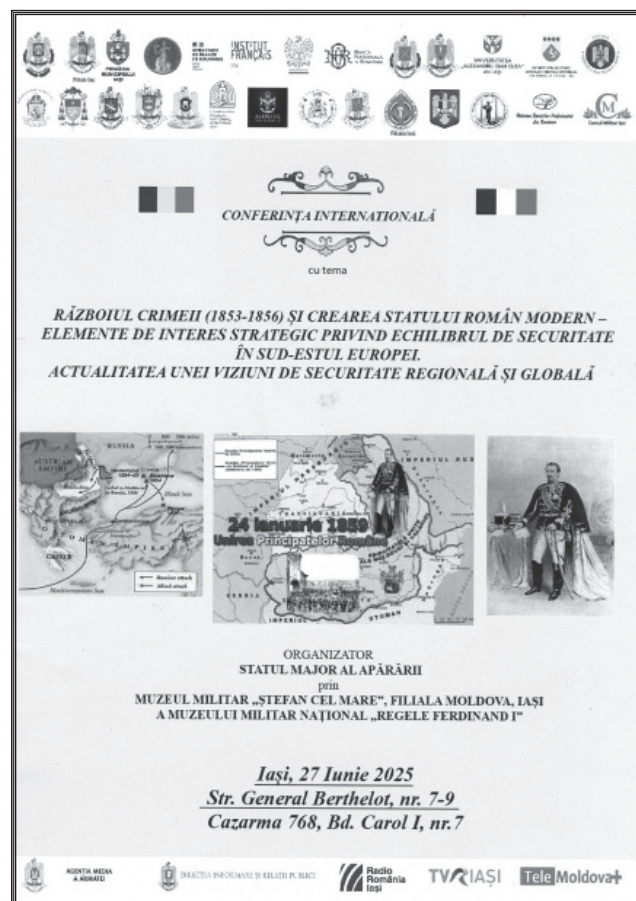
În continuarea activităților desfășurate în luna iunie a anului 2024, dedicate Războiului Crimeii și creării statului român modern, Statul Major al Apărării, prin intermediul Muzeului Militar „Ștefan cel Mare”, Filiala Moldova a Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”, în parteneriat cu Primăria Municipiului Iași, Ateneul Național Iași, Studioul de Arte Plastice al Armatei, Brigada 15 Mecanizată „Podu Înalt”, a organizat o conferință internațională, în ziua de 27 iunie 2025.

Evenimentul a debutat printr-un ceremonial militar desfășurat în Parcul „România-Franța. Solidaritate peste veacuri (1848-2025)”, din strada care poartă numele șefului Misiunii Militare Franceze în România (1916-1918), General Berthelot, prin dezvelirea busturilor statuare ale domnitorului Alexandru Ioan Cuza (realizat de către sculptorul Valentin Tănase, directorul Studioului de Arte Plastice al Armatei) și contelui Alexandre Walewski, ministrul de Externe al Franței, susținător al Unirii Principatelor Române (realizat de către sculptorul Gabriela Muscalu, Studioul de Arte Plastice al Armatei). Un sobor de preoți a ținut o slujbă de sfințire a operelor comemorative.

Au subliniat importanța inaugurării celor două monumente, dar și a relațiilor româno-franceze de-a lungul timpului, printr-o serie de mesaje și alocuțiuni, reprezentanții Statului Major al Apărării, Ambasadei Franței în România, Primăriei Municipiului Iași, Academiei Române – Filiala Iași, Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Diecezei Romano-Catolice Iași și Studioului de Arte Plastice al Armatei.

Corul „Marii Uniri” al Ateneului Național Iași a încheiat prima parte a evenimentului printr-o secvență muzicală intitulată „Onor făuritorilor Unirii Principatelor”.

Clădirea Cercului Militar Iași a găzduit o serie de expoziții cu temele: *Tricolor deasupra Europei. Relațiile româno-franceze reliefate în colecțiile Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”*, cuprinzând exponate din patrimoniul Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”; *Unirea Principatelor Române – chestiune de interes european pentru asigurarea echilibrului de*



securitate la Gurile Dunării și în Sud-Estul Europei, realizată cu sprijinul Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, cuprinzând și exponate din colecții particulare (Viorel Bolum, Societatea Română de Numismatică); Războiul Crimeii (1853-1856) și reconfigurarea temporară a echilibrului de putere în Sud-Estul Europei, realizată de către Muzeul Militar „Ștefan cel Mare”, Filiala Moldova a Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”.

Lucrările conferinței, care au avut loc în Sala Mare „Regele Ferdinand I și Regina Maria” a Cercului Militar Iași, au reunit membri și reprezentanți ai unor importante instituții de cultură civile și militare, din țară și străinătate (Bulgaria, Ucraina, Republica Moldova).

Comunicările prezentate au abordat teme care au fost structurate pe mai multe Secțiuni: „Războiul

Crimeii (1853-1856) și reconfigurarea temporară a echilibrului de securitate în Sud-Estul Europei". Lecții istorice ale trecutului și provocările de securitate din prezent și viitor, „Războiul Crimeii (1853-1856) și necesitatea creării unui stat „tampon” la Gurile Dunării pentru menținerea echilibrului de securitate în Sud-Estul Europei”; „Diplomație și diplomați pe frontul luptei Marilor Puteri pentru controlul securității în Sud-Estul Europei”.

Comunicările propuse spre audiere publicului au reliefat diverse aspecte ale desfășurării războiului Crimeii, implicațiile și urmările sale și ale Congresului de Pace de la Paris (1856) asupra situației Europei, dar și a Principatelor Române, sprijinul Franței în crearea statului român modern, dar și implicațiile acestui conflict în lumina provocărilor de securitate ale prezentului, cât și a vremurilor viitoare.

În anul 2019, când Muzeul Militar „Ștefan cel Mare”, Filiala Moldova a Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I” a organizat conferința cu tema „Contribuția Armatei României și a Elitelor la Apărarea și Recunoașterea Internațională a Marii Uniri (1919-1920)”, ne manifestăm speranța că acest demers va fi parte a unei succesiuni de reuniuni care să aducă în atenția publicului, dar și a specialiștilor momente importante ale istoriei noastre. Iată că dorința s-a îndeplinit, Muzeul Militar „Ștefan cel Mare”, Filiala Moldova, prin implicarea și dedicarea domnului director colonel (rz.) Dan Prisăcaru, a instituit o tradiție în acest sens, reuniunea din acest an fiind deja la a șasea ediție.

Folosim filele revistei „Document” pentru a transmite întregii echipe de la Iași, felicitările noastre.

Dr. Oana-Anca OTU



SIMPOZIONUL ȘTIINȚIFIC INTERNAȚIONAL „ARMATA ROMÂNĂ PE FRONTURILE CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL (1941-1945). 80 DE ANI DE LA ÎNCHEIEREA OSTILITĂȚILOR”

In data de 24 iulie 2025, la Pitești, s-a desfășurat un simpozion cu participare internațională, dedicat participării armatei române la cel mai amplu conflict militar care a implicat întregul mapamond, încheiat acum opt decenii. Manifestarea a marcat și sărbătorirea a 105 ani de la înființarea Depozitului de arhivă al Secției 6 istoric a Marelui Stat Major.

Sub cupola Aulei Universității de Știință și Tehnologie Politehnica București – Centrul Universitar Pitești s-au reunit oaspeți de seamă, cercetători, profesori, arhiviști și iubitori ai muzei Clio.

Alocuțiunile de deschidere ale domnului comandor (rz.) Iosif Bencze, ale directorului Arhivelor Militare Naționale Române, domnul colonel dr. Liviu Corciu și ale directorului Agenției pentru Știință și Memorie Militară Chișinău, domnul colonel (rz.) dr. Vitalie Ciobanu au reliefat importanța instituției arhivelor și a patrimoniului aflat în păstrare în evoluția structurilor militare ale armatei române și a evenimentelor la care au luat parte.

Au fost audiate lucrările unor istorici și arhiviști militari care au analizat o serie de aspecte legate

de încheierea conflictului, momente importante ale acțiunilor de luptă, actul de la 23 august 1944, prezentarea unor personalități militare dar și a unor militari de rând care prin faptele săvârșite au scris o pagină de istorie a războiului. Comunicările prezentate, împreună cu multe alte materiale și studii au fost reunite în volumul dedicat manifestării științifice, un tom consistent care prin cele 73 de contribuții științifice a întregit și îmbogățit imaginea celei de a doua conflagrații mondiale și a celor care au participat pe toate fronturile sale.

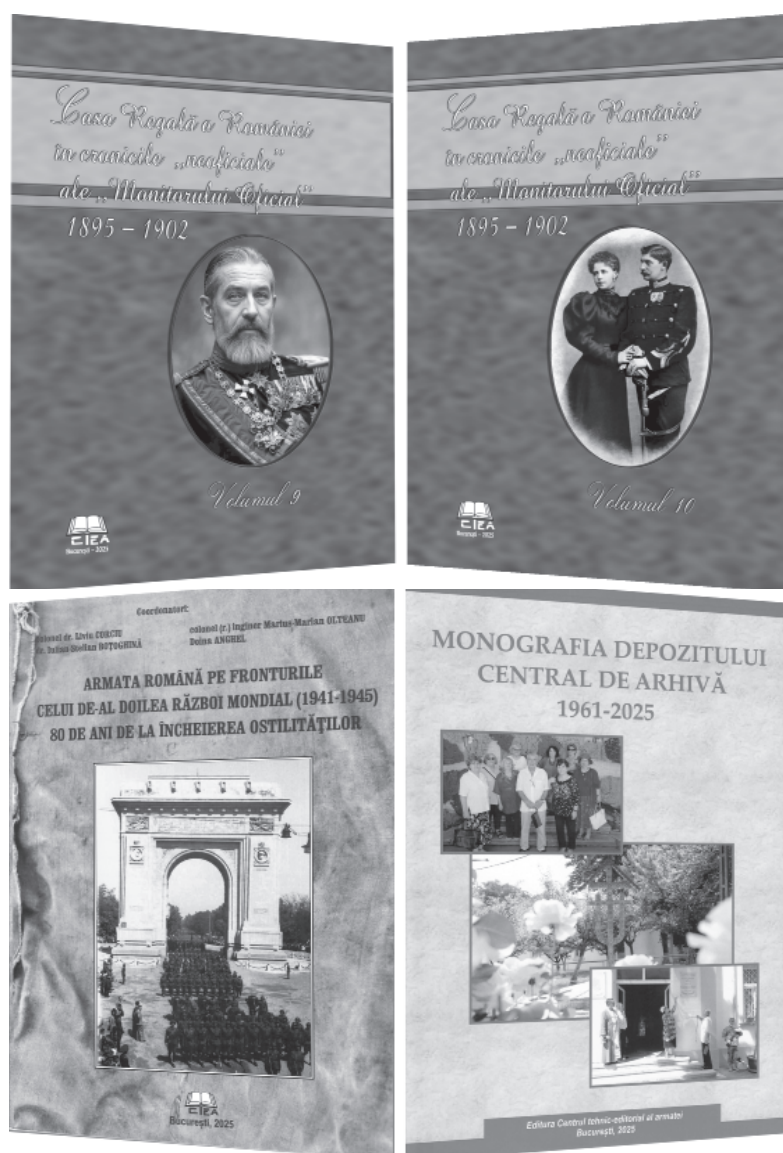
Cea de-a doua parte a evenimentului a fost dedicată recenzării unor lucrări științifice, dintre care amintim *Monografia Depozitului Central de Arhivă 1961-2005* și volumele 9 și 10 ale lucrării *Casa Regală a României în cronicile „neoficiale” ale „Monitorului Oficial”, 1895-1902*.

De asemenea, la eveniment au fost prezente Editura Militară, Editura Muzeului Național al Marinei Române Constanța, Editura Istros Brăila și Editura Propexi Dorohoi cu oferte de carte.

Dr. Oana-Anca OTU







PARTICIPAREA LA CEL DE-AL 50-LEA CONGRES INTERNAȚIONAL DE ISTORIE MILITARĂ

Cea de-a 50-a ediție a Congresului Internațional de Istorie Militară a fost organizată la Dakar, Senegal, în perioada 31 august-5 septembrie 2025, de către Ministerul Apărării din Senegal, Comisia senegaleză de istorie militară, Universitatea Sheikh Anta DIOP din Dakar, Comisia Internațională de Istorie Militară (ICMH), sub înaltul patronaj al Președinției Republicii Senegal.

Tema generală a congresului, găzduit pentru a patra oară de o țară de pe continentul african, după edițiile din 2004 Maroc, 2007 Africa de Sud și 2017

ofițeri cu grade superioare, istorici, cercetători, membri ai corpului academic, profesori de științe militare, specialiști în securitate, arhiviști și diplomați din 28 de țări (Africa de Sud, Austria, Belgia, Brazilia, Bulgaria, Burkina Faso, Camerun, China, Cipru, Coreea de Sud, Elveția, Finlanda, Germania, Grecia, Indonezia, Irlanda, Israel, Italia, Japonia, Marea Britanie, Maroc, Portugalia, România, Senegal, Spania, Statele Unite ale Americii, Turcia, Țările de Jos).

Din România au participat comandorul Marius-Corneliu Croitoru, șef oficiu la Arhivele Militare



Camerun, a fost *Rebellions, secessions and sovereignty in contemporary times – 1800 to the present (Intervenții militare și tranziții politice: din secolul al XVIII-lea până în zilele noastre)*, a marcat și aniversarea a 65 de ani de independență din anul 1960, dimensiunea internațională și multidisciplinară a acestuia permițând abordarea unor diverse aspecte militare, diplomatice, economice, sociale și culturale, atât la nivel local, cât și la nivel național, european și mondial.

Congresul Internațional de Istorie Militară este cea mai prestigioasă activitate științifică internațională în domeniul istoriei militare care reunește Comisiile de Istorie Militară din 41 de țări.

La congres au participat peste 100 de generali și

Naționale Române și dr. Manuel Stănescu, director adjunct al Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, președintele Comisiei Române de Istorie Militară.

La deschiderea congresului au fost prezenți ministrul senegalez al Apărării, general de forțe aeriene Birame Diop, șeful Statului Major General și șefii categoriilor de forțe ale armatei senegleze, prof. dr. Massimo de Leonardis, președintele Comisiei Internaționale de Istorie Militară, care, prin discursurile pe care le-au susținut, au scos în evidență importanța temei abordate pe care au apreciat-o a fi de mare actualitate și efortul făcut de către Ministerul Apărării din Senegal pentru organizarea și desfășurarea congresului.

În cadrul congresului s-au desfășurat și întâlnirile comitetelor: bibliografic, arhive și educațional. Reprezentantul Arhivelor Militare Naționale Române, comandor Marius-Corneliu Croitoru, a participat la întâlnirea Comitetului pentru Arhive Militare, comitet care a reunit reprezentanți din 7 țări (Italia, care asigură și funcția de președinte, Belgia, Portugalia, România, Senegal, Țările de Jos, Statele Unite ale Americii).

Agenda discuțiilor în cadrul Comitetului Arhivelor Militare a cuprins:

- stadiul publicațiilor pe blogul Comitetului Arhivelor Militare (<https://cam.hypotheses.org/>), prin contribuțiile lunare prin publicarea unor articole informative despre arhive / materiale din arhive din mai multe țări (Belgia, Italia, Portugalia și România);

- evoluția „Ghidului on-line al arhivelor militare” (Military Archives Guide), integrat pe site-ul Comisiei Internaționale de Istorie Militară (www.icmh-cihm.org/en/what-we-do/military-archives), instrument util pentru cercetători, savanți, studenți și arhiviști pentru a găsi informațiile corecte, pentru promovarea cercetării în domeniul istoriei militare. Ghidul conține informații esențiale despre arhivele militare, până acum fiind 15 contribuitori, inclusiv România;

- prezentarea sistemului arhivistic militar din România (cadrul legislativ, organizare, statut, clasificarea/ declasificarea informațiilor din documentele de arhivă, accesul la documentele de arhivă, digitalizarea/ microfilmarea documentelor, valorificarea patrimoniului arhivistic din Armata României, detalii despre pagina web a Arhivelor Militare Naționale Române, publicații și revista „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, provocări);

- prezentarea sistemului arhivistic militar din Belgia, clasificarea/declasificarea informațiilor din documentele de arhivă, accesul la documentele de arhive, platforme on-line pentru accesul la documente din arhivă;

- au fost făcute propuneri de îmbunătățire cu privire la mărirea contribuției la Ghidul on-line al arhivelor militare, modalități de atragere a altor arhive militare din cât mai multe țări pentru dezvoltarea acestuia, inclusiv prin implicarea comisiilor naționale de istorie militară.

Din discuții a reieșit că unul din principalele obiective ale arhivelor militare îl constituie promovarea cercetării prin publicarea materialelor legate de istoria militară,

prin coroborarea informațiilor atât din arhivele militare, cât și din alte surse, ca universități și colecții particulare.

Conferințele și dezbaterile au fost planificate pe 14 secțiuni, din partea României a prezentat o temă și dr. Manuel Stănescu, în contextul temei generale a congresului.

În cadrul congresului au fost incluse și

secțiuni pentru doctoranzi în domeniul istoriei militare, prezentarea Jurnalului Internațional de Istorie Militară și Istoriografie (IJMH) editat de către Comitetul Bibliografic, precum și acordarea premiului Andre Corvisier pentru cele mai semnificative teze de doctorat în domeniul istoriei militare.

Conform agendei congresului, au fost organizate vizite de informare la muzee militare, baze și facilități militare ale forțelor terestre, aeriene, navale și jandarmeriei, muzee de istorie și arheologie, precum și la Directoratul Arhivelor și Patrimoniului Forțelor Armate Senegaleze.

În cadrul adunării generale la finalul conferințelor a fost aleasă și noua conducere a Comisiei Internaționale de Istorie Militară, pentru un mandat de 5 ani, precum și componența comitetelor specializate. De asemenea, în cadrul Comitetului Bibliografic, dr. Manuel Stănescu



a fost ales membru, iar prof. dr. Dumitru Preda ales, în unanimitate, membru onorific, pentru întreaga activitate desfășurată după mai bine de 30 de ani.

În ansamblu, congresul a favorizat un util schimb de experiență în domeniul istoriei militare, în special, și al arhivisticii militare, în general. Participarea în continuare la congres asigură menținerea unei racordări strânse la o rețea științifică globală de instituții și proiecte

internaționale în domeniul studierii documentelor de arhivă și istoriei forțelor armate și, deopotrivă, o platformă de proiectare a vizibilității României pe plan științific la nivel internațional.

Cel de-al 51-lea Congres Internațional de Istorie Militară se va desfășura în Foz do Iguacu, Brazilia, în perioada 22-28 august 2026.

Comandor Marius-Corneliu CROITORU



Buzăul, oraș deschis tradițiilor, cercetării istorice și salvării patrimoniului. In Honorem profesor universitar dr. Ion I. Solcanu la 80 de ani. Salvarea patrimoniului – salvarea identității, coordonator dr. Marius-Adrian Nicoară, Editura ALPHA MDN, Buzău, 2023, 527 p.

Brimăria Municipiului Buzău a organizat, în anul 2023, Sesiunea de comunicări științifice *Buzăul oraș deschis tradițiilor, cercetării istorice și salvării patrimoniului*, în cadrul căreia au fost abordate teme dedicate împlinirii a 105 de la Unirea Basarabiei cu România; 105 ani de la Unirea Bucovinei cu România; 105 ani de la Marea Unire; 105 de la începutul Reformei agrare; 175 de ani de la Revoluția pașoptistă; 150 de ani de la moartea domnitorului Alexandru Ioan Cuza; viața și activitatea lui Dimitrie Cantemir.

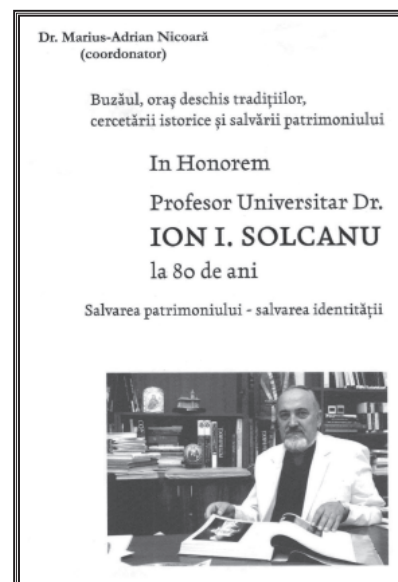
Volumul de față reunește comunicările susținute cu această ocazie și cele care au fost realizate în parteneriat cu *Academia Oamenilor de Știință din România*, *Academia de Științe a Moldovei*, *Universitatea de Stat din Moldova*, *Asociația Istoricilor din Republica Moldova „Alexandru Moșanu”*, *Institutul European pentru Cercetări Multidisciplinare „Dialogica” – Revistă de studii culturale și literatură și Centrul Cultural și Educațional „Alexandru Marghiloman” din Buzău*.

De asemenea, în lucrare regăsim un capitol dedicat domnului profesor universitar dr. Ion Solcanu, președintele Secției de Științe Istoric și Arheologice a Academiei Oamenilor de Știință din România, care a aniversat împlinirea a 80 de ani. Un frumos portret al istoricului și omului de cultură Ion Solcanu ne este conturat parcurgând paginile care, împreună cu fotografiile atent alese, surprind momente speciale din viața sa personală și profesională. Un accent deosebit este pus pe ampla activitate științifică și parlamentară. Mesajele la ceas aniversar ale colaboratorilor Vasile Mihalache, dr. ing. Adrian Badea, dr. Ioan Scurtu, acad. Andrei Eșanu, dr. Jipa Rotaru, dr. Valentin Ciorbea,

dr. hab. Anatol Petrencu, dr. Ioan Opriș, dr. Stoica Lascu, dr. Marius-Adrian Nicoară, dr. Oana-Lucia Dimitriu și dr. Dan Prisăcaru transmit cititorului emoția la ceas aniversar a celor care au avut ocazia și deosebita plăcere de a îl cunoaște și de a lucra cu această personalitate de marcă a istoriografiei românești.

Organizarea de evenimente culturale și editarea de volume au avut susținerea constantă din partea primarului Municipiului Buzău, domnul Constantin Toma, motivația regăsind-o în *Cuvântul înainte: Mă preocupă recuperarea moștenirii culturale a acestor locuri, pentru ca realizările și proiectele noastre de viitor să se așeze pe un fundament solid, care să readucă speranța concetățenilor noștri într-un viitor mai bun, mai frumos. De aceea, și inițierea unor astfel de activități științifice, unde sunt prezente personalitățile cu recunoaștere națională și internațională în domeniile lor de activitate, ce sunt invitate să participe cu teme de cercetare despre istoria, patrimoniul și tradițiile orașului și județului nostru.*

Dr. Teodora GIURGIU



**Valeriu Nicolescu, Valeriu Avram, Marius-Adrian Nicoară,
1000 de buzoieni pentru România, vol. 1, literele A-L,
Editura Alpha MDN, Buzău, 2023, 541 p.; 1000 de buzoieni
pentru România, vol. 2, literele M-Z,
Editura Alpha MDN, Buzău, 2023, 554 p.**

La nivelul Primăriei Municipiului Buzău, începând cu anul 2016, au fost inițiate mai multe proiecte de promovare a celor mai valoroase personalități buzoiene de ieri și de astăzi, de la tipărirea unor calendare de perete și agende, la manualele de *Istorie a județului Buzău și Geografie a județului Buzău*, la cărți în colecția *Biblioteca scriitorilor buzoieni* și la organizarea *Orei de istorie și Personalități buzoiene*.

Prezenta lucrare reprezintă o ediție revizuită, îmbunătățită a volumului intitulat „Personalități buzoiene 1918-2018, 500 pentru România”, care prin educație, muncă, inteligență și creativitate, au contribuit și contribuie atât la dezvoltarea comunității buzoiene, cât și a celei naționale sau internaționale.

Dicționarul cuprinde scurte biografii însoțite de poze ale celor mai cunoscuți 1.000 de buzoieni din toate timpurile (oameni de știință, scriitori, artiști plastici, compozitori, antreprenori, sportivi, jurnaliști, cercetători, profesori universitari, medici, teologi, militari, arhitecți, istorici, edili, politicieni, oameni de afaceri), a căror personalitate a fost evaluată după mai multe criterii precum: *calitatea umană, reușitele personale sau profesionale, recunoașterea națională și internațională, rezultatele activităților publice, calitatea de posibil model pentru tână generație, buna conduită și implicit absența activităților infracționale*.

După o perioadă lungă de cercetare și documentare, în care autorii au consultat o vastă bibliografie (arhive, documente, memorii, manuscrise, manuale; lucrări speciale și generale; periodice; TV; site-uri), a văzut lumina tiparului o lucrare, care vine să completeze noua viziune asupra a ceea ce reprezintă Buzăul în România și în lume, prin contribuțiile cetățenilor săi la dezvoltarea științifică, culturală, economică și socială a țării, ei aducând în memoria personală sau colectivă,



legendarul tărâm al Buzăului. Vectorii acestei dezvoltări, personalitățile ce se regăsesc în acest volum, ei duc identitatea buzoiană la nivel național și internațional, demonstrând că Buzăul este și unul din centrele spirituale importante din țara noastră. Suma de biografii reunite în cele două volume este o reflectare a elitei locale trecute sau prezente, ce poate constitui modele și oferi căi de dezvoltare personală.

În Cuprinsul primului volum regăsim *Cuvânt înainte* (de Constantin Toma, primarul Municipiului Buzău), *Introducere*, *Literele A-L*, *Bibliografie*, iar în cel de-al doilea volum *Literele M-Z*, *Postfață* și *Bibliografie*.

Urmând îndemnul de a parcurge paginile îndreptarului, care promovează buzoieni de excepție din diferite domenii de activitate, descoperim o carte cu valență enciclopedică, o utilă bază de date cu informații mai puțin știute, un model de urmat pentru celelalte județe și, de ce nu, un proiect care ar putea fi generalizat pentru întreaga țară.

Dr. Teodora GIURGIU



**Cornel C. Mărculescu, Dâmbovița turistică și culturală.
Clădiri, case impunătoare, oameni, întâmplări,
Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2023, 184 p.**

Apărut cu sprijinul Consiliului Județean Dâmbovița, în condiții grafice excepționale, cu o bogată ilustrație, albumul de prezentare reprezintă un reper deosebit de important în cunoașterea turistică a județului Dâmbovița, privit prin ochii oamenilor de cultură și ale personalităților militare care au locuit în aceste imobile cunoscute și mai puțin cunoscute, avându-se în vedere cu prisosință personalitatea celui care a deținut sau a trăit în aceste impunătoare edificii dâmbovițene.

Lucrarea este produsul a peste cinci ani de documentare și cercetare și aduce în atenția cititorului interesat casele și clădirile vechi din municipiul Târgoviște, dar și din județul Dâmbovița, și, implicit, inedite povești de viață ale personalităților care au stat în spatele acestor impozante bijuterii arhitecturale.

În Cuprinsul volumului regăsim: Cuvântul Președintelui Consiliului Județean Dâmbovița (ec. dr. Corneliu Ștefan); Introducere; Cetatea Dâmboviței în acte și documente (1512-1989); Ruinurile Târgoviștei; Casa Maria Alexandrescu (Eustațiu) – tridentul familiilor Andronescu – Dudău-Cornescu; Casa Traian Andor; Casa Leon Andronescu; Vila Aurelia din Pucioasa, județul Dâmbovița; Casa avocat George Bădescu din Fieni; Casa Balaban; Casa Baron Barbu Bellu (1825-1900); Casa general Virgil Bianu (1874-1948); Casa Nicolae Brătescu; Casa Dumitru Bucureșteanu; Casa în care s-a născut Tony Bulandra; Casa filantropului Constantin Carabella (1851-1928); Casa memorială Ion Luca Caragiale; Casa Muzeului Literaturii Române și dinastia familiei Ciorănescu din Moroieni; Casa Ionel Haralambie Constantinescu; Casa Cornescu-Cristescu; Casa Constantin I. Cristescu din Potlogi; Conacul familiei Dalles din Bușani; Casa Dimitropol-Slavu, o moștenire a Văcăreștilor; Clădirea Școlii Superioare de Cavalerie Regele Ferdinand I din Târgoviște (1892-1948); Clădirea Liceului Militar Nicolae Filănescu de la Mănăstirea Dealu (1912-1940); Conacul și domeniul lui Ion Ghica de la Ghergani; Conacul Olga Greceanu din Bălteni; Casa memorială pictor Nicolae Grigorescu (1838-1907); Conacul Iacobson din Bărbulețu; Casa Învățătorilor din județul Dâmbovița; Casa colonel Augustin Ionescu; Casa colonel Nicolae D. Murăreț (1900-1981); Casa Nicolin – Belle-Epoq-ul târgoviștean al arhitectului Clavel; Casa Lăzărică Petrescu (1901-1990) – primarul emblematic al orașului Târgoviște; Casa preot Alexandru Popescu Hăbeni (1885-1957); Casa gravor Gabriel Popescu (1866-1937); Casa Sache Poroineanu; Palatul administrativ al orașului Târgoviște (1897); Casa Niță Tătărănu (1881). O culă oltenească la Gemenea-Brătulești, comuna Voinești; Casa Gheorghe Tomescu; Casa Vasile Torge (1907-1988); Conacul de la Văcărești

și moștenirea acestuia prin Elena Văcărescu (1864-1947); Clădirea Colegiului Național Ienăchiță Văcărescu; Casa Iancu C. Vissarion (1879-1951) din Costeștii de Vale; Casa general Matei Vlădescu (1835-1901).

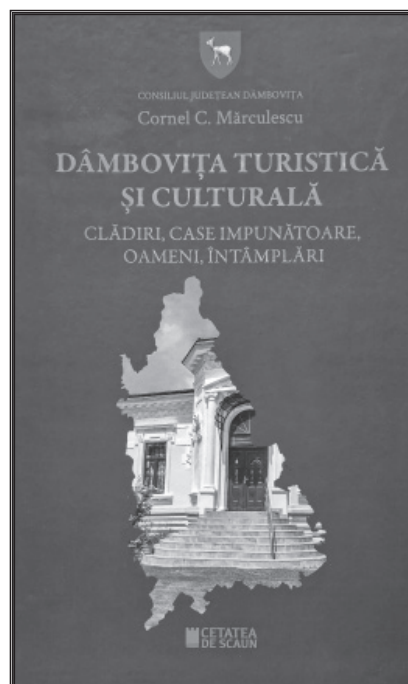
Prin demersul său editorial autorul și-a dorit scoaterea din uitare și aducerea în atenție atât a

caselor devenite muzeu, cât mai ales, al acelor care pe întreg cuprinsul județului Dâmbovița, au fost proprietatea sau au fost părtașe pentru găzduirea diferitelor personalități marcante din toate domeniile patrimoniului cultural județean și chiar național.

În afara informațiilor inedite oferite de personalitățile marcante ale județului Dâmbovița, autorul a considerat imperios necesar, ca în acest Album de prezentare, să includă și cele două instituții militare de prestigiu din perioada interbelică, reprezentative pentru învățământul militar dâmbovițean, dar și național, cu impact internațional: Școala de Ofițeri de Cavalerie Regele Ferdinand de la Târgoviște și Liceul Militar Nicolae Filănescu de la Mănăstirea Dealu.

Așa cum consemnează autorul în Introducere, ideea elaborării unei astfel de cărți a venit și din faptul că deși județul Dâmbovița reprezintă un reper primordial în istoria noastră națională, din păcate, foarte mulți tineri, chiar din județ, îl cunosc incomplet și uneori deformat, drept pentru care aceștia au nevoie de repere și rădăcini istorice proprii identități din care s-au născut. În acest sens, autorul adresează invitația spre lectură tuturor categoriilor sociale și iubitoare de păstrare și apreciere a valorilor culturale dâmbovițene, dar în special tinerilor, cei care reprezintă categoria cea mai vulnerabilă în înțelegerea și cunoașterea istoriei județene cu implicații naționale.

Dr. Teodora GIURGIU



Gheorghe Calcan, *Săgeata - studii*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2023, 251 p.

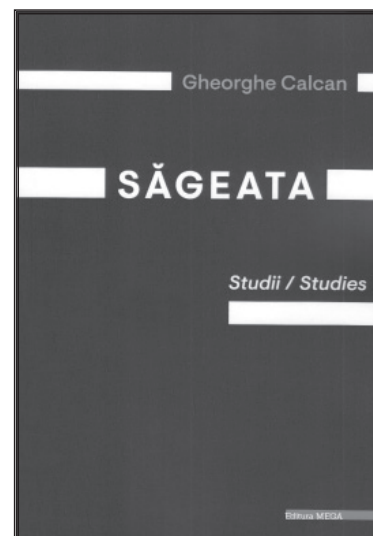
Prof. univ. dr. Gheorghe Calcan ne oferă spre lectură un volum dedicat localității natale Săgeata (jud. Buzău), în cuprinsul căreia regăsim *Cuvânt-înainte*; *Săgeata, Săgețenii și frumosul lor monument*; *Partea I* (Capitolul I. Din istoria Săgeții: I.1 Bagdații, primii proprietari ai moșiei Săgeata; I.2 Din toponimia comunei Săgeata, județul Buzău; I.3 Nume de străzi ale localităților din comuna Săgeata, județul Buzău; I.4 Convențional și neconvențional în numele din spațiul public al comunei Săgeata din județul Buzău; I.5 „Revoluția” din comuna Săgeata, județul Buzău, împotriva „Cooperativizării agriculturii”, octombrie 1962; I.6 Nume și epitafuri în cimitirele localității Săgeata din județul Buzău; I.7 Complexul memorial al eroilor din comuna Săgeata, județul Buzău; I.8 Victor Andreica, Florentin Stelian-Albu, *În căutarea unei noi șanse. Săgeata*; Capitolul II. Personalități. Oameni. Fapte: II.1 Locotenent-colonelul Mihail V. Gheorghiu (1889-?). Eroism și civism; II.2 Locotenent-colonelul Constantin Apostol (1903-1995): o stea a sportului hipic militar românesc. De la glorie la umilință; II.3 Alte personalități ale localității; II.4 Oameni de văz ai localității, 1934, II.5 Dintre fiii destoinici ai Săgeții; II.6 Săgețeni în Parlamentul și în Adunarea reprezentativă a României), *Încheiere* și *Part two* (A. Studies: I. A Model for the Society. On the Centenary of the First World War and of the National Great Union: Mihail V. Gheorghiu (A Case Study); II. Lieutenant-colonel Constantin Apostol, a Glory of the Romanian Military Sport; III. The Participation of Constantin Apostol in the military Operations of World War II; IV.

Lieutenant-colonel Constantin Apostol, from Glory to unfair Humiliation; V. Victor Andreica, Florentin Stelian-Albu, *Searching for a new Fortune. Săgeata*; B. Abstracts), *Bibliografie*.

Lucrarea reunește comunicările și studiile publicate în diverse volume, informații regăsite în fonduri arhivistice locale și naționale, în literatura circumscrisă tematicii abordate, aflate din convorbiri cu diverse persoane, din investigații personale, amintiri și considerații ale autorului, toate pentru a creiona imaginea localității care *a generat de-a lungul timpului fapte și fii destoinici, oameni și personalități cu afirmare atât în universul colectivității natale, în spațiul județean, cât și la orizontul referențialului național*.

În paginile Revistei „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române” au fost publicate în avanpremieră articole despre viața și cariera locotenent-colonelului Mihail V. Gheorghiu și locotenent-colonelului Constantin Apostol.

Dr. Teodora GIURGIU



Constantin I. Stan, Vasile Talpazan, *Viața politică în fostul județ Buzău (1918-1937)*, Editura Editgraph, Buzău, 2023, 215 p.

Volumul se oprește asupra vieții politice derulată în fostul județ Buzău, în anii interbelici și prezentării activității unor lideri politici, care au avut un rol însemnat și pe plan național.

În *Cuprins* regăsim: *Cuvânt înainte*, *Capitolul I*. Consecințele Primului Război Mondial în fostul județ Buzău, *Capitolul II*. Organizațiile partidelor politice în fostul județ Buzău în perioada interbelică (1918-1937), *Capitolul III*. Personalități ale vieții politice buzoiene în perioada interbelică (1919-1937), *Concluzii* și *Bibliografie selectivă*.

Prof. Constantin Coman sintetizează, în *Cuvânt înainte*, temele abordate de autori în această lucrare interesantă și valoroasă, care vede lumina tiparului după o muncă de cercetare riguroasă a multor surse inedite și editate. *Cartea înfățișează mai întâi gravele privațiuni și rechizițiile suportate de populația județului din partea ocupației germane în timpul Primului Război Mondial, precum și situația economico-socială după retragerea trupelor germane și înfăptuirea celei mai de seamă fapte istorice românești – Marea Unire din 1918*. Cel de-al II-lea capitol prezintă *cele mai importante formațiuni*

politice cu caracter democratic care s-au confruntat electoral [...], cu programele lor politice și rezultatele electorale, accentul căzând pe activitatea filialelor județene ale celor mai de seamă partide politice din acea vreme, PNL și PNȚ. Totodată, ne sunt oferite informații detaliate despre activitatea Partidului Conservator-Progresist, Partidului Poporului și Partidului Socialist. Capitolul al III-lea este dedicat *biografiilor fruntașilor politici ai partidelor politice reprezentative, fiind prezentate în primul rând cele ale unor personalități deja consacrate, precum Alexandru Marghiloman, dr. Constantin Angelescu și Constantin Garoflid, dar și ale unora mai puțin cunoscuți, precum Constantin C. Arion, Pompiliu Ioanițescu și Dumitru Serbescu-Lopătari, ceea ce reprezintă o contribuție deosebită a autorilor la îmbogățirea informației istorice privind rolul acestora în istoria acestor plaiuri.*

Bibliografia consultată a inclus fonduri de arhivă la nivel național și județean, jurnale, însemnări, memorii,

dicționare, lucrări generale și speciale, ziare și reviste pentru a reconstitui fidel perioada tratată din istoria meleagurilor buzoiene și de a oferi cititorilor o mai bună înțelegere a zbuciumatei vieți politice a prezentului prin raportare la cea a trecutului nostru interbelic, prea idealizat ca o epocă de aur a democrației noastre.



Dr. Teodora GIURGIU



Diana-Cristiana Lupu, România și Bulgaria. Relații politico-militare în timpul Războiului Rece. O perspectivă discursivă, Editura Militară, 2024, 247 p.

Semnalăm cititorilor lucrarea Dianei Cristiana Lupu, care a văzut lumina tiparului la Editura Militară și care tratează parcursul legăturilor a două state, situate în spațiul sud-est european, cu graniță comună, România și Bulgaria, în perioada ulterioară celei de-a doua conflagrații mondiale, cea a Războiului Rece, marcată de reșezarea lumii în două sisteme antagonice.

Conform spuselor autoarei, volumul analizează din perspectivă istorică, subordonată marii paradigme securitare, percepția dar și relaționarea din punct de vedere politic și militar, a celor două state ca membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia.

Lucrarea este structurată pe șase capitole, fiecare dintre ele propunând un obiectiv de cercetare, astfel, cel dintâi aprofundează contextul geopolitic și geostrategic al relaționării româno-bulgare în perioada Războiului Rece și prezintă o analiză comparativă a Organizației Tratatului de la Varșovia și Organizației Tratatului Atlanticului de Nord, prin prisma prevederilor documentelor fondatoare. Capitolul al doilea definește conceptul de suveranitate al celor două țări, ca membre ale Blocului estic. Cea de-a treia parte a lucrării este dedicată descrierii structurilor de comandă și control



armatele statelor membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia. Penultima parte a volumului este dedicată atât prezentării contextului cursei înarmărilor asociate Războiului Rece, cu accent pe situația celor două țări, valorificând aspectele naționale specifice, cât și pe demersurile pentru dezarmare ale acestora, în contextul securității europene. Cel din urmă capitol are ca punct central Actul Final de la Helsinki, precum și analiza

ale Organizației Tratatului de la Varșovia și implicațiile evoluției acestora, din punct de vedere doctrinar și legislativ, asupra României și Bulgariei. Capitolul patru propune un studiu de caz dedicat modului în care armatele română și bulgară au fost implicate în exercițiile militare și aplicațiile desfășurate de către

situației Balcanilor ca zonă liberă de arme nucleare și chimice, fiind evidențiat parcursul României și Bulgariei în procesul de înarmare-dezarmare.

Demersul științific este bazat pe o bibliografie bogată cuprinzând documente normative, lucrări de specialitate, periodice, surse web dar și documente de arhivă (atât ale instituțiilor de profil din România, dar și din străinătate).

Autoarea apreciază că lucrarea poate constitui un punct de plecare pentru aprofundarea cercetării interdisciplinare a relațiilor dintre cele două state, în perspectiva în care acestea sunt membre ale NATO și UE, în situația în care interpretările analitice generate de studiul istoriei României și Bulgariei, în perioada Războiului Rece sunt încă incomplete.

Dr. Oana-Anca OTU



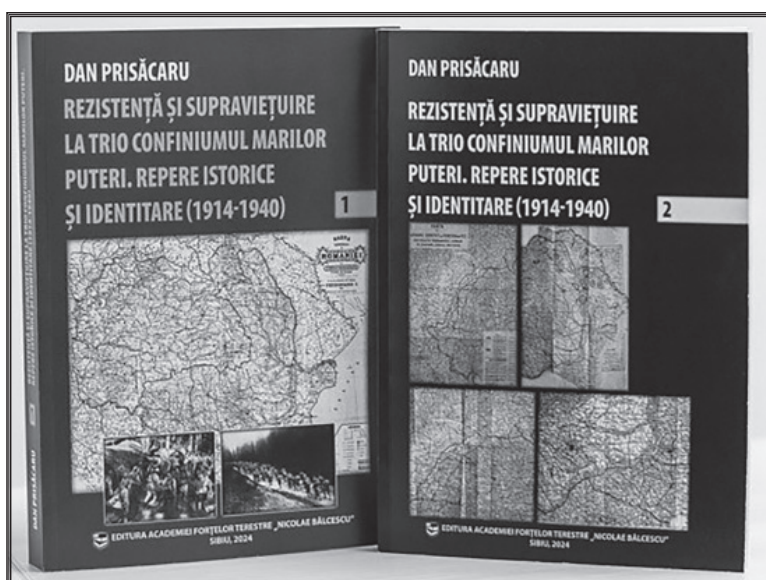
Dan Prisăcaru, *Rezistență și supraviețuire la trio confiniumul Marilor Puteri. Repere istorice și identitare (1914-1940)*, vol. I, vol II, Editura Academiei Forțelor Terestre Nicolae Bălcescu, Sibiu, 2024, 598 p.+408 p.

La Editura Academiei Forțelor Terestre, ce poartă numele unuia dintre cei mai mari istorici militari români, Nicolae Bălcescu, au apărut la sfârșitul anului 2024, două tomuri cu un titlu incitant: *Rezistență și supraviețuire la trio confiniumul Marilor Puteri. Repere istorice și identitare (1914-1940)*. Autorul este

domnul colonel (rz.) Dan Prisăcaru, directorul Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I”, filiala „Ștefan cel Mare”, Iași, instituție la înființarea căreia a contribuit decisiv și care se bucură de un mare prestigiu național și internațional.

Pe lângă activitatea de manager, foarte dinamică în proiectarea și materializarea proiectelor, autorul are și o relevantă activitate științifică. Este doctor în istorie a primei universități din România, „Alexandru Ioan Cuza”, din orașul celor șapte coline, cu o temă consacrată perioadei 1938-1940, la finalul căreia România întregită în anul de grație 1918, s-a prăbușit. Concomitent, participă constant la reuniuni științifice și publică articole de impact în reviste de specialitate.

Lucrarea conține 50 de studii organizate în opt capitole, cu titluri evocatoare și bine alese care reunes un



număr considerabil de analize care acoperă momentele fundamentale ale istoriei naționale din perioada 1914-1940 din perspectiva a trei instituții fundamentale – armata, diplomația și serviciile de informații/contrainformații.

Problematica este densă, astfel că este dificil să facem referiri la toate

studiile incluse în lucrare. Menționăm că se regăsesc aspecte ale efortului Armatei Române în Războiul de Întregire, rolul Iașului, ca a doua capitală, capitala de război a României în anii 1916-1918, contribuția unor personalități, ctitori ai Unirii – Alexandru Marghiloman, Pantelimon Halippa, Ion Nistor, Pimen Georgescu, Vasile Stroescu, Alexandru Averescu, Em. de Martonne, monumente ale Războiului de Întregire (Arcul de Triumf, mausoleele de la Mărăști și Mărășești).

O secvență aparte se apleacă asupra coordonatelor apărării naționale între cele două războaie mondiale, intrate în istoriografie sub sintagma perioada interbelică: potențialul militar al României, alianțele politico-militare ale țării noastre, dotarea Armatei Române, aliniamentul fortificat Carol al II-lea de la granița de vest etc.

Relațiile politico-militare dintre România și Polonia, state situate în istmul ponto-baltic sau „intermarium” (conceptul îi aparține mareșalului Pilsudski) sunt un alt subiect predilect al autorului, care a și organizat reuniuni științifice bilaterale cu mare impact mediatic. Pe lângă valoarea analizelor, importante sunt lecțiile pentru prezent, rezultate din această colaborare, cunoscut fiind că cele două țări, între care există un parteneriat strategic, sunt situate la granița NATO și UE.

De real interes istoriografic sunt studiile consacrate anilor 1938-1940. Autorul realizează o amplă radiografie a contextului internațional și a situației interne a României, marcată de instaurarea regimului monarhic autoritar al regelui Carol al II-lea și de deciziile sale, care au facilitat dezmembrarea integrității teritoriale în fatidica vară a anului 1940. Acestui dureros episod îi este dedicată partea a opta și ultima a lucrării.

Desigur că acest deznodământ are drept cauze esențiale schimbarea dramatică a raporturilor internaționale, pactul dintre Hitler și Stalin (23 august 1939) și înfrângerea Franței (mai-iunie 1940) sunt elemente definitorii, dar tot atât de adevărat că fisurile interne, inclusiv cele ale serviciilor de informații și

contrainformații, care fac obiectul părții a șaptea, au contribuit la drama statului român.

Remarcăm în aceste studii și articole temeinica documentare, prezentarea analitică și sintetică a informațiilor istorice, rigoarea argumentativă, dublate de formularea unor concluzii credibile, care se constituie în lecții și învățăminte pentru prezent. Iconografia bogată, constând în hărți, scheme, fotografii, documente etc., completează în mod fericit complexitatea investigației.

Lucrarea beneficiază și de contribuția unor personalități recunoscute – profesorii universitari Ioan Bolovan, membru corespondent al Academiei Române, Petre Otu și Cătălin Turliuc – care sintetizează liniile de forță al demersului științific al autorului.

Mai precizăm că lucrarea a primit, în 2025, o primă recunoaștere națională prin acordarea de către Fundația „Magazin Istoric” a premiului „Josef Pilsudski”, oferit de Maspex România.

Cunoscând tenacitatea și abilitățile domnului colonel (rz.) Dan Prisăcaru suntem convinși că va continua activitatea de investigare a istoriei contemporane a României, inclusiv pe dimensiunea ei militară.

Dr. Oana-Anca OTU



**Constantin I. Stan, Marius-Adrian Nicoară,
România la Conferința de Pace de la Paris (1919-1920),
Editura Tipo Moldova, Iași, 2024, 279 p.**

Actele plebiscitare solemne, care au avut loc la Chișinău (27 martie/9 aprilie 1918), Cernăuți (15/28 noiembrie 1918) și Alba Iulia (18 noiembrie/1 decembrie 1918), au reprezentat încununarea luptei seculare a poporului român. [...] Înfăptuirea României întregite a tuturor românilor, nu a fost un dar al aliaților occidentali, ci rezultatul unor imense sacrificii umane și materiale pe câmpurile de luptă, consemnează autorii în *Introducerea* volumului.

Harta politică și militară a Europei s-a schimbat radical, pe ruinele marilor imperii, rus, austro-ungar, german, otoman, s-au format state noi, precum: Polonia, Estonia, Letonia, Lituania, Cehoslovacia, Regatul Sârbo-Croato-Sloven, Finlanda și, nu în ultimul rând, România.

Constituirea acestor state trebuia însă confirmată de Conferința Păcii din capitala Franței. Participanții au trebuit să poarte o „bătălie” diplomatică pe alocuri foarte dificilă, pentru ca marile puteri învingătoare să le recunoască

și să le dea o consacrare internațională prin tratatele de pace.

Tratatele de pace semnate la Paris, și în suburbiile sale: Versailles, Saint Germain, Neuilly-sur Sein, Sévres au trebuit să înregistreze de fapt o realitate istorică incontestabilă, existența noilor frontiere naționale ale României.

Autorii și-au propus să trateze cu obiectivitate, profesionalism, transparență și discernământ pe baza unor documente noi din arhivele românești și străine, a materialelor, edițiilor tipărite, articolelor din ziare,



reviste, scrisori, rapoarte, memorii etc., o serie de teme, constituite în 6 capitole (Capitolul I – *Deschiderea lucrărilor Conferinței de Pace de la Paris. Atitudinea României*; Capitolul II – *România și semnarea Tratatelor de Pace cu Germania și Austria*; Capitolul III – *Casa Regală și diplomația românească pe timpul campaniei pentru securitatea Europei. Armata Română la Budapesta (august 1919)*; Capitolul IV – *Consacrarea desăvârșirii unității naționale în primul Parlament al României Mari*; Capitolul V – *România și Tratatul de Pace de la Trianon din 4 iunie 1920*; Capitolul VI – *România și Tratele*

de Pace de la Neuilly sur Seine cu Bulgaria și Sevres cu Imperiul Otoman) și prin demersul lor și-au dorit să demonstreze că dreptatea și adevărul au triumfat, și că pe temelii solide ale tratatelor de pace din anii 1919-1920 s-a realizat România întregită a tuturor românilor.

Lucrarea este completată de *Iconografie*, iar în final regăsim bogata *Bibliografie selectivă* consultată: I. Izvoare (1. Documente inedite. Arhive; 2. Documente editate. 3. Memorii. Însemnări. Jurnale; 4. Ziare, reviste, alte publicații) și II. Lucrări generale și speciale.

Dr. Teodora GIURGIU



23 august 1944. Adevăr și mistificare, coordonator Gavriil Preda, Editura Corint, București, 2024, 607 p.

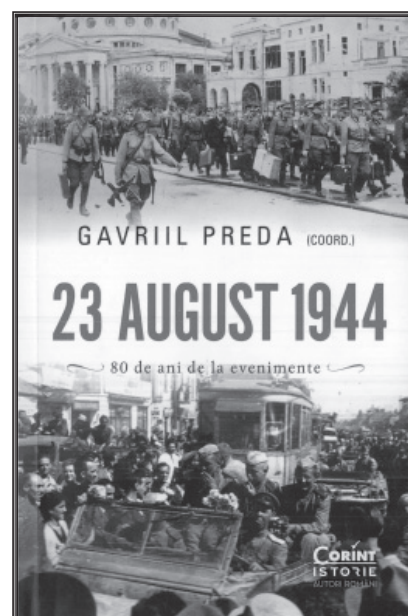
Istoriografia dedicată Actului de la 23 august 1944 este impresionantă și reflectă preocuparea firească a istoricilor, dar și a cercetătorilor din alte domenii de a descifra cât mai aproape de realitate contextul, pregătirea și modul de desfășurare a unui eveniment de o importanță semnificativă.

Dr. Gavriil Preda, în *Argumentul* care deschide volumul, a considerat necesară o succintă prezentare a contextului internațional, a actorilor participanți în pregătirea acțiunii, a modului de desfășurare a Actului de la 23 august 1944, precum și a consecințelor imediate și de lungă durată pentru poporul și statul român, sub mai multe aspecte.

Lucrarea reunește o serie de studii ordonate tematic în 3 părți: *Partea I – Înainte de 23 august 1944* (România în al Doilea Război Mondial. Dimensiuni geopolitice, geostrategice [militare] și economice – Petre Otu; Alianțe politice din România înainte și după 23 august 1944 – Constantin Corneanu; Operațiunea Iași – Chișinău, relatată de mareșalul Rodion Malinovski la Academia Militară „Mihail V. Frunze” de la Moscova [1958] – Petre Opriș; *Partea a II-a – La 23 august 1944* (Constituirea guvernului de la 23 august 1944 și activitatea sa până la intrarea în legalitate – Ioan Scurtu; Germania nazistă și Actul de la 23 august 1944 – Ottmar Trașcă; 23 august 1944: schimbarea de regim și ordinea constituțională – Cătălin Turliuc; Raportarea serviciilor de informații străine la Actul de la 23 august 1944 și urmările acestuia – Sorin Aparaschivei; 23 august 1944 – variante, percepții și explicații – Alin

Spănu; 23 august 1944 în spațiul fluvialo-maritim românesc: provocări, soluții, consecințe – Valentin Ciorbea, Dan-Dragoș Sichigea); *Partea a III-a – După 23 august 1944* (Consecințe geopolitice și geostrategice ale evenimentelor de la 23 august 1944 din România – Ioan Chiper, Constantin Hlihor; Câteva considerații privind consecințele economice ale Actului de la 23 august 1944 – Florian Banu; Reflectarea Actului de la 23 august 1944 în istoriografia sovietică/rusă – Vasile Buga; Impactul Actului de la 23 august 1944 asupra relației din România și Ungaria – Alexandru Ghișă; 23 august 1944 în filmul românesc – Viorel Domenico; Miercuri, 23 august 1944: două mărturii memorialistice – Mircea-Dorel Suciu).

Dimensiunea Actului de la 23 august 1944, inclusiv sub raport evenimential, a fost amplu analizată și de istoriografia națională, și de cea străină. Relevanța acestui moment, capital pentru istoria poporului român în



secolul al XX-lea, a constituit, constituie și va mai constitui subiectul unor perspective diferite, a generat și va mai genera polemici privitoare la premise și consecințe, la rolul și poziția diferitelor personalități politice și actori sociali, la implicarea și conexiunile dintre factorii interni și cei externi relevanți, proces necesar și benefic pentru noi investigații istorice, consemnează coordonatorul volumului.

Bazându-se pe documente din arhivele române, germane, anglo-americe și sovietice și, deopotrivă,

literatura memorialistică, în cele 15 studii și articole științifice, cei 18 istorici reputeți încearcă să apropie adevărul faptelor istorice privitoare la 23 august 1944 potrivit cu stadiul actual al cercetării istorice naționale, înlăturând astfel interpretările eronate ce au existat până în decembrie 1989.

Dr. Teodora GIURGIU



Colonel (rz.) Constantin Chiper, *Cartea de aur a eroilor și veteranilor de război ploieșteni*, Editura Karta Graphic, Ploiești, 2024, 232 p.

La aproape un secol de la adoptarea Legii asupra regimului mormintelor de război în România publicată în „Monitorul Oficial” nr. 119 din 2 iunie 1927, care prevedea ca în fiecare localitate să fie elaborată *Cartea de Aur*, în care să fie consemnate numele eroilor comunității, pentru a se cinsti memoria celor care și-au dat viața pe câmpurile de bătălie, autorul ne pune la dispoziție această lucrare cu o importantă valoare documentară și istorică.

Demersul științific a urmărit reconstituirea jertfei făcute de concetățenii noștri ploieșteni, pentru care Țara, Neamul și credința au reprezentat izvoarele convingerii că acționează pentru o cauză dreaptă.

Volumul se deschide cu Prefața semnată de colonel rz. prof. univ. dr. Dumitru Codiță, *Nu mor eroii...* de managerul Bibliotecii Județene „Nicolae Iorga” Ploiești, Mihaela Radu și *Argument* de colonel rz. Constantin Chiper. *Capitolul I* surprinde participarea ploieștenilor la făurirea istoriei naționale, *Capitolul II* este dedicat Primului Război Mondial – eroi și veterani de război ploieșteni, *Capitolul III* celui de-Al Doilea Război Mondial – eroi și veterani de război ploieșteni, *Capitolul IV* – Ordine și medalii pentru eroismul prahovenilor și ploieștenilor și *Capitolul V* – *Anexe*

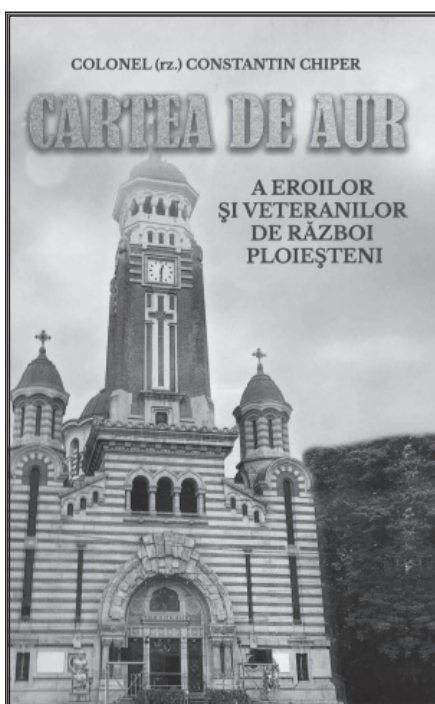
(1. Poezii, 2. Unități Militare, 3. Imagini), *Postfață*, *Bibliografie* și *Date biografice*.

Autorul, bine-cunoscut pentru activitatea sa didactică și de cercetare care s-a concretizat în numeroase apariții editoriale, articole și studii cu tematică istorică, își duce la împlinire un deziderat – acela de a oferi cititorilor interesați o lucrare dedicată ploieștenilor, care s-au jertfit în numele sacru al Patriei.

Bazată pe bogate surse editate și inedite consultate, deținute de Arhivele Militare Naționale Române București, Depozitul Central de Arhivă Pitești, Academia Română, Biblioteca Județeană „Nicolae Iorga” Ploiești, Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”, cartea îndeamnă spre neuitare și pioasă reculegere în memoria jertfei eroilor noștri din toate timpurile, iar portretele de veterani de război, ale fiecăruia din

cele trei războaie menționate, demonstrează cu puterea faptelor și exemplului unor mari personalități militare, importanta sursă a mediului militar ploieștean, care a dat țării cetățeni de mare valoare și caracter, patrioți adevărați dedicați țării și neamului românesc.

Dr. Teodora GIURGIU

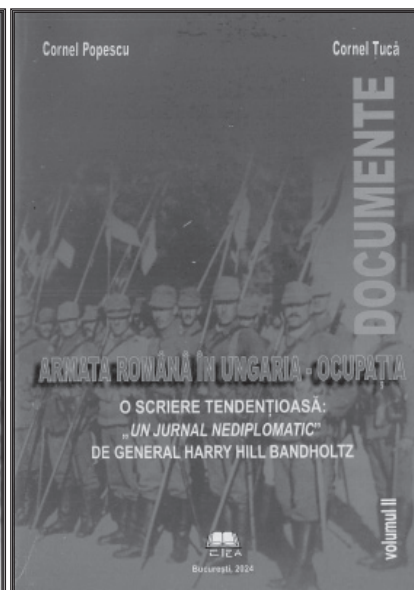
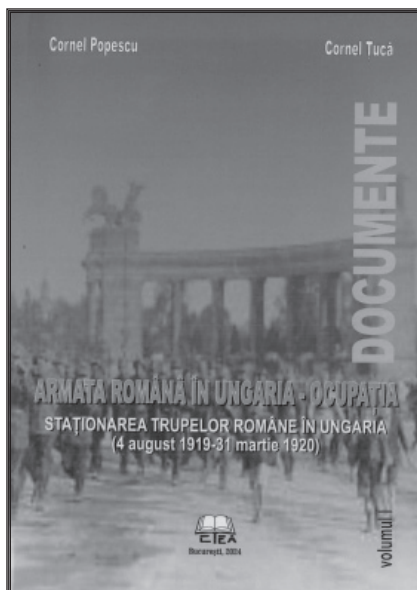


Cornel Popescu, Cornel Țucă, Armata Română în Ungaria – Ocupația, vol. I: Staționarea trupelor române în Ungaria (4 august 1919-31 martie 1920), Editura Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2024, 218 p.; vol. II: O scriere tendențioasă: „Un jurnal nediplomatic”, de general Harry Hill Bandholtz, Editura Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2024, 146 p.

Ele două volume vin să întregască proiectul editorial din care mai fac parte lucrările *Campania Armatei Române în Ungaria (20 iulie-18 august 1919)* și *Armata Română în Ungaria: dislocări – evacuare (1919-1920). Documente*.

În *Cuprinsul* primului volum regăsim: *Lista abrevierilor*, *Cuvânt-înainte* (de prof. univ. dr. habil. Silviu Miloiu), *Prefață*, *Document nr. 1* (Maior Constantin Drăgănescu: „Cap. XVI: Perioada de ocupație a teritoriului Ungariei. 18.VIII-12.XI.1919”); *Document nr. 2* (Căpitan Popovici Sever: Dare de seamă întocmită la 22.I.1924 asupra conținutului dosarului nr. 180); *Document nr. 3* (Maior Alexandru Șt. Dumitrescu: Organizarea teritoriului ocupat din [...] Ungaria, în Campania 1918/1919, din punct de vedere militar [...]); *Document nr. 4* (Dr. Ladislau Szabó: Bolșevismul în Ungaria. Din documentele dictaturii proletariatului [extras]); *Document nr. 5* (Memoriul colonelului Laurențiu Bârzotescu privind rezumatul operațiunilor întreprinse de Armata Română în anul 1919 în Transilvania și Ungaria); *Document nr. 6* (Memoriu asupra condițiilor politice, militare și juridice ale operațiunilor Armatei Române [...] și a ocupației Ungariei); *Document nr. 7* (Colonel Constantin Drăgănescu: Rezumat asupra rolului, conduitei și activității Armatei Române, în Campania din 1918-1920, în [...] Ungaria); *Document nr. 8* (Căpitan Popovici Sever: Divizia a 2-a Cavalerie. Descrierea operațiunilor de la 5 august-17 august 1919), *Ilustrații*, *Indicele actualizării numelor și Indicele actualizării denumirii localităților/formelor de relief*.

Din *Cuprinsul* celui de-al doilea volum reținem: *Lista abrevierilor*, *Prefață*, *Document nr. 1* (Colonel Victor Renescu: „Scrieri tendențioase, din surse suspecte, care apar azi relative la istoricul ocupării



Ungariei și Buda-Pestei de către Armata Română și care urmăresc ponegrirea României [...]); *Document nr. 2* (Iosef Balogh: Românii în Budapesta. Carnetul de însemnări al generalului american „Bandholtz”); *Document nr. 3* (Locotenent-colonel Nicolae Stătescu: „Ocuparea Budapestei de către Armata Română, după documente”); *Document nr. 4* (Maior Alexandru Dumitrescu: Chestiunea „Bandholtz”); *Document nr. 5* (Maior Alexandru Dumitrescu: Recenzia Jurnalului generalului Bandholtz), *Ilustrații*, *Indicele actualizării numelor și Indicele actualizării denumirii localităților/formelor de relief*.

Documentele inedite selectate din fondul de arhivă creat de Serviciul Istoric al Armatei din cadrul Marelui Stat Major, care sunt publicate integral sau parțial, așa cum subliniază și autorii în *Prefață*, *scot în evidență rolul și capacitatea de analiză și decizie a conducerii politico-militare române, precum și capacitatea de comandă și organizatorică a Marelui Cartier General român, Comandamentului Trupelor din Transilvania și marilor unități militare române în adaptarea și transpunerea în practică a tuturor deciziilor politice și militare luate în acest sens*.

Primul volum *evidențiază prioritar, sub multiple aspecte, rolul pe care Armata Română l-a avut în timpul perioadei de ocupație a Ungariei – după înfrângerea Armatei Roșii ungare și alungarea Guvernului bolșevic Béla Kun – în: reinstaurarea unui nou regim politic „democrat”; dezarmarea centrelor populare bolșevizate și restabilirea ordinii și liniștii de drept; sprijinirea noilor autorități ungare în restabilirea unei administrații noi, legale și normale; asigurarea libertăților politice și culturale atât clasei politice, cât și populației, precum și garantarea unui cadru propice de manifestare a acestora; prioritar aprovizionarea și alimentarea populației, adusă în pragul înfometării generale de guvernarea bolșevică; precum și, nu în ultimul rând, ajutorarea dată noilor autorități ungare în finalizarea amplului proces legat de reorganizarea poliției, jandarmeriei și noii armate maghiare.*

Documentele din volumul II sunt *un răspuns direct la publicarea broșurii „Un Jurnal nediplomatic”, redactat*

după moartea generalului Harry Hill Bandholtz, editată de profesorul de științe politice Fritz Konrad Kruger, de la „Witterberg College”, și tipărită în anul 1933 la „Columbia University Press” din New York și constituie o analiză critică, contrazisă punctual cu documente, a afirmațiilor consemnate în această broșură atribuită generalului american Harry Bandholtz, al cărei conținut, în opinia redactorilor militari, „nu caută decât să redea ocupația română în culorile cele mai grave”.

Cei doi reputați cercetători, dr. Cornel Popescu și dr. Cornel Țucă, după o muncă amplă de investigare arhivistică reușesc să aducă în fața cititorilor interesați, așa cum consemnează prof. univ. dr. habil. Silviu Miloșiu în *Cuvânt-înainte*, o nouă valoroasă lucrare istoriografică, caracterizată prin importanța informațiilor semnalate și prin indicarea surselor documentare citate.

Dr. Teodora GIURGIU



Alexandru Marghiloman, Discursuri, volumul I: 1885-1892 (356 p.), volumul II: 1893-1900 (425 p.), volumul III: 1901-1909 (469 p.), volumul IV: 1910-1913 (406 p.), volumul V: 1914-1924 (363 p.), editori dr. Marius-Adrian Nicoară, dr. Luminița Giurgiu, dr. Constantin I. Stan, Ștefan Davidescu, Editura Alpha MDN, Buzău, 2025

Alexandru Marghiloman s-a numărat printre personalitățile marcante ale vieții politice românești de la sfârșitul secolului al XIX-lea și prima parte a secolului al XX-lea.

La 100 de ani de la moartea acestuia, survenită la 10 mai 1925, prin editarea volumelor *Discursuri. 1885-1924*, ne este oferită o *capodoperă oratorică de o enormă importanță istorică*, așa cum consemnează Irina Vlăduca-Marghiloman în *Cuvânt înainte*.

Având susținerea constantă a primarului Municipiului Buzău, domnul Constantin Toma, *Alexandru Marghiloman, buzoianul care prin educație, muncă, inteligență și determinare a contribuit decisiv la realizarea României Mari [...] unul dintre modelele umane pe care îl putem avea în viața politică, economică, socială și culturală a țării noastre* a fost în ultimii ani omagiat prin organizarea de conferințe, sesiuni de comunicări științifice, ceremoniale religioase și militare, emisiuni de radio și televiziune, tipărirea de cărți, reviste și calendare,

emiterea de timbre filatelice și, nu în ultimul rând, prin realizarea și amplasarea unei statui la Buzău și unui bust la Ialoveni, în Republica Moldova.

După o muncă de documentare de aproape 6 ani la Arhivele Naționale Istorice Centrale, Biblioteca Academiei Române și Biblioteca Națională a României și după consultarea discursurilor publicate în timpul vieții autorului și a presei vremii, editorii pun la dispoziția publicului interesat *Discursurile* lui Alexandru Marghiloman, în 5 volume la finalul cărora regăsim o tablă de materii corespunzătoare.

Discursurile lui Alexandru Marghiloman cuprind o perioadă de patru decenii de activitate politică, dar și social-culturală, pusă în slujba comunității locale, cât și a celei naționale și sunt de la simple și scurte intervenții în Parlament, la discursuri fulminante în Adunarea Deputaților și Senat, interpelări de substanță sau alocuțiuni ocazionale. Ele reflectă o frescă a societății românești și oferă imaginea vieții politice a României dinainte și după 1918.

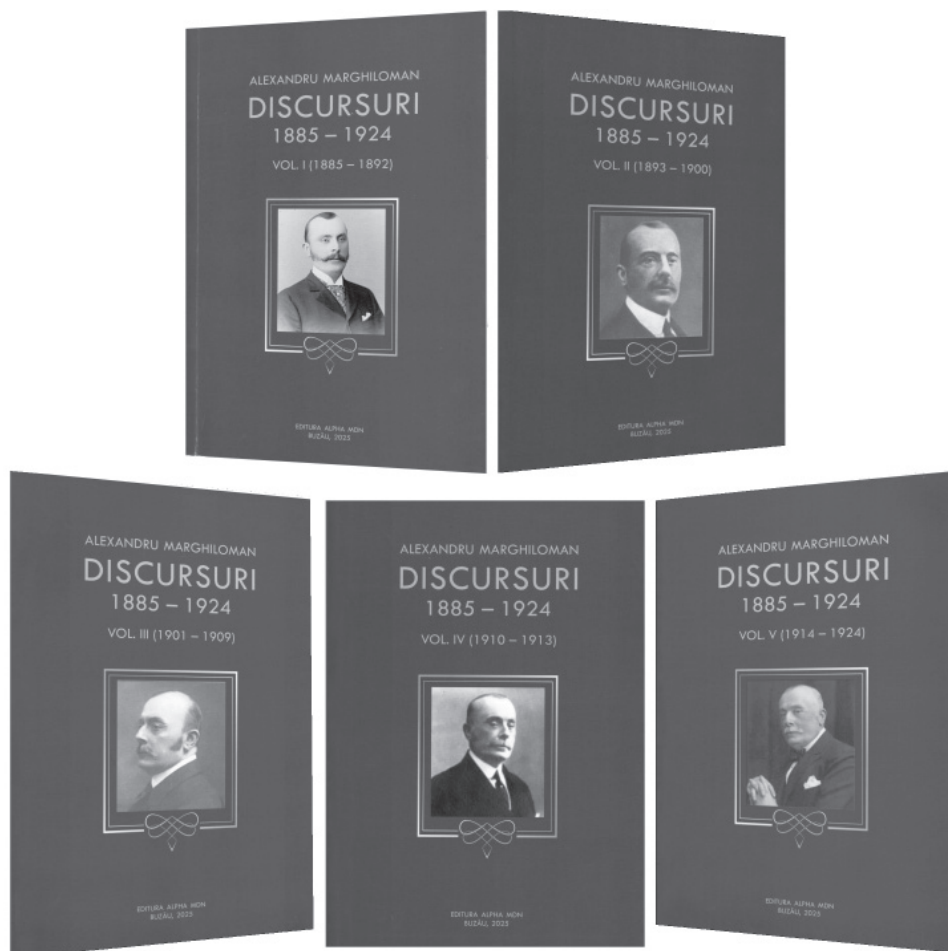
Politicianul Alexandru Marghiloman a promovat și practicat ideile conservatoare. Respectarea tradițiilor și a continuității lor, insistența pentru educarea, pregătirea intelectuală și sufletească a poporului, asimilarea formelor de cultură și civilizație proprii, au stat la baza doctrinei politice asumată de acesta.

Cele 5 volume impresionează prin numărul mare de documente și diversitatea subiectelor abordate de Alexandru Marghiloman și, numai parcurgându-le,

înțelegem că a luptat pentru idealurile patriei lui cu cel mai înalt grad de conștiință și devotament.

Discursurile constituie un instrument de lucru foarte util cercetătorilor și pasionaților de istorie și dezvăluie personalitatea controversată a lui Alexandru Marghiloman în epocă, dar și în perioada următoare.

Dr. Teodora GIURGIU



CONTENTS

The “Crown of Romania” Order conferred in 1881 to Al. Marghiloman - Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Ph.D. ♦ Regiment 4 Cavalry “Queen Maria” – Honor, Duty and Romanticism – Colonel Cezar Cucoș ♦ Transylvanian Echoes in the „ARDEALUL” („ROMÂNIA NOUĂ”) Newspaper from Chișinău (1917-1919) - Brigade General (r) Ion I. Dănilă ♦ Contributions to a Biography - Mihail Moruzov - Warrant officer adjutant chief (r) Eugen-Dorin Spătaru ♦ Romania’s Defense Industry in 1975 - Viorel Gheorghe, Ph.D. ♦ Romanian Political and Military Diplomacy in the Middle East and the Case of General Ion Mihai Pacepa (1967-1978) - Lieutenant-colonel (r) Petre Opreș, Ph.D. ♦ Agora ♦ Review



Președintele României

Dorind a răsplăti meritele

Revistei

Document. Buletinul

Arhivelor Militare Române

cu prilejul aniversării a 25 de ani de la apariția primului său număr,
în semn de apreciere a profesionalismului și a contribuției deosebite
aduse la promovarea științei militare și a culturii de securitate,
atât în rândul personalului armatei, cât și la nivelul societății civile,

Conferă

Ordinul „Meritul Cultural”

în grad de „Cavaler”, Categoria II- „Cercetarea științifică”.

K. Jh.
Președinte României
Klaus - Werner Iohannis

Ministru
O. I. I.

Decret nr. 1144 din 28.08.2023

Brevet MCCvH nr. VII

Cancelariu Ordinilor
H. I.

Nr. ord. 108015



